

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ'IN BİTİMİNDEN GÜNÜMÜZE
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYÇA ARI

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. HAYDAR EFE

KARS-2011

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ'IN BİTİMİNDEN GÜNÜMÜZE
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYÇA ARI

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. HAYDAR EFE

KARS-2011

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayça ARI'nın yüksek lisans tezi olarak hazırladığı “Soğuk Savaş’ın Bitiminden Günümüze Avrupa Birliği’nin Kıbrıs Sorununa Bakışı” adlı bu çalışma, yapılan tez savunma sınavı sonunda jürimiz tarafından Lisansüstü ve Öğretim Yönetmeliği uyarınca değerlendirilerek oy birliğiyle kabul edilmiştir.

ÜNVAN-Adı Soyadı

Başkan: Doç.Dr. Hüseyin Ali KUTLU

Üye: Yrd.Doç.Dr. Şükrü NİŞANCI

Üye: Yrd.Doç.Dr. Haydar EFE (Tez Danışmanı)

İmza
.....
.....
.....

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun...../...../.....tarih ve/.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../ 2011

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Tezin temel amacı, Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorununa yönelik 1980'lerin ortasına kadar süren nispeten tarafsız bakış açısını 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olmasıyla birlikte değiştirmesinin sebep ve sonuçlarını ardından 1 Mayıs 2004'te AB'ye üye olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Birliği yönlendirme çabalarını ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde Kıbrıs'ın jeopolitik önemi vurgulanarak, tarihsel süreçte Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olmasıyla birlikte, Birliğin Yunanistan'ın yanında yer alarak, Kıbrıs sorununda bir taraf haline gelmesi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği üyesi olmasıyla beraber, bu üyeliği Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaya başlaması ve Kıbrıs sorununda günümüze kadar yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak, Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin çabalarının tek başına yeterli olmadığı bunun yanı sıra Avrupa Birliği'nin çözüm konusunda isteksiz davranan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni de çözüme yönlendirmesi ve Birleşmiş Milletler çatısı altındaki çözüm çabalarını desteklemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Avrupa Birliği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Birleşmiş Milletler, Türkiye.

ABSTRACT

The main aim of the thesis is to establish grounds reason and results of changes of view point of European Union, having neutrally approached until mid-eighties, to Cyprus Problem with EU membership of Greece in 1 January 1981 and also how Greek Cyprus has struggled to direct EU after its EU membership in 1 May 2004.

In the first chapter of this study, the history of Cyprus was shortly cited while the geopolitical importance of Cyprus Island was pointed out. In the second chapter, it was argued out how EU has started to be on Greece's side in Cyprus Problem, synchronously with EU membership of Greece. In the third chapter, it was investigated how Greek Cyprus has been abusing its EU membership as pressure equipment against Turkish Republic of Northern Cyprus and Turkey. Moreover, developments in Cyprus problem were overviewed from EU membership of Greek Cyprus to recent days, in the third chapter.

In conclusion, it was concluded that only struggles of Turkey and Turkish Republic of Northern Cyprus were not enough to settlement of Cyprus problem and European Union have to direct Greek Cyprus, unwillingly behaving to find a solution in Cyprus problem, and also EU have to support efforts of United Nations to find permanent settlement in Cyprus.

Key Words: Turkish Republic of Northern Cyprus, European Union, Greek Cypriots, United Nations, Turkey

ÖNSÖZ

Türkiye'nin gündemini 1950'li yıllardan beri meşgul eden Kıbrıs sorunu, günümüzde de çözüm bekleyen önemli bir sorun olarak durmaktadır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de çabalarıyla Kıbrıs sorununun Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreciyle ilişkilendirilmesi sonucunda pek çok müzakere başlığı da askıya alınarak, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin de durmasına yol açmıştır.

Çalışmada, Kıbrıs sorununun geçmişine değinilerek özellikle güncel gelişmelere yer verilmiş, Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorununa bakışı ve gelecekte sorunun nasıl bir hal alabileceğine yönelik önemli çıkarımlar elde edilmiştir. Tezin hazırlanmasında; Kıbrıs sorunuyla ilgili yazılan kitap ve makalelerden, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin üyelik süreciyle ilgili yayınladığı ilerleme raporlarından, zirve sonuç bildirimlerinden, Katılım Ortaklığı Belgelerinden, başta İktisadi Kalkınma Vakfı olmak üzere Avrupa Birliği ve Kıbrıs'la ilgili internet sitelerinden, Avrupa Parlamentosu'nun yayınladığı raporlardan ve güncel gelişmelerden yararlanılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasında yol gösteren ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Haydar EFE'ye ve benden manevi desteğini esirgemeyen eşim Umut Çağın ARI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

AYÇA ARI

KARS-2011

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİL, ŞEMA VE GRAFİK LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'IN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ

1.1. Kıbrıs Hakkında Genel Bilgiler.....	4
1.2. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi.....	4
1.3. Kıbrıs'ın Tarihi.....	9
1.3.1. Milattan Önce Kıbrıs.....	9
1.3.2. Milattan Sonra Kıbrıs.....	10
1.3.3. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinde Kıbrıs.....	11
1.3.4. İngiliz Hakimiyetindeki Kıbrıs ve Sonrasındaki Gelişmeler.....	12
1.3.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması.....	14
1.3.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı.....	16
1.3.7. Kıbrıs Rumlarının Anayasayı İhlal Ederek Türklere Karşı Terör Eylemlerine Girmeleri.....	17
1.3.8. Kıbrıs ile AT Arasında Ortaklık Kuran Antlaşma (19 Aralık 1972)....	19
1.3.9. Kıbrıs Barış Harekatı ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kurulması.....	19
1.3.10. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması.....	22
1.3.11. KKTC'nin Kuruluşuna Yönelik Tepkiler.....	23

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI

2.1. Avrupa Birliği'nin Soruna Nispeten Yansız Yaklaştığı Dönem.....	25
2.1.1. Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyesi Olması (1 Ocak 1981).....	25
2.1.2. Yunanistan'ın Üyeliğiyle Beraber Avrupa Birliği'nin Yansız Tutumunu Terk Etmesi.....	26
2.1.3. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Üyelik Konusunun Gündeme Gelmesi.....	27
2.1.4. Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında 28 Aralık 1995'de İmzalanan Ortak Deklarasyon.....	29
2.1.5. Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması'yla AB'nin Kıbrıs Sorunu Konusunda Türkiye'ye Baskısını Artırması.....	31
2.1.6. Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (13-14 Aralık 1996).....	32
2.1.7. Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997'de İmzalanan Ortak Deklarasyon.....	33
2.1.8. TBMM'nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı.....	36
2.1.9. Lüksemburg Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 1997).....	38
2.1.10. Türkiye İçin Yayınlanan 1998 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	40
2.1.11. Türkiye İçin Yayınlanan 1999 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	41
2.1.12. Helsinki Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (10-11 Aralık 1999).....	43
2.1.13. Türkiye İçin Yayınlanan 2000 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	44
2.1.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2001 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	46
2.1.15. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu (8 Mart 2001).....	46
2.1.16. Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2002).....	48
2.1.17. Avrupa Parlamentosu'nun 19 Aralık 2002 Tarihli Tavsiye Kararı'nın Kıbrıs'a İlişkin Bölümleri.....	49
2.1.18. Türkiye İçin Yayınlanan 2002 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	50

2.1.19. Türkiye İçin Yayınlanan 14 Nisan 2003 Tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi.....	50
2.1.20. Selanik Zirve Bildirisi'nde Kıbrıs Sorunu (19-20 Haziran 2003).....	51
2.1.21. Türkiye İçin Yayınlanan 2003 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	52
2.1.22. Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2003).....	52
2.1.23. Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (25-26 Mart 2004).....	53
2.2. Annan Planı Öncesi Gelişmeler ve Planın Hazırlanışı.....	53
2.3. Annan Planı'nın İçeriği.....	56
2.3.1. Anayasal Düzenlemeler.....	56
2.3.2. Mal-Mülk Mübadelesi ve Toprak Düzenlemesi.....	57
2.3.3. Garantörlük ve Ada'nın Askersizleştirilmesi.....	57
2.3.4. Rum Göçmenlerin Kuzeye Yerleştirilmesi.....	58
2.4. Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu.....	59
2.4.1. Titina Loizidou Davası.....	60
2.4.2. Myra-Xenides Arestis Davası.....	62
2.4.3. Orams Davası.....	64
2.5. Yeşil Hat Tüzüğü.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AB'YE ÜYE OLMASI SONRASINDAKİ GELİŞMELER

3.1. Türkiye İçin Yayınlanan 2004 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	69
3.2. Brüksel Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler: Türkiye'nin Kıbrıs Deklarasyonu ve AB'nin Karşı Deklarasyonu.....	71
3.3. Türkiye'nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Olarak Ek Protokol'le Beraber Yayınladığı Deklarasyon (25 Temmuz 2005).....	73
3.4. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Tepki Olarak Yayınlanan Karşı Deklarasyon Metni (21 Eylül 2005).....	76
3.5. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Katılım Müzakerelerin Açılmasına İlişkin	

Kararı (28 Eylül 2005).....	77
3.6. Türkiye İçin Yayınlanan 2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	80
3.7. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Yeni Çözüm Önerisi Getirmesi.....	80
3.8. Uluslararası Kriz Grubu'nun 8 Mart 2006 Tarihinde Yayınlanan Türkiye Raporu.....	81
3.9. Brüksel Zirvesi ve Türkiye-AB Uyum Sürecinde Bazı Başlıkların Kıbrıs Sorunu Yüzünden Askıya Alınması (15 Haziran 2006).....	84
3.10. BM'nin Girişimiyle Gerçekleşen 8 Temmuz 2006 Antlaşması.....	88
3.11. Türkiye İçin Yayınlanan 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	89
3.12. Türkiye İçin Yayınlanan 2007 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	91
3.13. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve GKRY Lideri Dimitris Hristofyas Arasındaki Kapsamlı Görüşmeler (15 Mayıs 2008).....	93
3.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	94
3.15. Türkiye İçin Yayınlanan 2009 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	95
3.16. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye Kararı (10 Şubat 2010).....	96
3.17. Türkiye İçin Yayınlanan 2010 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	97
3.18. KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve GKRY Başkanı Dimitris Hristofyas Arasındaki Görüşmeler (18 Kasım 2010).....	98
SONUÇ.....	102
KAYNAKLAR.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	114

KISALTMALAR

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AEA: Avrupa Ekonomik Alanı

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGSP: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AKBK: Avrupa Konseyi Bakanlıklar Komitesi

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AP: Avrupa Parlamentosu

ASİ: Avrupa Siyasi İşbirliği

AT: Avrupa Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK(UNSC): Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

COREPER: Daimi Temsilciler Komitesi

EC: Avrupa Konseyi

ECMC: Avrupa Konseyi Bakanlıklar Komitesi

EFTA: Avrupa Serbest Dolaşım Örgütü

EOKA: Kıbrıslıların Milli Mücadele (Terör) Örgütü

GB: Gümrük Birliği

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KOB: Katılım Ortaklığı Belgesi

KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti

KTTO: Kıbrıs Türk Ticaret Odası

MDA: Merkezi Doğu Avrupa lkeleri

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

RMMO: Rum Milli Muhafız Ordusu

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TAIEX: Teknik Yönetim Bilgi ve Değişim Bürosu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMK: Taşınmaz Mal Komisyonu

UNFICYP: Birleşmiş Milletler Barış Gücü

ŞEKİL, ŞEMA VE GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil-1.1: Kıbrıs Arazilerinin Dağılımı.....	60
Şekil-1.2: Kıbrıs'ta Özel Mülkiyet.....	61
Şekil-1.3: KKTC'de Toplam Arazi.....	62
Şekil-1.4: KKTC Özel Mülkiyet.....	63
Harita-1.1: Kıbrıs'taki İngiliz Üstleri.....	8

GİRİŞ

Kıbrıs, stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca pek çok uygarlığın hüküm sürdüğü bir ada olmuştur. Mikenler, Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Araplar, Lüzinyanlar (Fransızlar), Cenevizliler, Venedikliler (İtalyanlar), Osmanlılar ve İngilizler bu önemli adada hüküm sürmüşlerdir.

1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilen adada Osmanlı hakimiyeti yaklaşık 300 yıl sürmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya'ya karşı korumak bahanesiyle Kıbrıs'ı Osmanlı'dan kiralayan İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında savaşa girmesini gerekçe göstererek, Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması'yla Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir.

Kıbrıslı Rumların, Yunan "Megalo-İdea"sı içinde yer alan Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelen "Enosis" fikri kapsamında, adayı Yunanistan ile birleştirme çabaları hız kazanmış ve Kıbrıslı Türklere yönelik eylemlerin artmasıyla beraber sorun Türkiye'nin gündemine oturmuştur. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin çabalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti üç yıl yaşayabilmiş ve 1963'te Rumlar tarafından yıkılmıştır. Ardından Türklere yönelik şiddet eylemlerinin artmasıyla birlikte Türkiye çözüm çabalarına girmiş ancak Rumların girişimleriyle bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bu nedenle Türkiye, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekati'nı gerçekleştirerek adaya barış getirmiştir.

70'ler boyunca soruna nispeten iki taraf arasında denge gözeterek yaklaşan ve tarafsız kalan Avrupa Topluluğu, 1985'lerden itibaren Kıbrıs sorununda yansız ve iki tarafı dengeleyen tavrını bırakmış, Rumların yanında yer almaya başlamış ve Kıbrıs sorununun sorumlusu olarak Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini görmüştür. Bu tavır değişikliğinde 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın AB'ye tam üye olmasının da önemli payı vardır.

Avrupa Birliği, 90'lı yıllarda da özellikle Gümrük Birliği Antlaşması ile birlikte Kıbrıslı Türkler ve Türkiye üzerinde baskıyı artırmış, bir yandan da Güney

Kıbrıs Rum Yönetimi'ni aday ülke olarak kabul etmiş ve 1998 yılında (Güney) Kıbrıs ile katılım müzakerelerini başlatmıştır. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs'ı 1 Mayıs 2004'de Türkiye'nin içinde yer almadığı Avrupa Birliği'ne alması, çok büyük bir hata olmuş ve çözümü zor olan sorunu çıkmaza sürüklemiştir. Günümüzde Rumların AB üyeliği dolayısıyla rahat davranışları, AB'yi arkasına alan ve amaçları doğrultusunda kullanan uzlaşmaz tavırları devam etmektedir.

Üstelik Yunanistan ve GKRY, AB'nin tam üyeleri olarak üyeliklerinin olanaklarını AB içinde Türkiye'yi sıkıştırmak ve tavize zorlamak için kullanmakta, AB içinde Türkiye aleyhine hava yaratmakta ve Türkiye lehine atılan her türlü adımı engellemek için çalışmaktadırlar.

Rumların bu tutumunun Türkiye'yi AB'de görmek istemeyen bu nedenle Kıbrıs sorununun arkasına gizlenen Fransa ve Almanya hükümetleri tarafından desteklenmesi nedeniyle Kıbrıs sorununun çözümü zorlaşmaktadır. Ancak çözüm AB ülkelerinin bu sorunun arkasına saklanmasıyla değil GKRY'ni çözüme ikna etmeleriyle aşılabacaktır.

Türkiye için yayınlanan bütün ilerleme raporlarında Kıbrıs sorunu, Türkiye tarafından çözümü beklenen bir sorun olarak gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir. 2010 yılı Kasım ayında Türkiye için yayınlanan son ilerleme raporunda Rumlara en ufak bir eleştiri yapılmaksızın Türkiye'den aktif destek talebinde bulunulmasının istenmesi ve Türkiye için hala "yükümlülüğünü yerine getirmeyen" taraf ifadesinin kullanılması da soruna AB'nin tek taraflı yaklaşımının ifadesidir.

2010 yılında da Almanya, Yunanistan ve GKRY tarafından Kıbrıs sorunuyla ilgili Türkiye aleyhine açıklamalar yapılmıştır. Almanya Başbakanı Angela Merkel, "Türk tarafının Kıbrıs sorunu konusunda gerekli çabayı göstermediğini" söylemiş, GKRY lideri Dimitris Hristofyas, "Türkiye'nin AB üyeliği Kıbrıs sorununun çözümünden geçer" diyerek Türkiye'nin önüne AB üyeliği için bir ön koşul olarak getirilen Kıbrıs sorununu yine dayatmıştır. Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu ise "Türkiye'nin Kıbrıs'ta işgalci olduğu" açıklamalarını yapmıştır. Bütün bu gelişmeler AB'nin ve Rumların Türkiye'ye karşı takındıkları genel tavrı yansıtmaktadır. Bu tezin birinci bölümünde Kıbrıs'ın jeopolitik önemi vurgulanarak, KKTC'nin kurulmasına kadar geçen tarihsel süreç anlatılmıştır. İkinci bölümde ise

“Avrupa Birliği’nin Kıbrıs’a Bakışı” başlığı altında, “Soğuk Savaş” dönemi sonrasında AB’nin Kıbrıs sorununa yönelik tavrının değişmesi ve bunun nedenleri ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Avrupa Birliği’ne üye olmasından günümüze kadar olan dönemdeki güncel gelişmeler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'IN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ

1.1. Kıbrıs Hakkında Genel Bilgiler

Kıbrıs, Akdeniz'in kuzeydoğusunda, 34 derece 33 dakika ve 35 derece 41 dakika kuzey enlemleri ile 32 derece 17 dakika ve 34 derece 35 dakika doğu boylamları arasında yer alan bir adadır. Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. Ancak Kıbrıs'ın önemi yüzölçümünden değil coğrafi konumundan gelmektedir¹. Ada, yer bilimcilerin yaptıkları araştırmalara göre her yıl Türkiye'ye 2,5 cm yaklaşmaktadır. Bu haliyle Kıbrıs Anadolu'nun küçük bir parçası durumundadır².

Kuzeyinde Türkiye, doğusunda Suriye, güneyinde Mısır, batısında Girit ve Rodos adalarıyla çevrilidir. Kıbrıs'ın en yakın olduğu ülke Türkiye'dir. Türkiye ile Kıbrıs arasında sadece 71 km (40 mil) mesafe bulunmaktadır. Kıbrıs adasının komşu devletlere olan uzaklığı ise şöyledir:³

Türkiye'ye (Anamur) 71 km, Suriye'ye 98 km, Lübnan'a 221 km, İsrail'e 290 km, Mısır'a 316 km, Girit'e 800 km, Yunanistan'a ise 900 km'dir. Kıbrıs adasının yüzölçümü 9251 km²'dir. Bu yüzölçümünün dağılışı şöyledir: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC): 3242 km² (Ada yüzölçümünün %35'i), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi: 5510 km² (Ada yüzölçümünün %59,5'i), İngiliz üsleri: 256 km² (Ada yüzölçümünün %2,8'i), Birleşmiş Milletler Barış Gücü kontrolünde bulunan ara bölge: 243 km² (Ada yüzölçümünün %2,7'si)⁴.

1.2. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi

Bugün, dünyamız giderek çok merkezli güç ve güç grupları etkisi altına girmektedir. Bunlar ABD, Japonya-Çin-Kore-Tayvan ve diğer güney Pasifik ülkelerinin oluşturduğu grup, Avrupa Birliği ve Rusya'dır. Bu güç merkez ve

¹ H. Fikret Alasya, **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s.1.

² Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Akdeniz Haber Ajansı ve Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 13.

³ Atilla Ateş, **Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü-Yarını**, İstanbul Harp Akademileri Basım Evi, 1995, s. 1.

⁴ Ateş, a. g. e, s.1.

grupları arasında, kendi alan ve bölgelerinde gücü tek başına sağlayıp, temsil etme yeteneğine sahip Avrupa Birliği üyesi ülkeler içinde Almanya ve Asya pasifik grubu ülkeler içinde Japonya kendi başlarına önemli güç merkezi olma eğilimindedirler⁵.

Almanya, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'da bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri de, Ortadoğu'da, Akdeniz'de (Kıbrıs'ta), Hint Denizi'nde ve bazı önemli stratejik noktalarda etkin olmaya çalışmaktadır. Rusya Federasyonu ise, 1991 yılında kaybettiği kontrolünü, gerek etnik çatışmalarda rol alarak ve gerekse Bağımsız Devletler Topluluğu aracılığıyla, Orta Asya ve Kafkaslar üzerinde yeniden kurmayı hedeflemektedir. Kısacası bu güç odakları arasındaki sürtüşmelerin sonucu ve bu güç merkezlerinin açıklanan alanlara yerleşmeleri nispetinde, dünya siyasetinin geleceği belirlenecektir⁶.

Soğuk Savaş dönemiyle beraber boyut değiştiren Kıbrıs sorunu uluslararası kurumların da soruna müdahil olmasıyla Doğu Akdeniz'in en eski sorunu olma özelliğini korumuştur. Halen belirsizliğini koruyan yeni dünya düzeni içerisinde Kıbrıs'ın nasıl konumlandırılacağı, enerji nakil hatları ile bağlantılı bölgesel güvenlik kaygıları, İngiliz üsleri vasıtasıyla üretilen istihbarat ihtiyacı, İsrail'in yaşam alanı sıkıntıları, dış dinamiklerin çıkar çatışmaları ve iç dinamikleri oluşturan toplumlar arasındaki medeniyet farklılığına dayalı uyumsuzluklar çözümsüzlüğü yaratan ana problem sahaları olarak sıralanabilir⁷.

Kıbrıs, konumu nedeniyle birçok bölgeyi kontrol altında tutabilecek bir noktadadır⁸:

- Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına egemendir.
- Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan eksenini kontrol eder. Anadolu, Ortadoğu, Süveyş Kanalı eksenini kontrol altında tutabilir.
- Süveyş Kanalı'nda Hint Pasifik Okyanusu'na uzanan deniz yollarını kontrol edebilecek noktadadır.

⁵ Hasan Cicioğlu, "Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi ve Yeri", **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)**,2001, s. 22.

⁶ Cicioğlu, a. g. e, s.21-22.

⁷ Ercüment Tutar, "**İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu**", Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4 (Mart 2010).

⁸ İsmail Bozkurt, "**Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış**", Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını),2001, s.9.

- Hava hakimiyeti teorisine göre, hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde önemli bir stratejik platformdur.

- Ortadoğu'da petrol nedeniyle çıkabilecek savaşta depo görevini üstlenecek bir konumdadır.

- Kıbrıs'a sahip olan, Ortadoğu devletlerini kontrol edebilir⁹.

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki bu jeopolitik önemi dolayısıyla tarihte Avrupa, Asya ve Afrika arasında önemli bir rol oynamıştır. Sahip olduğu bu özel konumu nedeniyle buradan geçen ticaret yolları ile komşu devletlerin sürekli ön planda tuttuğu bir ada olmuştur¹⁰.

Dış dinamikler açısından Kıbrıs stratejik seviyede bir değere sahiptir ve bölgesel güvenlik kaygıları ön plandadır. Soruna dahil olan aktörler ile uluslarüstü ve uluslararası kurumların temel kaygıları güvenlik ve çıkar düzlemlerine oturmuştur¹¹. Bölge jeopolitiğinin belirlediği en önemli unsurlardan birisi de Kıbrıs'ın ekonomisidir. 1974 yılında verdiği mücadeleden sonra bir de ekonomik ambargo ile karşılaşan KKTC ekonomisi çok özel bir yapıya sahiptir. KKTC ekonomisini anlayabilmek için "küçük ada ekonomisi" kavramı üzerinde durmak gerekir.

GSMH, nüfus, yüzölçümü, dış ticaret hacmi, kişi başına gelir, ülkenin teknolojik düzeyi v.s gibi kriterlerle beraber toprak genişliği, nüfus miktarı gibi kriterler de küçük ada ekonomisini tanımlamak için kullanılan kavramlardır. Birleşmiş Milletler'e göre 4000 km²'ye kadar toprağa sahip olan ülkeler çok küçük ülke konumundadır. Bu ülkelerin üretim imkanları kısıtlıdır, yer altı ve yer üstü zenginlikleri kıttır. Böylece bu ülkelerin iç pazarlarının küçük olması kaçınılmaz bir hale gelmektedir. KKTC ekonomisi de böyle bir özellik göstermektedir. Ekonomik yapısı çeşitliliğe elverişli değildir. Verimli olan faktörler genellikle birkaç üretim alanında yoğunlaştırılmaktadır. Boş kapasitenin kullanılabilmesi de ancak dış ticaretin genişlemesiyle mümkün olabilecektir¹².

⁹ Bozkurt, a. g. e, s.9.

¹⁰ Rifat Önsoy, "Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi (1939 Sonrası)", Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T. C. Van Yüzüncü yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No: 8, Ankara, 1993, s. 254.

¹¹ Ercüment Tutar, "İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu", Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4 (Mart 2010).

¹² Ahmet Yörükoğlu, "Türkiye- KKTC Ekonomik İşbirliği ve Avrupa Birliği"(Avrupa Birliği Kışkacında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2001, s.223-224.

KKTC’de ekonomik faaliyetlerin olumsuz etkilenmesinin temel nedeni uluslararası platformda tanınmamış olması ve uygulanan ambargolardır. “Yeşil Hat Tüzüğü” gibi düzenlemelerle dış ticaretle ilgili düzenlemelere gidilmiş ancak KKTC için istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Kıbrıs’ın bütün bu özellikleri incelendiğinde Kıbrıs’ın stratejik öneme sahip olması nedeniyle batılı devletlerin dikkatini çektiği görülmektedir¹³.

Kıbrıs, Türkiye’nin güvenliğini sağlama bakımından çok büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye’nin Akdeniz’e açılan bütün kapılarını kapatmaktadır. Ayrıca İskenderun Körfezi ile Ceyhan Limanı’nın emniyeti için Kıbrıs adası önemlidir. Akdeniz deniz yollarının kontrolünde Türkiye’yi söz sahibi yapar. Orta Doğu ve Afrika ile olan deniz ticaret yollarını emniyet altında bulundurur. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de etkinliği ve bu etkinliğinin devamı ancak Kıbrıs adası ile sağlanır. Orta Doğu’nun zengin petrol ürünü potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda adanın önemi daha da artmaktadır. Bu öneme paralel olarak Süveyş Kanalı ile bağlanan dünya deniz ticaret yolunun da adanın etkisi ve kontrolünde olduğu düşünüldüğünde Kıbrıs’ın jeostratejik önemi ortaya çıkmaktadır¹⁴.

Kıbrıs, coğrafi konumu itibariyle Yunanistan için de kendi ülkesinin güvenliği açısından önemli bir adadır. Yunanistan’ın “Megalo-İdea” amacını gerçekleştirmesi açısından adadaki Rumlarla olan bağlantısı da Kıbrıs’ın Yunanistan için önemini artırmaktadır. Yunanistan’ın Kıbrıs’ı Yunanistan’a bağlama amaçları için şunları söyleyebiliriz¹⁵:

- Yunan Megalo-İdea’sının gerçekleşmesi için önemli bir adım atılmış olur.
- Yunanistan, Türkiye’yi batı ve güneyden tehdit etme şansını elde edecektir.
- Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki üstünlüğünü elinden almış olacaktır.
- Yunanistan, güneye inmek için önemli bir stratejik noktayı kontrolünde tutabilecektir.

Kıbrıs’ın stratejik önemi konusunda üzerinde durulması gereken diğer bir konu adadaki İngiliz üsleridir. 16 Ağustos 1960’ta Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşunu ve İngiltere’nin Kıbrıs’ta yaşayan iki ulusal topluma egemenliği

¹³ Yörükoğlu, a. g. e, s.223-224.

¹⁴ Yörükoğlu, a. g. e, s. 224.

¹⁵ Ateş, a. g. e, s. 73-76.

devredişini sağlayan Kuruluş Antlaşması uyarınca İngiltere, Kıbrıs'ta iki üsse ve bunlar dışında yer alan 30 dolayında Askeri Kolaylık Tesisi ile bazı Tatbikat-Eğitim Alanları üzerindeki kullanım haklarına sahip olmuştur. Akrotiri (Ağratur) Üs Bölgesi ile Dhekelia (Dikelya) Üs Bölgesinin sınırları anlaşmaya ekli haritalarda ayrıntılı bir şekilde gösterilmiş ve üslerin dahilindeki kıyı şeridi ve karasularının üslere ait olacağı da ayrıntılı biçimde belirtilmiştir¹⁶.

Harita 1.1. Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri (<http://www.turkiye-rehberi.net/kuzey-kibris-haritasi.asp>)

1960'lardan bu yana geçen zaman içerisinde dünya konjonktüründe meydana gelen sayısız değişikliğe ve gelişmelere karşın jeostratejik değerlerinden hiçbir kayba uğramadıkları açık olan Kıbrıs'taki İngiliz üsleri toplam 256 km²'lik yüzölçümüne sahip bulunmaktadır. Bunlardan güney üssü olarak tanımlanan Ağratur Üssü'nün yüzölçümü 125 km², kuzey üssü olarak tanımlanan Dikelya Üssü'nün yüzölçümü 131 km²'dir.

İngiltere'nin ayrıca üslerin bir uzantısı olarak halen kapalı bulunan Lefkoşa Havaalanı Bölgesinde 6,2 km²'lik bir kullanım alanı da diğer "Askeri Kolaylık Tesisleri ve Tatbikat- Eğitim Alanları" ile birlikte Kuruluş Antlaşması ve eklerinde kayda geçirilmiştir. İngiliz Üsleri, Kıbrıs'ın toplam yüzölçümünün %2,76'sını teşkil

¹⁶ Çavlan Süerdem, "Kıbrıs'taki İngiliz Egemen Üsleri ve Düşündürdükleri", Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:3 (Şubat 2010), s.8-9.

etmektedir. Dikelya Üssü, hem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi topraklarıyla ortak sınıra sahip bulunmasına karşın Ağratur Üssü tamamen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi topraklarıyla sarılmış bulunmaktadır¹⁷.

İngiltere, AB üyesi olurken bu üsleri Birliğe girecek İngiliz toprakları dışında bırakmıştır. Nükleer ve kimyasal silahların depolandığı Ağratur ve Dikelya üslerinde, 1500'ü hava gücü ve 2300'ü kara gücü olmak üzere, toplam 10000 İngiliz askeri ve sivil personel ile bunların aileleri barınmaktadır. 2000'li yılların başında yoğun olarak gündemde olan Annan Planı'nda, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'ta bulunan askerlerinin sayılarını azaltmaları ele alınırken, İngiliz üslerinin ve askeri varlığının adının hiç geçmediği görülmüştür¹⁸.

1.3. Kıbrıs'ın Tarihi

Çeşitli uygarlıkların doğup kaynaştığı Akdeniz'in doğusunda önemli geçiş yolları üzerinde ve bunlara hakim bir mevkide bulunan Kıbrıs adasının tarihi, taş devrine kadar uzanmaktadır. Kıbrıs'ta yontma taş devrine ait kalıntılar şimdiye kadar bulunamamıştır. Yapılan kazılarda elde edilen kalıntılar cilalı taş devrine aittir. Stratejik değeri büyük bir ada olması ve ticaret yollarını kontrol altında tutabilecek önemli bir noktada bulunması nedeniyle tarih boyunca her devirde hakimiyet mücadeleleri içinde yer almış ve istilalara maruz kalmıştır¹⁹.

1.3.1. Milattan Önce Kıbrıs

Kıbrıs'ın ilk defa M.Ö.1450'de Mısırlılar tarafından işgal edildiği bilinmektedir. Adanın ele geçirilmesi ve elde tutulabilmesi için kuvvetli bir donanmanın gerekli olduğu gerçeği o zamanlardan beri meydana çıkmıştır. Yunanlıların Kıbrıs'a girişi M.Ö. 1300-1200 yıllarına rastlamaktadır. Yunanlılar adada dağınık birlikler kurmuşlardır. Fakat Yunanlılar Kıbrıs'ta birlik halinde bir devlet kuramamışlardır²⁰. M.Ö.1000 yıllarına kadar da Kıbrıs, Mısır'ın egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 1000 senesinde Fenikelilerin Kıbrıs'ı ele geçirmesiyle

¹⁷ Çavlan Süerdem, "Kıbrıs'taki İngiliz Egemen Üsleri ve Düşündürdükleri", Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:3 (Şubat 2010), s.8-9.

¹⁸ Hakkı Uyar, "Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri", Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:3 (Şubat 2010), s.29.

¹⁹ Alasya, a. g. e, s. 2.

²⁰ Ahmet Şükrü Esmer, "Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın", Atatürk ve Kıbrıs, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, İstanbul, 1975, s. 75-77.

bugünkü Lübnan bölgesinde kuvvetli bir deniz imparatorluğu kuran Fenikeliler zamanın Akdeniz ticaretinde büyük söz sahibi olmuşlardır. M.Ö. 568 yılında Kıbrıs, yeniden Mısırlılar tarafından ele geçirilmiştir. M.Ö. 525 yılında Perslerin Mısır'ı hakimiyetleri altına almalarından sonra ise Kıbrıs, Pers hakimiyetine girmiştir. M.Ö. 500 senelerinde Persler Mısır'a hakim olduktan sonra Yunanistan üzerine sefer yapmadan önce kendi yan emniyetleri için Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın işgalinin şart olduğunu görmüşler ve adayı kısa zamanda ele geçirmişlerdir. Daha sonraları Pers-Yunan harpleri sırasında Persleri yenmeyi başaran Yunanlılar Ege Denizi'ndeki hakimiyetlerini genişletmek için adanın bir kısmını işgal etmişlerdir²¹.

M.Ö. 336 yılında Makedonya kralı Büyük İskender'in Perslere karşı kazandığı zaferlerden sonra Kıbrıs kralları İskender'in hükümdarlığını tanımışlardır. M.Ö. 295 senesinde Mısır'a hakim olan Ptolome, ülkesi için ihtiyaç duyduğu kereste ve diğer stratejik madenlerce zengin olan ve aynı zamanda İskenderiye Limanı'nın ileri bir kapısı olarak gördüğü Kıbrıs'ı istila etmiştir. Bu istiladan sonra Mısır kültür ve medeniyetinin adaya girişi başlamıştır. M.Ö. 58 yılında Romalıların istilasına kadar Kıbrıs Ptolomelerin idaresinde kalmıştır²².

1.3.2. Milattan Sonra Kıbrıs

M.Ö. 58 yılında Roma'nın genişleme zamanında Romalıların eline geçen Kıbrıs uzun süre Roma'nın idaresinde kalmıştır. Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasından sonra Kıbrıs, Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalmıştır. Romalılar devrinde Kıbrıs'ta Hıristiyanlık yayılmıştır. M.S. 964'ten 1191 yılına kadar Bizans İmparatorluğu içinde bir ülke durumuna giren Kıbrıs, 1191 tarihinde İngiliz haçlılarından Kral 1. Richard tarafından fethedilmiş ve böylece ada, tarihte ilk defa olarak İngilizlerin hükümdarlığı altına girmiştir²³. İngiliz hakimiyetinin uzun süre devam etmediği adada Lüzinyan hakimiyeti başlamıştır. Adada, Lüzinyan hakimiyeti esnasında kültürel ve iktisadi refahtan yönetici sınıf, varlıklı tüccar ve devlet memurları sınıfı en iyi şekilde yararlanmışlardır. Fakat yerli halk bu refahtan yararlanamamıştır²⁴.

²¹ Atilla Ateş, **Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 1995, s. 5.

²² Ateş, a. g. e, s. 6.

²³ Ateş, a. g. e, s. 5.

²⁴ Nuri Çevikel, **"Kıbrıs-Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)"**, 47 Numara Yayıncılık Tarih İnceleme Dizisi, İstanbul, 2006, s. 18.

Lüzinyanlar döneminde Kıbrıs'ta önemli mimari eserler inşa edilmiştir. Bu eserler şunlardır; Lefkoşa'daki St. Sofia Katedrali, Mağusa'daki St. Nicolas Katedrali, St. Hilarion, Buffavento, Kantara Kalesi ve Bella Paise Manastırı. Bu hanedanın 1489 yılında son bulmasıyla beraber Kıbrıs, Venediklilerin eline geçmiştir²⁵.

1.3.3. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinde Kıbrıs

Kıbrıs'ta 1489 yılında başlayan Venedik hakimiyeti süresince adanın Ortodoks yerli halkı Venediklilerin yönetiminden memnun olmamışlardır. Halk çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Venedikliler, mevcut feodal düzeni muhafaza edip, toplanan vergilerin sayısını ve miktarını artırmışlardır²⁶. Bu sebeple Kıbrıslılar elçiler göndererek Osmanlı'dan yardım istemişlerdir. Yaşanan bu gelişmelerden sonra Osmanlı donanması Limasol önlerine gelmiş ve adayı 1 Ağustos 1571 tarihinde ele geçirmiştir²⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nu Kıbrıs'ı fethetmeye zorlayan nedenler siyasi ve stratejik, iktisadi ve dini üç başlık altında incelenebilir. Siyasi ve stratejik açıdan; Kıbrıs'ın Venediklilerin elinde bulunması Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir tehlikeydi. Osmanlı ülkeleri arasında güvenli bir ulaşım yolunun sağlanması için Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethi bir zorunluluk haline gelmişti. Kıbrıs iktisadi açıdan da çok önemliydi. Avrupa ile Asya arasındaki ticaret yolu Kıbrıs'ın yakınından geçiyordu. Zengin ticaret gemilerinin bu yoldan geçmesi Akdeniz'de korsanların dolaşması sorununu yarattı. Korsanların bu ticaret gemilerine akınlar düzenleyip büyük zararlar vermeleriyle Akdeniz'in ticaret güvenliği büyük tehlike altına girmişti. Osmanlılar, Kıbrıs'ı ele geçirerek ticaret güvenliğini sağlamayı amaçladılar²⁸.

Kıbrıs'ın fethinin dini sebebi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun adaya müslümanlığı yaymak istemesidir. Bütün bu sebepler sonucunda Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz'deki varlığını korumak ve güvenliğini sağlamak amacıyla

²⁵ Esmer, a. g. e, s. 75-77.

²⁶ Çevikel, a. g. e, s. 19.

²⁷ M. Sami Denker, **Kıbrıs Sorunu-Bir Millet'in ve Devletin Yaşama Hakkı**, İstanbul, Türkar Yayınları, 2002, s. 28.

²⁸ H. Fikret Alasya, **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s.24.

Kıbrıs'ı ele geçirmiştir²⁹. Zamanın hükümdarı II. Selim Anadolu'nun değişik sancaklarından bir kısım Türk'ü Kıbrıs'a yerleştirerek adayı Türkleştirmiştir. Adaya gelen ilk yerleşimciler; Karaman, İçel, Yozgat, Alanya, Teke ve Antalya'dan olmuştur. Göç edenlerin meslek gruplarının terzi, ayakkabıcı, nalbant, derici, kalaycı, çiftçi, dokuyucu, madenci, kuyumcu olmasına özen gösterilmiştir. 1572'de 5720 hane Kıbrıs'a göç ettirilmiştir³⁰.

Osmanlının fethiyle beraber Kıbrıs'ta idare merkezi Lefkoşa olan bir yönetim kurulmuştur. Bu dönemde Kıbrıs, idari merkez dışında çeşitli kazalara ayrılmıştır. Bunlar; Tuzla, Limasol, Piskopi, Gilan, Evdim, Magosa, Karpas, Dağ, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hırsafi, Omorfa, Mesarye ve Girne'ydiler³¹. Kıbrıs'ın Osmanlı hakimiyetinde olduğu sürede halka adil davranılmıştır. Kıbrıslı Rumlara ekonomik, kültürel, siyasi varlıklarını koruma şansı verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflama sürecine girmesiyle beraber Kıbrıs'ta kurulan düzen sarsılmıştır. Böylece Kıbrıs'ta Osmanlı'nın kurduğu geleneksel yapı bozulmuştur³².

1.3.4. İngiliz Hakimiyetindeki Kıbrıs ve Sonrasındaki Gelişmeler

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflama döneminde 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında başlayan savaş Osmanlı'nın aleyhine sonuçlanmış ve 3 Mart 1878'de Ayestafanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Osmanlı İmparatorluğu oldukça güç bir durumda kalmıştır. Osmanlı'nın Rusya karşısında İngiliz desteğine ihtiyaç duymasıyla imzalanan bir savunma antlaşması ile Rus tehlikesi geçinceye kadar geçici bir süre, Kıbrıs'ta Osmanlı hükümdarlığını tanımak kaydıyla sadece idari açıdan yönetimi İngilizlere geçmiştir³³. kiralanan Kıbrıs, 1 Temmuz 1878 Protokolüne göre, Rusya işgal ettiği Batum ve Ardahan'dan çekilirse Osmanlılara geri verilecekti³⁴.

²⁹ Alasya, a. g. e, s.24-27.

³⁰ Denker, a. g. e, s. 29.

³¹ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları No: 43, Ankara, 2002, s. 19.

³² Uğur Uzer, Ahmet Cengiz, **Kıbrıs Sorunu**, Ankara Barosu Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2002, s. 11.

³³ Osman Kılıçkiran, **Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi ve Çözümü İle İlgili Kısa Bir Deneme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1990, s. 3.

³⁴ İsmail Bozkurt, **"Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış"**, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını),2001, s. 11.

4 Haziran 1878’de imzalanan antlaşma ile 92.000 altın karşılığı İngiltere’ye geçici olarak verilen Kıbrıs’ın tekrar Osmanlı topraklarına katılması mümkün olmamıştır. Osmanlıların I. Dünya Savaşı’na girmesini fırsat bilen İngiltere 5 Kasım 1914’te, 1878’de yaptığı antlaşmaları feshettiğini açıklayarak Kıbrıs’ı ilhak ettiğini ilan etmiştir. Rusya 1917’de Kars, Ardahan ve Batum’u Türklere iade etmesine rağmen İngiltere Kıbrıs’tan çekilmemiştir. 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması’yla da Kıbrıs’ta hukuki olarak İngiliz egemenliği tanınmıştır³⁵.

Lozan Antlaşması’nın 20. maddesi şöyledir: “Türkiye, İngiliz hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen Kıbrıs’ın İngiltere’ye katılımını (ilhakını) tanıdığını bildirir”. Bu madde ile Türkiye, adadaki egemenlik haklarından açıkça vazgeçtiğini bildirmekteydi. Kıbrıs’ın İngiltere’ye ilhakını öngören Lozan Antlaşması, 6 Ağustos 1924 tarihinde İngilizler tarafından tasdik edilmiştir. Bu antlaşmanın ardından, 10 Mart 1925’te adada daha önce bulunan yüksek komiserlik makamı kaldırılarak yerine valilik makamı kurulmuştur. Lozan Antlaşması’nda ayrıca Türkiye vatandaşlığına geçmek isteyen Türklere iki yıl süre tanınmıştır. Bu nedenle İngilizlerin yönetiminden memnun olmayan çok sayıda Türk göç etmiştir³⁶.

İngilizler Kıbrıs’ı ele geçirerek bütün Akdeniz’i kontrol etme imkanını yakalayınca adanın nüfus yapısında da değişiklik yapma politikasını uygulamaya başlamışlardır. Türkleri asimile etmek ve Ortodoksların faaliyetlerini kısıtlamak amacıyla Kıbrıs’a çeşitli milletlerden göçmen yollamışlardır³⁷. Ancak Kıbrıs Rumlarının faaliyetleri devam etmiştir. Yunanistan, Kıbrıs’ı ele geçirmek ve “Enosis” düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla çeşitli zamanlarda ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu ayaklanmalar İngilizlerin çabalarıyla bastırılmıştır. Stratejik açıdan bu kadar önemli bir konumda bulunan Kıbrıs, 1950’lerde Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politika gündemine girmiştir. 1950’li yılların başlarında adada meydana gelen şiddet eylemleri nedeniyle pek çok Türk hayatını kaybetmiştir³⁸. Rumların “Enosis” amaçlarını hayata geçirmek için yaptıkları faaliyetler nedeniyle

³⁵ Kılıçkiran, a. g. e, s. 3.

³⁶ T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, No: 43, s. 30.

³⁷ Denker, a. g. e, s. 32.

³⁸ Hamit Ersoy, **Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikası’na Etkileri**, ”(Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi,2001, s.115-116.

adadaki iki halk arasında önemli sorunlar yaşanmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu 16 Ağustos 1954 tarihinde BM'ye götürmesiyle Türkiye'de konuyla resmi olarak ilgilenmiştir. Bu aşamada Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'nin elinde kalmasını desteklemiştir³⁹.

1.3.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması

Kıbrıs'ta iki halk arasında patlak veren olaylarla beraber 1955 yılında İngiltere'de hükümetin değişmesiyle ilişkiler farklı bir boyut almıştır. İngiltere'de Muhafazakar Parti'nin kurduğu hükümet Kıbrıs sorununa bir çözüm bulmak istemiştir⁴⁰. NATO üyeleri olan Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs sorunuyla karşı karşıya gelmeleriyle, İngiltere bulunacak bir çözümle adayı İngiliz Milletler Topluluğu içinde tutarak buradaki etkisini sürdürmek hem de askeri üslerini korumak istemiştir. Bu amaçla hazırlanan bir dizi plan da çözüm getirmemiştir⁴¹.

Bu gelişmelerle beraber İngiltere, 30 Haziran 1955'te Türkiye ile Yunanistan'ı Londra'da bir konferansa davet etmiştir. Londra Konferansı, 19 Ağustos 1955 tarihinde başlamıştır. Yunanistan bu konferansta "self-determinasyon" düşüncesi altında "Enosis" fikrini, Türkiye ise iki halkın "self-determinasyon" hakkını savunmuştur. Ancak bu konferansta tarafların görüşleri birbiriyle uyuşmamıştır. Bu nedenle konferans, 7 Eylül 1955'te dağılmıştır⁴². Londra Konferansı'ndan sonuç alınamaması üzerine İngiltere hazırladığı planları devreye sokmaya devam etmiştir. Ancak Yunanistan'ın olumsuz tutumu nedeniyle bu planlar başarılı olmamıştır. Kıbrıs sorununda İngiltere ve Yunanistan mücadelesi sonucunda taraflar 1956 yılında bu sorunu BM'ye taşımışlardır. Ancak bu girişimden de çözüm sağlanamamıştır. Kıbrıs sorununun bu şekilde çıkmaza girmesi en çok "Soğuk Savaş" ortamında Batı ittifakının lideri olan ABD'yi rahatsız etmiştir⁴³. Kıbrıs'taki sorunun Türkiye-Yunanistan ilişkilerini olumsuz etkilemesi, NATO'nun güney

³⁹ Hamit Ersoy, **Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikası'na Etkileri**, "(Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2001, s.115-116.

⁴⁰ Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 41.

⁴¹ Manisalı, a. g. e, s. 31.

⁴² Faruk Sönmezoglu, **"Kıbrıs Sorununda Tarafların Tutum ve Tezleri"**, Türk Dış Politikasında Sorunlar, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 96.

⁴³ Melek Fırat, **"Yunanistan'la İlişkiler"**, Türk Dış Politikası 1919-1980, Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 607.

kanadının zarar görmesi ve bu nedenle SSCB'nin bölgede güçlenmesi tehlikesi ABD'yi endişelendirmiştir. Bu nedenle ABD, Ankara ve Atina'da girişimlerde bulunmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda Yunanistan ve Türkiye, 1958 yılının Aralık ayında gerçekleşen NATO toplantısında "Enosis" ve "Taksim" tezlerini terk ettiklerini açıklamışlardır⁴⁴.

Bu gelişmeden sonra 11 Şubat 1959'da imzalanan Zürih Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk adımı atılmış oldu. Zürih'te başbakanlar dört belgeye imza atmışlardır. Bunlardan ilki; "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" başlığını taşımaktaydı ve anayasanın esasını oluşturacak 27 maddelik bir eki kapsamaktaydı. İkinci belgede Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir "Garanti Antlaşması" bulunmaktaydı. Üçüncü belgede yer alan "İttifak Antlaşması"nın ardından, dördüncü ve son belgede ise, tarafların iyi niyetini ortaya koyan bir "Centilmenler Antlaşması" yer almıştır⁴⁵. 11 Şubat 1959'da imzalanan Zürih Antlaşması'nın ardından 19 Şubat 1959'da ise Londra Antlaşması imzalanmıştır.

Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın hayata geçirilebilmesi amacıyla Mart 1959'da başlayan çalışmalar sonucunda 16 Ağustos 1960'da Lefkoşa'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin Antlaşma, İngiltere, Türkiye, Yunanistan ile adadaki iki toplumun temsilcileri tarafından imzalanmış ve yeni devletin bağımsızlık ve bütünlüğü ile anayasal düzeni İngiltere, Türkiye ve Yunanistan tarafından garanti edilmiştir⁴⁶. İngiltere ise kuruluş antlaşması ile amacına ulaşarak Kıbrıs'ta İngiliz egemenliği altında iki üsse sahip olmuştur⁴⁷.

Bu antlaşmalar sonucunda, iki halkın kurucu olarak egemenliğinde ve yönetiminde iki toplumlu bir Cumhuriyet doğdu. Kıbrıs Cumhuriyeti, konfederal nitelikleri de olan fonksiyonel/federatif bir cumhuriyetti. Yani bu yapıda çoğunluğun karar alması söz konusu değildi. Uzlaşarak ortak karar alma zorunluluğu vardı. Bütün bu özellikler Kıbrıs Cumhuriyeti'ne konfederal özellikler kazandırıyordu.

⁴⁴ Fırat, a. g. e, s. 607.

⁴⁵ Nazım Beratlı, **Kıbrıs Türklerinin Tarihi 3. Kitap**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999, s. 249.

⁴⁶ Hikmet Sami Türk, Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı, TESAV Yayınları No: 22, Ankara, 2003, s.7.

⁴⁷ Denker, a. g. e, s. 42.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratan Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda, 1878'de adadan ayrılan Türk askeri yeniden Kıbrıs'a dönmüştür⁴⁸.

1.3.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı

1959 yılında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın yanında Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan Garanti Antlaşması ile 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti şu özellikleri taşımaktaydı:

- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Türk olacaktı. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı genel oy verme yöntemiyle, adadaki Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı seçileceklerdi.

- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktı. İdari belgeler ve dökümanlar iki resmi dilde yazılacaktı⁴⁹.

- Rum ve Türk toplumları Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlama hakkına sahip olacaktı.

- Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı 5 yıllık süre için seçileceklerdi.

- Yürütme erki, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nda toplanacaktı. Bu nedenle, 7 Rum ve 3 Türkten oluşan Bakanlar Kurulu oluşturulacaktı.

- Yasama erki, genel seçim hakkına uygun olarak, 5 yıl için %70 Rum ve %30 Türk oranında, Türk ve Rum toplumları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan Temsilciler Meclisi'ne verilecekti.

- Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, temel maddeleri hariç, Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilecekti.

- Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, savunma, güvenlik ve dışişleriyle ilgili bir yasa veya karara karşı, ayrı veya birlikte kullanılmak üzere nihai veto hakları olacaktı.

⁴⁸ Cicioğlu, a. g. e, s.14-15.

⁴⁹ “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı”

http://tr.wikisource.org/wiki/Z%C3%BCrih_Antla%C5%9Fmas%C4%B1. (26.01.2011).

- Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, 15 günü aşmayan süre içinde geri gönderilme olanağı bulunan bütün yasa ve kararları ayrı ayrı veya birlikte Temsilciler Meclisi'ne gönderme hakları vardı.

- Her toplum, kendisi tarafından saptanacak sayıda temsilciden oluşan bir meclise sahip olacaktı.

- Kamu hizmetleri, %70 oranında Rumlardan, %30 oranında Türklerden oluşacaktı.

- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin %60'ı Rum ve %40'ı Türklerden oluşan iki bin kişilik bir ordusu olacaktı.

- Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi toplumlarına mensup bulunan ölüm cezası almış mahkumlara özel af çıkarma yetkisine sahip olacaklardı.

- Kıbrıs'ın en büyük beş kentinde, bu kentlerde oturan Türkler tarafından belediyeler kurulacaktı⁵⁰.

1.3.7. Kıbrıs Rumlunun Anayasayı İhlal Ederek Türklere Karşı Terör Eylemlerine Girmeleri

Kıbrıs'ta 11 Şubat 1959 tarihinde imzalanan Zürih Antlaşması ve 19 Şubat 1959'da imzalanan Londra Antlaşması'yla oluşan yeni düzen çok uzun sürmemiştir. Antlaşmalardan memnun olmayan Rum tarafı, kurulan bu Cumhuriyet'i "Enosis" hayallerini gerçekleştirmek için bir basamak olarak görmüşlerdir.

Rum lideri Makarios (Mihail Hristodulu Muskos), her fırsatta antlaşmayı baskı altında imzaladıklarını söyleyerek, mevcut düzeni bozmak için elinden geleni yapmıştır. Yeni anayasa sürekli ihlal edilmiştir. Rum lideri özellikle Türk başkan yardımcısının veto yetkisine, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunabilme hakkına ve askeri kuvvetlerin yerleştirilmesi durumuna karşı çıkmıştır⁵¹. Kıbrıs Rumları ve Makarios, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini sağlamak için öncelikle "Enosis" önünde engel teşkil eden Londra ve Zürih Antlaşmaları'nı ve anayasanın Türklere yetki veren bölümlerini kaldırmayı kendilerine hedef olarak seçmişlerdir. Bunun için Rum lideri Makarios, 1961 yılında Türk milletvekillerinin anayasal

⁵⁰ "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı"

http://tr.wikisource.org/wiki/Z%C3%BCcrih_Antla%C5%9Fmas%C4%B1. (26.01.2011).

⁵¹ Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs Tarihi**, Kemal Matbaası, Lefkoşa, s. 27-29.

yetkilerini yok sayarak vergi toplamıştır⁵². 30 Kasım 1963 tarihinde ise Türklere tanınan hakların kaldırılmasını ve Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nın feshedilmesini teklif etmiştir.

Makarios bu girişimiyle anayasanın 13 maddesinin düzeltilmesini istemiştir. Ancak bu teklifi Kıbrıslı Türkler ve Türk hükümeti hemen reddetmiştir. İngiltere ve Yunanistan'dan ise tepki gelmemiştir⁵³. Makarios'un bu önerisinin ardından adada silahlı saldırılar düzenlenmesi için hazırlıklara başlamıştır. Türkleri yok etmeyi amaçlayan "Akritas Planı"nı uygulamaya sokmuştur. 21 Aralık 1963 tarihinde ise kanlı saldırılar başlamıştır⁵⁴.

- 21 Aralık 1963 gecesi Rum polisi tarafından bir Türk kadını öldürülmüştür.
- 24 Aralık 1963'te 20 Türk öldürülmüş ve 40 Türk yaralanmıştır.
- 1963 Yılbaşı arifesinde Türklerin evlerine saldırıda bulunmuş ve bu saldırı sonucunda bir Türk ailesinin 3 çocuğu öldürülmüştür.
- 13 yaşındaki başka bir çocuk ise işkenceye uğramış ve sonrasında vurularak öldürülmüştür.
- Ayvasıl'da 12 Türk öldürülmüştür.
- 1963 Yılbaşı öncesi, Kıbrıs Türk Kuvvetler Alayı Doktoru Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi, iki çocuğu ve evde bulunan beş kişi öldürülmüştür.
- 1963 Yılbaşında Cikkos okulundaki 700 rehineden 150 Türk diğerlerinin gözleri önünde vurularak öldürülmüştür⁵⁵.

Bu saldırılara Türkiye'den de tepkiler gelmiştir. Yunanistan, İngiltere ve Amerika'ya bu saldırıların çok ciddi boyutlara ulaştığı bildirilmiştir. 25 Aralık 1963'te Türkiye, Lefkoşa üzerinde uçuşlar yapmıştır. Bu müdahale üzerine İngiltere, arabuluculuk yaparak ateşkesin ilan edilmesini sağlamıştır. 1 Ocak 1964'te ise Makarios, 1960 antlaşmalarını tek yanlı olarak feshettiğini açıklamıştır. Yaşanan sorunlara çözüm aranmış ve 15 Ocak 1964 tarihinde İngiltere, Londra'da bir konferans toplamıştır. Konferansta Rumlar Türkleri azınlık durumunda bırakacak

⁵² Nasuh Uslu, **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, s. 40.

⁵³ Çay, a. g. e, s. 51.

⁵⁴ M. Sami Denker, **Kıbrıs Sorunu: Bir Millet'in ve Devletin Yaşama Hakkı**, Türk Metal Sendikası Yayınları, 2001, s. 15-16.

⁵⁵ Denker, a. g. e, s. 15-16.

talepler ileri sürdürmüşlerdir. Ancak Rumlar bu konferansta istedikleri sonucu elde edememişlerdir⁵⁶.

1.3.8. Kıbrıs İle AT Arasında Ortaklık Kuran Antlaşma (19 Aralık 1972)

İngiltere'nin AT'ye üyelik için 1 Ağustos 1961'de başvurmasıyla beraber, Kıbrıs'da önemli bir ihraç pazarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle Kıbrıs'ın iki kesimi arasında görüşmeler yapılarak, AB ile Ortaklık Antlaşması imzalanması kararlaştırılmıştır. Ancak 1963 yılında Kıbrıs'ta Rumlar tarafından Türklere yönelik saldırılar gerçekleştiği için Türk toplumunun temsilcileri hem hükümetten hem de Temsilciler Meclisi'nden tecrit edildikleri için AT ile yapılan Ortaklık Antlaşması müzakerelerine katılamamışlardır⁵⁷.

Türk tarafı Rumların tek taraflı olarak AT ile müzakere sürecini yürütmesini uluslararası hukuk kurallarına aykırı bulmuştur. Rum tarafının gerçekleştirdiği müzakereler sonucunda Avrupa Topluluğu ile Kıbrıs arasında ortaklık kuran antlaşma imzalanmıştır. AT Bakanlar Konseyi ile Kıbrıslı Rumlar arasında imzalanan bu antlaşma, 1 Ocak 1973'de yürürlüğe girmiştir. Bu ortaklık çeşitli dönemlerde protokollerle uzatılmıştır. İmzalanan bu antlaşma ile aslında bir gümrük birliği kurmak amaçlanmıştır. Antlaşmanın adanın iki tarafında ayrımcılık gözetilmeden uygulanacağı da antlaşmanın 5. maddesinde belirtilmiştir. Bu açıklamaya şöyledir: "Taraflar arasında ticareti düzenleyen kurallar Kıbrıs'ın vatandaşları arasında ayrımcılığa yol açmayacaktır". Ancak antlaşmaya eklenen bu maddeye rağmen AT, Türk tarafına karşı sorumluluğunu yerine getirmemiştir⁵⁸.

Ortaklık Antlaşması'nın ticari hükümlerine göre AT, Kıbrıs'tan Topluluğa ihraç edilen sınai ürünleri üzerinde uyguladığı gümrük vergilerini %70 oranında indirerek kota sınırlamalarını kaldırmıştır⁵⁹.

1.3.9. Kıbrıs Barış Harekatı ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kurulması

Makarios ve Rumlar 1964'te Türkleri azınlık olarak görmeyi sürdürmüşlerdir. Türklere sınırlı hakların verilebileceği söylenerek, bu durumu kabul etmeyenlerin

⁵⁶ Uslu, a. g. e, s. 59-61.

⁵⁷ Soyaloğlu Tamçelik, "Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-I", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 168-170.

⁵⁸ Ali Fikret Atun, **AB ve Kıbrıs'ın AB Üyeliği**, KTMD Yayınları, No: 10, Lefkoşa, Şubat 2001, s. 59-60.

⁵⁹ Mustafa Renksizbulut, "AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Mayıs 1982, s.28.

adayı terk etmeleri istenmiştir. Kıbrıs'ta Türk nüfusuna yönelik şiddet faaliyetleri sürdürülmüştür⁶⁰. Türklere karşı düzenlenen insanlık dışı saldırılar nedeniyle Bülent Ecevit önderliğindeki CHP-MSP koalisyonu, Zürih ve Londra Antlaşması'nın Türkiye'ye verdiği hakları kullanmıştır. İlki 20-22 Temmuz 1974, ikincisi ise 14-16 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs'ın kuzeyine havadan ve karadan iki askeri hareket yapılmıştır. Birinci hareketin gerçekleşmesinin ardından ilan edilen ateşkesle birlikte, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere 25 Temmuz 1974 tarihinde toplanmışlar ve I. Cenevre Konferansı için çalışmalarına başlamışlardır. Yapılan görüşmelerden sonra, Kıbrıs'ta bir güvenlik bölgesinin kurulması, Rum ve Yunan işgalindeki Türk bölgelerinin boşaltılması ve anayasaya uygun bir yönetimin yeniden kurulması gibi kararlar alınmıştır. Ancak Yunanistan bu antlaşmaya uymamıştır⁶¹.

Bu anlaşmazlığın ardından 8 Ağustos 1974'te II. Cenevre Konferansı toplanmıştır. Toplantıda oylamalar devam ettiği için görüşmeler 13 Ağustos 1974 tarihinde kesilmiştir. Bu nedenle Türkiye, 14 Ağustos 1974'te ikinci hareketi başlatmıştır. Türkiye, bütün bu uzlaşmazlıkların sonucunda uluslararası kamuoyuna yaptığı bu müdahalenin nedenlerini açıklamak için bir bildiri yayınlamıştır. Bildirinin dikkat çeken noktaları şunlardır⁶²:

- Kıbrıs'ta bulunan Yunan alayı ile yasadışı bir kuruluş olan Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO)'nu kontrol altında bulunduran Yunanlı subayların yönetiminde Kıbrıs'ta bir hükümet darbesi yapılmıştır. Darbeyi gerçekleştiren kuvvetler doğrudan doğruya Yunanistan'a bağlı askeri güçlerdir.
- Yapılan bu askeri darbe Kıbrıs'ın ülke bütünlüğü ve bağımsızlığını tehlikeye düşürmüştür.
- Adada meydana gelen olaylardan sonra 1960 Garanti Antlaşması'nın öngördüğü şekilde, Türkiye garantör devletlerden biri olarak sorunun barışçıl yollardan çözülmesi için sarf ettiği çabalardan bir sonuç alamadığından, Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak yaşamasını sağlamak ve ülke bütünlüğü ile Türk toplumunun can ve mal güvenliğini korumak için, Garanti Antlaşması'ndan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeye karar vermiştir.

⁶⁰ Manisalı, a. g. e, s. 57.

⁶¹ Sönmezoğlu, a. g. e, s. 102-103.

⁶² Hamza Eroğlu, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekati**, Ankara, 1975, s. 52.

- Bu Barış Harekatı'nın amacı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına ve tüm Kıbrıs halkının haklarına yönelik tehlikeyi ortadan kaldırmak ve anayasal düzeni yeniden kurmaktır⁶³.

1974 yılında Kıbrıs'a yapılan bu askeri müdahale başladığı saatlerde dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'ten bir açıklama gelmiştir. Açıklamada şunlar söylenmiştir⁶⁴:

“Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'a indirme ve çıkarma harekatı başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz, aslında savaş için değil, barış için, yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için Adaya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarede bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye, meselelerin müdahalesiz ve diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse elbette sorumlusu bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu harekatın insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim”.

1960-1970 yılları arasındaki tüm çabalara, müzakerelere, temaslara ve Kıbrıs Barış Harekatı'na rağmen Kıbrıs sorunu bir çözüme ulaşmamıştır. Yunanistan'ın ve Rum tarafının hedeflerine son veren bu müdahale sonrasında, Kıbrıslı Türklerin; siyasi, idari, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve daha sonra kurulacak olan iki kesimli devlete zemin hazırlamak amacıyla 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur⁶⁵.

⁶³ Kıbrıs Kültür Derneği, **Kıbrıs Tarihi Gelişimi ve KKTC**, Lefkoşe, Kıbrıs Kültür Derneği Yayınları, 1984, s. 52.

⁶⁴ İsmail, a. g. e, s. 137-138.

⁶⁵ Ahmet Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu, Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci**, BRC, Ankara, 2005, s. 151.

1.3.10.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması

Türkiye'nin 1974 yılında gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekati'nin ardından, 1 Kasım 1974 tarihinde yayınlanan BM Genel Kurul kararıyla Kıbrıs'ta iki toplumun varlığı ve eşitliği kabul edilmiştir. Aynı günlerde federasyon ideal bir çözüm olarak benimsenmeye başlanmıştır. Bu nedenle öncelikle 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. KTFD'nin yaptığı ilk işlerden biri, 2 Mayıs 1975 tarihli yönetmeliğe dayanarak, işgücü açığının kapatılması amacıyla Türkiye'den kırk bin göçmen getirilmesi olmuştur. Rum tarafı ise bu kararı tepkiyle karşılamıştır. Ayrıca BM'nin müdahalesiyle 31 Temmuz-2 Ağustos 1975 tarihleri arasında imzalanan bir antlaşma ile adanın güneyinde yaşayan Türklerin kuzeye, kuzeyde yaşayan Rumların ise güneye geçişlerine izin verilmiştir⁶⁶.

Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) Meclisi 17 Haziran 1983'te Kıbrıs Türk halkının "self-determinasyon" hakkını şu şekilde belirtmiştir⁶⁷:

- 1960'ta kurulan iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortaklarından biri de Kıbrıs Türk halkıdır. Cumhuriyetle sömürge yönetimine son verilerek Kıbrıs, iki toplumun ortak yönetimine bırakılmıştır. Bağımsızlıkla ilgili tüm belgelerde Türk tarafının da imzası vardır. Bağımsızlık ve egemenlikte eşit haklar söz konusudur.
- Bağımsızlık ve egemenlik hakkı her ne pahasına olursa olsun korunacaktır.
- Bütün dünya, Türk tarafının, Yunanistan veya Kıbrıslı Rumların yönetimine girmeyi reddettiğini bilmelidir. Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıslı Türkler adına konuşmak ve karar almak hakkına sahip değildir.
- Rum Yönetiminin ve Yunanistan'ın yaptığı tüm hukuk dışı uygulamalara karşı Türkiye'nin askeri hareketinin sorunu körüklediğinin iddia edilmesinin reddedilmesi gereklidir.
- Türk tarafı iki kesimli, bağımsız-bağlantısız-federal bir devlet kurmak isterken, Rum ve Yunan tarafı bunu baltalamıştır.
- "Enosis" hayalleri ile Türk tarafının temel hakları yok sayılmıştır.
- Rum tarafı tüm devlet haklarından yararlanırken, Türk tarafı yok sayılmıştır.

⁶⁶ Uğur Uzer, Mehmet Cengiz, **Kıbrıs Sorunu**, Ankara Barosu, Ankara, 2002, s. 51.

⁶⁷ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması (<http://www.kibris.gen.tr/turkce/federe/index.html>) (12 Aralık 2010).

- Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılmasıyla beraber Rum tarafı yürütme-yargı ve yasamayı silah zoruyla tek başına kullanmaya başlamıştır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ardından 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC ilan edilmiştir. 7 Mayıs 1985 tarihinde ise KKTC'nin Anayasası yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmenin ardından 9 Haziran 1985 tarihinde yapılan genel seçimle de Rauf Denктаş, KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur⁶⁸.

1.3.11.KKTC'nin Kuruluşuna Yönelik Tepkiler

KKTC'nin ilanının ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 18 Kasım 1983 tarihinde yayınladığı 541 sayılı karar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kuruluşunu, 1960 tarihli Garanti Antlaşması'na aykırı bulmuş ve KKTC'nin geçersiz olduğunu bildirerek kınamıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983 tarihinde yayınladığı bu karar, anayasa hukuku kuralları ile bağdaşmamaktadır. Anayasa hukukuna göre bir devletin hukuki kişiliğe sahip olması için, devletin sürekliliği, siyasi otoritenin varlığı ve hukuki kişiliğe sahip olması özelliklerini taşıması gerekmektedir. Bütün bu özelliklerin diğer devletlerin tanımamasına rağmen, KKTC'nin yapısında bulunduğu görülmektedir⁶⁹.

KKTC'nin kuruluşu uluslararası hukuk açısından da çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. KKTC uluslararası alanda bir "de facto" devlet olarak tanımlanmıştır. "Belirli bir ülke üzerinde yaşayan bir insan topluluğuna kamusal hizmetler sunan, örgütlenmiş siyasi liderliklerle varlığını uzun süre devam ettiren ancak uluslararası toplum tarafından tanınmayan devletler de facto devletlerdir". KKTC'de uluslararası toplumda tanınmadığından bu yapıda özellikler göstermektedir. Ancak KKTC aleyhinde BM Güvenlik Konseyi kararları da bulunan bir devlettir. Bu devlet sadece "tanınmamış devlet" değil, uluslararası ilişkilerdeki yeri bakımından Güvenlik Konseyi'nin yaptırım niteliğinde kararlar aldığı özel yapı da bir "de facto" devlettir⁷⁰. Kıbrıslı Türkler tanınmama nedeniyle gerek bireysel düzeyde, gerekse kurmuş oldukları devlet düzeyinde uluslararası alanda izolasyonlara maruz kalmaktadırlar. Bireysel düzeyde AB vatandaşlığı haklarından

⁶⁸ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s.133.

⁶⁹ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Birinci basım, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004, s. 37.

⁷⁰ Kudret Özersay, **Kıbrıs'ı Yeniden Okumak**, İmaj Yayınevi, Ankara, Mart 2009, s. 12-43.

mahrum kalarak ayrımcılığı yaşamaktadırlar. Ayrıca KKTC topraklarından Türkiye dışında herhangi bir ülkeye doğrudan uçuş yapılamaması da bu sorunu artırmaktadır. Deniz ve havalimanları konusu da KKTC'nin gündemini kuruluşundan bu yana meşgul etmektedir. Kıbrıs Rum hükümeti Türkiye'nin Kıbrıs'a gerçekleştirdiği hareketin ardından Magosa, Girne ve Karava limanlarını yasaklı ve kapalı liman olarak ilan etmiştir. Üstelik bu kararını Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne de yazılı olarak iletmiştir. Ercan Havalimanı konusunda daha pasif bir tutum izlenerek havaalanlarının kullanımı konusunda yetkilendirme Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bırakılmıştır. Ancak bu yetkilendirme Ercan Havalimanı konusunda hiçbir zaman yapılmamıştır⁷¹.

Kurulduğundan bugüne kadar, Türkiye dışında hiçbir devlet tarafından resmen tanınmamasına karşın, KKTC adada yaşayan Türklerin güvenliğini sağlama konusunda önemli bir başarı göstermiştir⁷².

⁷¹ Özersay, a. g. e, s. 44.

⁷² Ersoy, a. g. e, s.115.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI

2.1. Avrupa Birliği'nin Soruna Nispeten Yansız Yaklaştığı Dönem

Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a müdahalesinin ardından Kıbrıslı Türkler, siyasal eşitlik taleplerini artırırken, Kıbrıslı Rumlar da sorunu uluslararası platforma taşımaya çalışmışlardır⁷³.

Avrupa Topluluğu üyeleri bu süreçte ortak bir görüş etrafında birleşmiştir. "Avrupa Siyasi İşbirliği" 20-22 Temmuz 1974 tarihinde iki kez toplanmıştır. Bu görüşmelerin amacı, ABD ile paralel girişim olanaklarını artırmak ve Makarios'un tek meşru lider olarak tanınmasını sağlamaktır. AB, bu toplantılardan sonra Kıbrıs konusunda pasif bir politika izlemeye başlamıştır. Bu pasif politikanın en önemli nedeni Yunanistan'da 1974 yılında cuntanın devrilmesiydi⁷⁴.

16 Eylül 1974'de yapılan Avrupa Siyasi İşbirliği toplantısı, AB'nin Kıbrıs sorunu karşısındaki duruşunu belirlemiştir. Toplantı sonunda yayımlanan bildiriye, AB'nin artık yardım, göçmenlerin durumu gibi bunalım sonrası konularla ilgilenmek istediğini ortaya koymuştur. Ayrıca, ASİ Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünden yana olduğunu söylemiş ve AB'nin bu sorunda üstleneceği rolün ancak ilgili tarafların da desteği ile sürdürülecek toplumlararası görüşmelerle sınırlı olacağını belirtmiştir. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımı 1970-1980 yılları arasında tarafsız iken, Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'de Avrupa Topluluğu'na katılmasıyla beraber bu yansız politika terk edilmiştir⁷⁵.

2.1.1. Yunanistan'ın Avrupa Birliği Üyesi Olması (1 Ocak 1981)

Yunanistan'da 1974 yılında çöken cunta rejiminin ardından iktidara gelen Konstantin Karamanlis göreve başlar başlamaz 1975 yılında AB'ye tam üyelik için başvurmuştur. Karamanlis, Türkiye ile aralarındaki sorunların giderilmesinde Avrupa Toplulukları'na üye olan devletlerin Yunanistan'a destek vereceğini de hesaba katmıştır. Yunanistan'ın bu başvurusu, Avrupa Komisyon'unda değerlendirilmiş ve

⁷³ Mustafa Türkeş, "Cycles of Transformation of the Cyprus Question, Contentious Issues of Turkey and the Future of Turkey", (Ed: Nurşin Ateşoğlu Güney) ASHGATE, Chippenham, Wiltshire Great Britains, s.160.

⁷⁴ Uğur, a. g. e, s.213.

⁷⁵ Uğur, a. g. e, s.200.

Komisyon, 1976 yılında Yunanistan'ın zayıf ekonomisi, bölgeler arasındaki büyük farklılıkları, yüksek oranda tarımsal nüfus bulundurması ve Yunanistan'ın olası bir tam üyeliği durumunda uzun süredir gözetilen Türk-Yunan dengesinin bozulması ihtimalinin bulunduğu gerekçesiyle, Yunanistan'ın tam üyeliğe ehil olmadığı yönünde kanaat bildirmiştir. Ancak, tam üyeliğin Yunanistan'ın demokratikleşmesine katkıda bulunacağı ve yeni kurulan demokratik rejimin garanti altına alınacağını göz önünde bulunduran Avrupa Konseyi, Yunanistan ile müzakerelerin başlamasına karar vermiştir. Yapılan müzakerelerin sonucunda Yunanistan, 1 Ocak 1981 tarihinde Avrupa Toplulukları'na tam üye olmuştur⁷⁶.

2.1.2. Yunanistan'ın Üyeliğiyle Beraber Avrupa Birliği'nin Yansız Tutumunu Terk Etmesi

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne katılması sonrasında, Türkiye 1987'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de 1990'da tam üyelik başvurularında bulunmuşlardır. Bu nedenle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren AB, Kıbrıs sorununa dahil olmaya başlamıştır⁷⁷.

1989'dan itibaren çökmekte olan iki kutuplu sistem 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla tümüyle ortadan kalkmıştır. Böylelikle uluslararası siyasi sistem çok kutuplu bir hal almaya başlamış bu çok kutuplu dünyada Avrupa da yerini sağlamlaştırmak ve küresel aktörlerden biri olmak iddiasıyla yola çıkmıştır⁷⁸. AB kurumları içinde özellikle Avrupa Parlamentosu, 1987'den itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti yönetiminden başlamak suretiyle yavaş yavaş iddia ve ithamları içerisine Türkiye'yi de katmaya başlamıştır. Kabul ettiği kararlarda; adanın kuzey kısmının Türkiye'nin işgali altında olduğu ifadelerine yer vererek, Kıbrıs'a göçmen getirilip yerleştirilmesi ve mülkiyet sorunları gibi pek çok konuda Türkiye'ye eleştiride bulunulmuştur. Bu kararlarla birlikte Avrupa Parlamentosu, Kıbrıs sorununu sürekli olarak AB'nin gündemine getirmeye başlamıştır⁷⁹.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte sınır sorunları ve etnik temelli

⁷⁶ Palabıyık, Yıldız, a. g. e s.20-21.

⁷⁷ Uğur, a. g. e, s.199.

⁷⁸ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.24.

⁷⁹ Tuncer Topur, **Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, Kasım 2002, s.372.

çatışmalar daha kolay görülmeye başlanmıştır. Bunun sebebi iki kutuplu dünyada kutup liderlerinin kendi müttefiklerini koruma, yakın coğrafyadaki çatışmaları engelleme ve kontrol etme yeteneklerinin ortadan kalkmasıdır⁸⁰.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte Kıbrıs sorununun temel parametreleri değişmiştir. Soğuk Savaş döneminde NATO'nun kaygısı Türkiye ve Yunanistan gibi iki müttefik ülke arasında Kıbrıs yüzünden çıkabilecek olası bir çatışma ve gerginliğin ittifakın güney kanadına zarar vermesi ve Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs sorunundan dolayı bölgede etkinlik sağlamasıydı. Bu dönemin sona ermesiyle birlikte Kıbrıs ve buradaki üslerin Orta Doğu'ya yakınlığı konusu gündeme geldi. Kıbrıs sorununda ise AB'nin artık aktif bir şekilde müdahil olduğu bir dönem başladı⁸¹.

Soğuk Savaş dönemi ve sonrasındaki gelişmeler Kıbrıs sorununun Türkiye açısından taşıdığı öneme yeni öğeler katması bakımından incelenebilir. Kıbrıs artık bölgesel sorunlara eklenmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD'nin Doğu Avrupa ile Orta Doğu arasında dinamik bir ilişki kurduğu, hem Avrupa'nın "hinterlandını" kontrol etmek hem de Balkanlar-Ortadoğu ekseninde ortaya çıkan jeopolitik alan boşluğunu doldurmak istediği bilinmektedir⁸².

2.1.3.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Üyelik Konusunun Gündeme Gelmesi

3 Temmuz 1990 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) AT'ye bütün Kıbrıs adına tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. GKRY'nin bu başvurusu üzerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti AB Bakanlar Konseyi'ne, 12 Temmuz 1990'da bir "Memorandum" ve 3 Eylül 1990 tarihinde "Tamamlayıcı Nota" göndererek başvuruya ilişkin itirazını ortaya koymuştur. Bu başvurunun kabul edilmesi halinde önlemler paketi uygulanacağı da KKTC lideri Rauf Denktaş

⁸⁰ Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı 1, Kış 2007, s.60-61.

⁸¹ Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı 1, Kış 2007, s.60-61.

⁸² Hamit Ersoy, **Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikası'na Etkileri**(Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi,2001, s.117.

tarafından bildirilmiştir. Böyle bir durumda uygulanacak olan önlemler de açıklanmıştır. Bu önlemler şunlardı⁸³:

- KKTC kendi parasını basacaktı.
- Kapalı Maraş bölgesi yerleşime açılacaktı.
- KKTC ile TC arasında pasaport işlemleri karşılıklı olarak kaldırılacaktı.
- Siyasal ve ekonomik içerikli ikili antlaşmalar bağlanacaktı.
- Tüm sınır kapıları kapatılacaktı.

KKTC'nin bütün itirazlarına rağmen AB, bu konuyu geçiştirmeyi başarmıştır. Bu başvurudan sonra görüş bildirme süreci başlamıştır. 17 Eylül 1990'da AB Konseyi, değerlendirmesi için başvuruyu Komisyon'a göndermiştir. Avrupa Komisyonu, 30 Haziran 1993'de Konsey'e vermiş olduğu görüşte GKRY'nin başvurusunu olumlu bulmuştur. Söz konusu görüşte Kıbrıs'ın coğrafi konumunun, iki bin yıldır Avrupa'nın kültür ve medeniyet kaynağı ile olan bağlarının, Kıbrıs halkının paylaştığı değerler üzerindeki Avrupa etkilerinin ve nihayet halkın siyasi, ekonomik ve sosyal hayat tarzının hiç kuşkuya yer bırakmayan şekilde Kıbrıs'a Avrupa kimliği verdiği ifade edilmiştir⁸⁴.

Ekim 1993'te Brüksel Olağanüstü Zirvesi'nde alınan kararda, mevcut siyasi sorun sebebiyle AT'nin, 1995 Ocak ayında tarafların toplumlararası görüşmelerdeki pozisyonlarının yeniden değerlendirilmesi suretiyle nihai karar vermesi öngörülmüştür. Yunanistan'ın dönem başkanlığının sonunda, 24-25 Haziran 1994'te gerçekleştirilen Korfu Zirvesi bitiminde yayınlanan ortak açıklamada, "bundan sonraki genişleme aşamasında Kıbrıs (Rum Kesimi) ve Malta'da yer alacaktır" ifadesine yer verilmiş, fakat üyelik konusunda müzakerelere başlangıç tarihi belirlenmemiştir⁸⁵.

9-10 Aralık 1994 Essen Zirvesi sonucunda Yunanistan, Kıbrıs ile tam üyelik görüşmelerinin başlama tarihi konusunda ısrar etmiş, fakat bir sonuç alamamıştır. 6 Mart 1995'de Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin toplanabilmesi için, bu defa Yunanistan'ın isteği kabul edilmiş ve 1996 yılında yapılan hükümetlerarası

⁸³ Ahmet An, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.247.

⁸⁴ Tuncer Topur, **Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.380.

⁸⁵ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s.23-24.

Konferans'ın bitiminde Kıbrıs'ın tam üyelik başvurusunun görüşülmesi karara bağlanmıştır. Avrupa Parlamentosu, 14 Nisan 1997'de benimsediği bir ilke kararında, Kıbrıslı Türk yetkililerin, Avrupalı parlamenterlerden oluşan bir delegasyonun Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumları ziyaret etmeleri karşılığında getirdiği şartların kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs-Avrupa Birliği Karma Parlamento Toplantısı için Güney Kıbrıs'ta bulunan Avrupalı parlamenterler adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Rumları ziyaret etmek istemişler, ancak Kıbrıslı Türk yetkililerin kendi dışişleri bakanları ile görüşme zorunluluğu getirdiğini öne sürerek bu ziyareti gerçekleştirmeyeceklerini açıklamışlardır. Avrupa Parlamentosu'nun söz konusu kararında Kıbrıslı Türk yetkililerin öne sürdüğü şartların adanın kuzeyindeki "yasadışı işgal rejiminin" tanınması anlamına geleceği belirtilmiş, bir Avrupa Parlamentosu delegasyonunun serbestçe adanın kuzeyinde yaşayan Rumları ziyaret edebilmesinin aciliyet taşıdığı ifade edilmiştir⁸⁶.

2.1.4 Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında 28 Aralık 1995'de İmzalanan Ortak Deklarasyon

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti; Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesinde sahip bulunduğu ve uluslararası antlaşmalarla teyit ve tescil olunan tam siyasal ve hukuki eşitliğini vurgulayarak, Türkiye'nin KKTC'yi egemen ve bağımsız bir devlet olarak tanıdığını teyit ederek adadaki iki halkın, karşılıklı saygı, barış, güvenlik ve iş birliği içinde yan yana yaşamları gereğine inanarak; 1959-1960 Antlaşmaları ile oluşturulan garanti sisteminin geçerli kalmaya devam ettiğini bir kez daha vurgulayarak; aşağıdaki kararları almışlardır⁸⁷:

1. Kıbrıs'ta nihai hedef, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının egemen eşitliğine dayalı iki toplumlu ve iki kesimli federal bir çözüm olacaktır. Bulunacak çözüm iki halkın serbest iradelerini yansıtabilecek şekilde ayrı referandumlarla belirlenecektir.

2. Nihai siyasal çözümden sonra da 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları uyarınca Türkiye'nin etkin ve fiili garantisi devam edecektir.

⁸⁶ Karluk, a. g. e, s.23-24.

⁸⁷ Çiler Eminer, Gülden İlkman, "Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 28 Aralık 1995'de İmzalanan Ortak Deklarasyon", Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.66.

3. Zürih Antlaşmaları'nda öngörüldüğü üzere, Kıbrıs'ın Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadıkları uluslararası siyasi ve ekonomik birliklere katılamayacağı hususu önemle göz önünde bulundurulacaktır.

4. BM gözetiminde sürdürülecek toplumlararası görüşmeler sırasında AB'ye tam üyelik hedefi göz önünde bulundurulacak ve taraflar arasında egemen eşitlik gibi temel konularda mutabakat sağlandığı takdirde, toplumlararası görüşmelerde Kıbrıs'ın AB üyeliğinin koşulları taraflar arasında ayrıca müzakere konusu yapılabilecektir.

5. AB ile tam üyelik görüşmeleri ancak nihai çözümden sonra Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının birlikte oluşturacakları ortak görüşler çerçevesinde ve ortak heyetler vasıtasıyla yapılmalıdır.

6. Nihai çözüme kadar geçecek süre içinde de, Türkiye; KKTC'nin güvenlik çıkarlarını tam olarak koruyacak ve bu konuda Rum-Yunan tarafının giriştiği askeri tırmanma teşebbüsleri karşısında gerekli mukabil tedbirleri alacaktır.

7. Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin, Türkiye-KKTC ekonomik ve ticari ilişkilerini engelleyici hiçbir hüküm içermediği taraflarca teyit olunur. Türkiye ile KKTC arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilmesi için her türlü destekleyici tedbirin alınmasına ve karşılıklı yatırımların teşvikine devam edilecektir.

8. Türkiye ile KKTC arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği Gümrük Birliği'nin sağladığı imkanlardan en geniş ölçüde yararlanılacaktır.

9. Nihai siyasal çözümden sonra Federal Kıbrıs'ın Türkiye ile AB'ye tam üye olabileceği dikkate alınarak, ileride AB ile uyumu kolaylaştıracak hazırlık çalışmalarına şimdiden başlanacak ve tedricen uygulamaya geçilecektir.

10. Kıbrıs meselesinin nihai siyasal çözüme kadar geçecek süre içinde KKTC'ye karşı uluslararası alanda uygulanan engelleyici tedbirlerin kaldırılması ve KKTC'nin bütün ülkelerle serbestçe siyasi, ekonomik, kültürel ve sportif temalar sürdürebilmesi amacıyla, Türkiye ve KKTC müşterek gayret göstereceklerdir.

11. Türkiye, KKTC'nin uluslararası kuruluşlarla görüşlerini yansıtabilmesi için gerekli siyasal katkıyı sağlayacak; bu amaçla Türkiye ve KKTC Dışişleri Bakanlıkları arasında mevcut yakın işbirliği daha da yoğunlaştırılacak ve sürekli bir siyasi danışma mekanizması kurulacaktır.

12. Türkiye ile KKTC arasında sıklaştırılacak üst düzey temaslar ve ziyaretler suretiyle uygulamaya yönelik olarak yapılacak teknik ortak çalışmalar yoluyla yukarıdaki temel hedeflerin en kısa zamanda gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.

2.1.5. Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması'yla AB'nin Kıbrıs Sorunu Konusunda Türkiye'ye Baskısını Artırması

AB ile Türkiye arasında Kıbrıs konusunda gerilime sebep olan bir diğer gelişme de 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması'dır. Bu antlaşma Türkiye'nin ekonomik, ticari, siyasi ve idari yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir⁸⁸.

Gümrük Birliği Antlaşması'nın içeriğine bakıldığında aslında bu antlaşmanın Türkiye için ağır şartlar taşıdığı görülür. Belgeye göre Türkiye, AB'nin dış ticaret politikalarına uymaya yükümlü hale gelmiştir. Bu nedenle Türkiye, tam üye olmadığı halde Birlik üyesi ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda oluşturdukları dış ticaret politikalarına uymak zorunda kalmıştır. Antlaşmanın 16. ve 55. maddelerindeki hükümlerde ağır şartlar taşımaktaydı. Bu maddelere göre Türkiye, AB'nin o güne kadar imzalamış olduğu ve daha sonra imzalayacağı özel ve imtiyazlı ticaret antlaşmalarına beş yıl içinde tam uymak zorunda olacaktı. Birlik üyesi ülkelerin çıkarlarına göre hazırlanan antlaşmalara Türkiye'nin uyma yükümlülüğü oldukça ağırdı⁸⁹.

Bu antlaşmaya göre Türkiye, AB'den yapılan sanayi ürünleri ithalatında uygulanmakta olan gümrük resmi ve benzeri diğer tüm ödemeleri kaldırmıştır. Ayrıca üçüncü ülkelerden yaptığı sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük tarifeleri ve benzeri diğer ödemeleri de AB Ortak Dış Ticaret Tarifeleri'ne uyumlu hale getirmeye başlamıştır. Ancak Gümrük Birliği'nin 2.2 milyar ECU tutarında mali

⁸⁸ Cem Duna, Pars Kutay, **Gümrük Birliği ile Nereye? Küreselleşme, Makro Bölgecilik ve AB**, Intermedia Yayınları, İstanbul, 1996, s. 11.

⁸⁹ Erol Manisalı, **"Gümrük Birliği, Türkiye ve Avrupa"**, Ekonomik Bağımsızlık, Ulusal Kalkınma ve Sanayileşme İçin Gümrük Birliği'ne Hayır, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 13-14.

yardımları kapsayan kısmı AB tarafından kaynaklanan eksiklikler nedeniyle tam olarak hayata geçirilememiştir⁹⁰.

Türkiye'nin Gümrük Birliği ile AB'ye bağlanmasıyla başlayan ve günümüze kadar geçen sürede AB'nin konuya ilgisi ve Türkiye'ye baskısı artmıştır. Birlik, Kıbrıs sorununu kendi kontrolünde idare etmiştir. Bu dönemde Yunanistan, Birliğin doğuya doğru genişlemesine engel olmak gibi tehditlerle Kıbrıs sorununu, her fırsatta Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusuyla ilişkilendirmiştir. 1985'lerden itibaren Kıbrıs sorununa müdahil olan AB, bu tarihten sonra açıkça taraf olmuş ve AB'ye üyelik konusunda Türkiye'nin önüne Kıbrıs sorununu ön şart olarak getirmiştir.

Avrupa Parlamentosu, 13 Aralık 1995 tarihinde, Türkiye ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği Protokolü'nü onaylamıştır. Ancak Kıbrıs konusunda "Türk hükümeti ve TBMM, Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne son vermek için somut adımlar atmalı ve işgal altında tuttuğu Kıbrıs topraklarından çekilmelidir" kararını da oybirliğiyle almıştır. AP, onayladığı Gümrük Birliği Protokolü'nü dayandırdığı, AB Komisyonu'nun 9 Kasım 1995 günü hazırlamış olduğu raporda ise Gümrük Birliği'ne sokulmuş bir Türkiye ile Kıbrıs sorununun daha kolay çözüleceğini belirtmiştir⁹¹.

2.1.6. Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (13-14 Aralık 1996)

İrlanda'nın başkenti Dublin'de 13-14 Aralık 1996'da toplanan AB Zirvesi'nde, Türkiye'nin adı AB'ye yeni üye olacak ülkeler arasında geçmezken, tam üyelik görüşmelerinin yapılacağı 12 aday ülke belirlenmiştir. Bunlar; Bulgaristan, Romanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Slovenya, Litvanya, Estonya, Letonya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta'ydı. Bu ülkelerden Malta, 1996 yılındaki Hükümet değişikliğinden sonra AB'ye üye olmaktan vazgeçtiği için aday sayısı 11'e inmiştir. Dublin Zirvesi sonunda yayınlanan Nihai Bildiri'nin "AB Dış Politikası ve Genişleme Sürecine Alınmayan Ülkeler" kategorisinde Türkiye-AB ilişkileri konusunda şu görüşlere yer verilmiştir⁹²:

⁹⁰ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.77.

⁹¹ Metin Aydoğan, **Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?** Kum Saati Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, Mayıs 2002, s.241.

⁹² Karluk, a. g. e, s.555.

“AB Zirvesi, Türkiye ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemi teyid eder. Ancak ilişkilerde çözülmesi gereken sorunları da not eder. AB Zirvesi, Türk Hükümeti’nin insan haklarını geliştirmesi için önlem alınmasına yönelik niyetini memnuniyetle karşılar ve AB ile daha yakın bir işbirliği çerçevesinde ve insan hakları standartlarını yükseltme ihtiyacını vurgular”⁹³.

Zirve, AB Dönem Başkanlığının, Avrupa Konseyi’nin 15 Temmuz 1996 tarihinde yayınladığı bildiri doğrultusunda Ege Denizi’nde uluslararası hukuk kurallarına uygun, herkes için kabul edilebilir bir sonuç bulabilmesi için çabalarını sürdürmeye devam edeceği, Türk hükümeti ile de en erken tarihte Ortaklık Konseyi’nin toplanabilmesi için temasların sürdürüleceğini belirtmiştir. AB Zirvesi ayrıca, Türkiye’yi Kıbrıs’ta BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda bir çözüm bulabilmesi için nüfuzunu kullanmaya davet etmiştir⁹⁴.

Türkiye’nin Avrupa’nın genişleme süreci dışında bırakılacağı sinyali, 27 Haziran 1997 tarihinde Amsterdam’da gerçekleştirilen ve AB adaylığı için başvuruda bulunan 12 ülkenin (10 MDA ülkesi, Türkiye ve Kıbrıs) katıldığı bilgilendirme toplantısında da verilmiştir. AB, henüz kendi kurumsal sorunlarını çözümleyememiş olmasına rağmen, önceden belirlenmiş takvime uygun olarak genişleme çalışmalarına devam edeceğini toplantıda açıklamıştır. Toplantıya katılan dönemin Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, gelecek dönem tam üyelik görüşmelerine Türkiye’nin de davet edilmesinin son derece doğal olduğunu belirtmiştir. MDA ülkeleri ve Kıbrıs ile birlikte bu toplantıya davet edilmiş olan Türkiye’nin hiçbir şekilde başvuran ülke konumundan aday ülke konumuna geçmediği toplantı sonucunda belirtilmiştir. Hollanda Başbakanı Kok, Türkiye’nin toplantıya katılımının mevcut pozisyonuna herhangi bir fayda veya zarar getirmediğini özellikle vurgulayarak, Türkiye’nin genişleme sürecinden dışlanacağını açıkça belirtmiştir⁹⁵.

2.1.7. Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997’de İmzalanan Ortak Deklarasyon

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanları, 28 Aralık 1995 tarihinde yayınladıkları Ortak Deklarasyona atıfta bulunarak, Türkiye

⁹³ Karluk, a. g. e, s.556.

⁹⁴ Karluk, a. g. e, s.555.

⁹⁵ Karluk, a. g. e, s.558.

ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri, her alanda en yakın dayanışma ve işbirliği çerçevesinde geliştirme arzu ve azimlerini bildirerek 20 Ocak 1997 tarihinde yeni bir deklarasyon yayınlamışlardır. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk halkının, soruna barışçı bir çözüm bulunması yolunda her türlü çabayı gösterdikleri ve Kıbrıs'ta adil ve gerçekçi bir çözümün, ancak iki tarafın serbest iradeleriyle ve müzakereler yoluyla sağlanabileceği hatırlatılarak, Kıbrıs Türk halkının uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan hakları ve bu antlaşmalarla tescil olunan tam siyasal ve hukuki eşitliği bu deklarasyonda da vurgulanmıştır⁹⁶.

1960 antlaşmaları ile oluşturulan garanti sisteminin şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de her koşul altında geçerli ve yürürlükte kalacağı ve söz konusu antlaşmalar çerçevesinde Kıbrıs'tan garantör ülkelere de bir tehdit yöneltilemeyeceği teyit edilerek, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de barış, istikrar ve güvenliği sarsan son gelişmeler değerlendirilerek, Türkiye ve KKTC aşağıdaki ortak görüş ve kararlarını açıklamışlardır⁹⁷:

1. Kıbrıs Rum tarafınca sürdürülen ağır silahlanma, Kıbrıs Rum Yönetimi ile Yunanistan arasında uygulanan Ortak Askeri Doktrin ve Güney Kıbrıs'ta Yunan hava ve deniz üsleri kurulması, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de istikrar ve güvenliği tehdit eden bir durum yarattığı;

2. Güney Kıbrıs'a füze savunma sistemi yerleştirme kararı adanın iki halkı arasındaki güven bunalımını, giderilmesi çok güç olacak ölçüde derinleştirdiği;

3. Bu füzelerin savunma amaçlı olduğu iddiası ve bir süre adaya ithal edilmeyeceği yolundaki sözde güvencenin anlamsızlığı vurgulanarak, Kıbrıs Rum Kesimi-Yunan ittifakının çatışma seçeneğine öncelik verdiği ve Yunanistan ile Güney Kıbrıs arasında fiilen askeri birlik oluşturulduğu; Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de dengelerin korunması, barışa tehdit oluşturan politikaların sonuçsuz bırakılması için sorumlu ve sağlıklı bir yaklaşımdan ayrılmadan, gereken bütün önlemleri alacakları bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti'nin; 1960 garanti sistemi uyarınca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne etkin ve fiili garanti sağlamayı eksiksiz sürdüreceği, Kıbrıs Türk halkının güvenliğinin tehdit altında kalmasına izin verilmeyeceği ve Kuzey Kıbrıs

⁹⁶ Çiler Eminer, Gülden İlkman, "Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997'de İmzalanan Ortak Deklarasyon", Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.70.

⁹⁷ Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

Türk Cumhuriyeti'ne yapılacak bir saldırının aynen Türkiye Cumhuriyeti'ne yapılmış bir saldırı olarak telakki edileceği; Rum-Yunan tarafının bölgede ve Kıbrıs'ta Türkiye ve Yunanistan arasındaki dengeyi bozmaya ve Kıbrıs Türk halkının güvenliğini tehlikeye sokmaya devam etmesine karşılık, askeri ve siyasi tedbirler tereddütsüz alınmaya devam edileceği;

4. Yunanistan'ın hava ve deniz üsleriyle Güney Kıbrıs'a yerleşmekte olduğu dikkate alınarak, bu faaliyet sürdürüldüğü takdirde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde aynı nitelikte hava ve deniz tesisleri kurulması çalışmaları başlatılacağı; Türkiye ve KKTC'ye yönelik tecavüz ve oldu bittilerin müştereken önleneceği, bunun gerektirdiği ortak askeri koordinasyon ve planlama yapılacağı, bu amaçla, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında müşterek savunma konsepti oluşturulacağı⁹⁸;

5. Türkiye ve KKTC'nin, Kıbrıs'ta gerginliği tırmandırmak için Rum-Yunan tarafınca girişilen planlı eylem ve tahrikleri adaya çok uluslu bir güç yerleştirerek Türkiye'nin etkin ve fiili garantisini sulandırma niyetlerinin bir parçası olarak değerlendirdiklerini ve buna müsaade etmeyeceklerini, 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nın doğrudan ve dolaylı bir şekilde değiştirilmesine teşebbüs edilmesi halinde, Türk tarafının, Kıbrıs'ta 1960 Antlaşmaları'nın açık bir ihlali olarak telakki edeceği, gerekli tedbirleri ve siyasi kararları alacakları;

6. Kıbrıs'ta kapsamlı çözüm çabalarının Rumların çabalarıyla çıkmaza girdiği, Kıbrıs Rum tarafının aradan geçen süre içinde makul bir çözüm arayışından ve çözüm parametrelerinden tamamen uzaklaştığı;

7. Kıbrıs Rum tarafının Yunanistan ile birlikte uzlaşma yerine çatışma ve gerginlik arayışı içine girdiği;

8. 1960 Antlaşmaları'yla adanın iki halkı arasında kurulan ortaklığın, 1963 yılında Yunanistan'ın desteği ile Kıbrıslı Rumlarca silah zoruyla yıkılmasıyla, Kıbrıs'ta iki eşit halkı temsil etmeye ve adanın tümü için konuşmaya ehil ve yetkili bir devlet, hükümet, parlamento, yargı ve idare olmadığı;

9. Kıbrıs'taki bu gerçeklerle Kıbrıs Türk halkının egemenlik hakları kabul edilmedikçe ve iki tarafa eşitlik içinde yaklaşılmadıkça adil ve kalıcı bir çözüme ulaşamayacağı;

⁹⁸ Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

10. Avrupa Birliği'nin Yunanistan'ın zorlamasıyla Kıbrıs Rum Yönetimi'ne tam üyelik yolunda yaktığı yeşil ışığın bir hata olduğu ve bu görüşme süreci üzerinde yıkıcı bir etki yaptığı, Kıbrıs Rum tarafının Türk tarafı ile bir uzlaşma aramadan ikinci bir Yunan devleti olarak Avrupa Birliği'ne girme ve böylece Yunanistan ile dolaylı yoldan bütünleşmeyi sağlamanın dışında bir amacı kalmadığı⁹⁹;

11. Kıbrıs'ın ancak Türkiye ile Yunanistan'ın birlikte üye buldukları bir birliğe katılabileceği, Kıbrıs'ın AB'ne üyeliğinin ancak bir çözümden sonra söz konusu olabileceği, bu yönde bir kararı, BM Fikirler Dizisi'nde de öngörüldüğü üzere adadaki iki halkın ayrı referandumlarla onaylamaları gerektiği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Avrupa Birliği arasında tam üyelik görüşmelerinin başlatılmasının, Türk tarafınca Kıbrıs'ta müzakere süreci içinde ortaya çıkmış bulunan çözüm çerçeve parametrelerinin bütünüyle ortadan kalkması olarak değerlendirileceği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek başına Avrupa Birliği üyeliği yolunda atacağı her adımın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile bütünleşme sürecini hızlandıracağını;

Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası camia ile bütünleşmesini sağlayacak gerekli adımları atacağı, Kıbrıs'ı ilgilendiren ve Kıbrıs Türk halkına söz hakkının tanınmadığı her türlü uluslararası toplantıda, Türk heyetlerine KKTC temsilcilerinin de dahil edileceği şeklinde açıklamalarda bulunulmuştur¹⁰⁰.

2.1.8.TBMM'nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı

20 Ocak 1997'de yayınlanan deklarasyondan bir gün sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi 21 Ocak 1997 tarihinde aldığı kararlar da aynı kararlılığı yansıtmıştır. Türkiye ve KKTC Cumhurbaşkanınca benimsenerek 21 Ocak 1997'de TBMM tarafından kabul edilen bir bildiri ile, AB'nin Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından yapılan tek taraflı başvurusunu kabul etmesi durumunda ortak bir tutum belirleyecekleri kararı alınmıştır. KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu, 14 Aralık 1997'de yaptığı açıklamada AB'nin GKRY ile müzakerelere başlaması durumunda entegrasyonu da kapsayan bu ortak bildiriye uygun bir tavır belirleyeceklerini

⁹⁹Çiler Eminer, Gülden İlkman, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı", Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.73.

¹⁰⁰ Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

belirtmiştir. TBMM’de oybirliğiyle onaylanan tarihi kararda TBMM’nin, TC-KKTC Cumhurbaşkanları arasında imzalanan ortak deklarasyonu desteklediği ve benimsediği belirtilerek¹⁰¹;

1. Kıbrıs Rum Tarafı’nca Yunanistan’ın desteğiyle sürdürülen ağır silahlanmanın, yeni vahim bir boyuta ulaştığı, Rus füzelerinin adaya getirilmesiyle Rum-Yunan tarafının KKTC ve TC’yi tehdide yönelik tutum ve davranışları müsamahayla karşılanamayacağı;

2. 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile oluşturulan garanti sisteminin, geçerli olmaya devam edeceği, söz konusu antlaşmaların doğrudan veya dolaylı olarak değişmesine Kıbrıs’ta ve bölgedeki TC ile Yunanistan arasındaki dengelerin bozulmasına müsaade edilmeyeceği;

3. TC’nin, Kıbrıs’ta etkin ve fiili garantisini eksiksiz sürdüreceği, KKTC’ye vaki olacak bir saldırının, aynen TC’ye yapılmış bir saldırı olarak telakki edileceği;

4. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin AB’ye tek yanlı müracaatının, 1960 Antlaşmaları’na aykırı olduğu, bunun gerçekleşmesinin Kıbrıs’ın bölünmesine yol açacağı ve sorumluluğun AB’ye ait olacağı;

5. KKTC’ye uygulanan ambargo ve çifte standartların hiçbir şekilde kabul edilemez olduğu;

6. TC’nin, KKTC ekonomisinin sorunlarının aşılması ve güçlü bir yapıya kavuşturulması için gerekli desteği sağlamaya devam edeceği;

7. TBMM’nin, meselenin silahlanma ve kuvvet kullanma yoluyla değil, adada yaşayan iki halkın kendi iradeleriyle kendi yönetimlerini kurma haklarına saygı gösterilerek sonuçlanabileceği inancında olduğu ve dışarıdan müdahalenin çözümü daha da zorlaştırdığı;

Bu milli davada TBMM ve Türk milletinin tam birlik içinde olduğu gerçeğinin bilinmesi gerektiği karar altına alınmıştır¹⁰².

¹⁰¹Çiler Eminer, Gülden İlkman, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.73.

¹⁰²Çiler Eminer, Gülden İlkman, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.73.

2.1.9. Lüksemburg Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 1997)

12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'da yapılan AB Zirvesi'nde sekiz Merkezi-Doğu Avrupa ülkesi ve GKRY ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca gerekli takvim, usul ve destek mekanizmaları belirlenmiştir. Türkiye'ye somut bir üyelik perspektifi sunulmayan ve sadece üyelik stratejisi verilen Lüksemburg Zirvesi'nde Yunanistan ile Türkiye arasında istikrarlı ilişkilerin oluşturulması kararlaştırılmıştır¹⁰³.

Lüksemburg Zirvesi sonrasında varılmış bulunan noktaya bakıldığında Türkiye açısından şu unsurlar göze çarpmaktadır¹⁰⁴:

Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyid edilmiştir, Avrupa Birliği, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji tespiti kararlaştırmıştır. Bu stratejide, Ankara Anlaşması'nda öngörülen imkanların geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi, mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi unsurlara yer verilmesi, gelişmelerin düzenli olarak Kopenhag Kriterleri ve AB'nin yayınladığı 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyon çerçevesinde gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Bunlara karşılık, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin aynı zamanda ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların sürmesinin, Yunanistan ile istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla BM gözetimindeki müzakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır¹⁰⁵.

Lüksemburg Zirvesi'nin ertesi günü (14 Aralık 1997) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yapılan açıklamada, "AB'nin Türkiye yönelik yanlı ve ayırımçı tutumu kınanmış, bununla birlikte Türkiye'nin tam üyelik hedefini muhafaza ettiği ve AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceği ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağı vurgulanmıştır. AB'nin mevcut zihniyet ve yaklaşımı değişmedikçe ilişkilerin sözleşme çerçevesi dışındaki konuların ele alınmayacağı belirtilmiştir. Takiben yapılan açıklamalarda, AB ile siyasi diyalogun, ilişkilerin gelişmesine engel olduğu iddia edilen Kıbrıs sorununu, Türk-Yunan ilişkilerini ve insan hakları konusu da

¹⁰³Karlık, a. g. e, s. 101-106.

¹⁰⁴ Karlık, a. g. e, s. 101-106.

¹⁰⁵ **Lüksemburg Zirvesi** (<http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>)(4Ekim 2010).

dahil olmak üzere Türkiye'nin iç meselelerini bundan böyle kapsamayacağı belirtilmiştir"¹⁰⁶.

Bu zirve sonrasında, 12 Mart 1998 tarihindeki Avrupa Konferansı'na Türkiye'nin katılmayacağı, Gümrük Birliği'nin, Ortaklık Anlaşmalarında öngörüldüğü şekilde sürdürüleceği, AB'nin Lüksemburg Zirvesi'nin sonuç bildirisinde yapmayı üstlendiği, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesine ve Ankara Anlaşması'nın sağladığı imkanların kullanılmasına yönelik tekliflerinin beklendiği ifade edilmiştir. Bu durumda Türkiye-AB ilişkilerinin içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunun AB'nin göstereceği siyasi iradeye bağlı olduğu da ifade edilmiştir¹⁰⁷.

Lüksemburg Zirvesi sonrasında Kıbrıs Rum Kesimi ile tam üyelik görüşmelerinin 30 Mart 1998 tarihinde başlatılacak olması, Türkiye tarafından kabul edilemez bulunmuştur. Lüksemburg Bildirisi'nde Kıbrıs için özel bir Katılım Öncesi Stratejisi benimsenmiştir. Bu stratejinin unsurları şunlardır¹⁰⁸:

- Özellikle idari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi, adalet ve içişleri alanlarında hedeflenmiş bazı faaliyetlere katılım,
- Bazı Topluluk programlarına ve kurumlarına katılım,
- TAIEX (Technical Assistance Information Exchange Office-Teknik Yardım Bilgi ve Değişim Bürosu) tarafından sunulan teknik yardımın kullanılması.

Türkiye, Zirve'den çıkan kararın 1959-1960 Antlaşmaları'nı ihlal edici bir nitelik taşıdığını açıklamıştır. 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları (Kıbrıs Antlaşmaları) Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları hiçbir ittifaka Kıbrıs'ın üye olamayacağını belirtmiştir. Garantörlük Antlaşması ise, Kıbrıs'ın tümünün ya da bir bölümünün hiçbir ülke ile siyasi ya da ekonomik birliğe gidemeyeceği hükmüne yer vermiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı başvurusunu kabul etmek ve Zirve sonucu hazırlanan nihai metinde tek taraflı bu başvurunun adada yaşayan iki toplum içinde yararlı olacağını öne süren AB,

¹⁰⁶ Lüksemburg Zirvesi (<http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>)(4Ekim 2010).

¹⁰⁷ Lüksemburg Zirvesi (<http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>)(4Ekim 2010).

¹⁰⁸ Karluk, a. g. e, s.106-107.

Kıbrıs'ta iki eşit tarafın bulunduğu gerçeğini görmezden gelmiştir. Bu sebeple de karar kabul edilebilir nitelikte değildir¹⁰⁹.

Lüksemburg Zirvesi'nin ardından AB Komisyonu, 1998 yılından itibaren her yıl düzenli olarak, katılım öncesi stratejinin bir unsuru olarak Türkiye için ilerleme raporları yayınlamaya başlamıştır. “Giriş”, “üyelik ölçütleri”, “katılım ortaklığı ile ilgili değerlendirme” ve “sonuç” olmak üzere dört bölümden oluşan bu raporların en uzun bölümleri “üyelik ölçütleri” bölümüdür. Bu bölüm ise üç ana başlıktan oluşur: “güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi ölçütler”, “ekonomik ölçütler” ve “üyelikten kaynaklanan yükümlülükler”. Türkiye için hazırlanan raporlarda da bir yıllık süreç bu başlıklarla incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır¹¹⁰.

2.1.10. Türkiye İçin Yayınlanan 1998 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Türkiye-AB ilişkileri sürecindeki ilk ilerleme raporu olan 1998 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

“Türkiye, 1974'ten beri Kuzey Kıbrıs'ı işgal etmektedir ve yaklaşık 35 000 kişilik askeri güç bulundurmaktadır. 1983 yılında adanın bu bölümü bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmamaktadır.” Bir dizi Birleşmiş Milletler (BM) kararında Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgali ve uluslararası antlaşmaların ihlal edilerek tek taraflı “bağımsız cumhuriyet” ilanı kınanmıştır¹¹¹.

Rauf Denktaş ve Başbakan Süleyman Demirel, Kuzey Kıbrıs'ın aşamalı olarak Türkiye'ye katılmasıyla ilgili ortaklık deklarasyonu yayınlamışlardır. Bu deklarasyonda Avrupa Birliği'nin Kıbrıs ile katılım müzakerelerini başlatmasının tarihi bir hata olduğu açıklanmıştır. Bu sonuca şu cümle ile varılmıştır. “Kıbrıs Rum Yönetiminin tek taraflı olarak AB üyeliğine yönelik her adımı KKTC ve Türkiye arasındaki birleşme sürecini hızlandıracaktır.” ifadesinin altı çizilmiştir. Bu raporda ayrıca, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasında ekonomik, finansal birleşme ile güvenlik,

¹⁰⁹ Karluk, a. g. e, s.106-107.

¹¹⁰ Güncel Haber, “İlk İlerleme Raporları 1998'de Hazırlandı”, AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği İletişim Projesi Periyodik Yayını, Özel Sayı, No: 3, Kasım 2004, s. 3.

¹¹¹ **1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1998-duzenli_raporlartu_en.pdf)(18 Mayıs 2010).

savunma ve dış politikada kısmi birleşmeyi sağlamak için gerekli olan şekli kanunların tartışılacağı Ortaklık Anlaşması'nın imzalandığı vurgulanmıştır¹¹².

AB Komisyonu, Türkiye tarafından alınan tedbirlerin, Avrupa Birliği'nde yer alan tüm devletlerce imzalanan uluslararası anlaşmalarla uyuşmadığı görüşünü de belirttiği raporda, BM Genel Sekreterliği tarafından yürütülen (BM Güvenlik Konseyi'nce ve AB tarafından onaylanan) arabuluculuk görevinin ilgili taraflarca aktif olarak desteklenmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Bu açıklamayla AB, çözüm için doğrudan destekte bulunmayacağını ve sürece müdahil olmayacağını açıklamıştır. Bununla beraber AB, çözümün kendi istediği şekilde gerçekleşmesini de Türkiye'den talep etmiştir¹¹³.

Raporda ayrıca AB Komisyonu, Türkiye'den (Kıbrıs Türklerinin garantörü olarak) AB kararlarında belirtildiği gibi iki bölge, iki topluluk ve federasyon kurulması doğrultusunda yardım beklediğini bildirmiştir¹¹⁴.

2.1.11. Türkiye İçin Yayınlanan 1999 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Helsinki Zirvesi'ne giden süreçte Avrupa Komisyonu, 1998'den itibaren yayınlamaya başladığı ve Türkiye'nin Birliğe katılım yolunda katettiği ilerlemenin değerlendirmesi niteliğinde olan düzenli ilerleme raporlarından ikincisini 13 Ekim 1999'da yayınlamıştır¹¹⁵.

Bu raporda şu ifadeler yer verilmiştir: “1998 yılı İlerleme Raporundan bu güne, BM Genel Sekreteri ve Kıbrıs'taki BM temsilcisi, Rum ve Türk Kesimlerinin liderleri ile ayrı ayrı görüşmeyi sürdürmektedir. BM'nin çabalarını kuvvetlendirmek amacıyla, 21 Haziran 1999 tarihinde G-8 zirvesine katılan liderler Rum ve Türk taraflarının, 1999 sonbaharında görüşmelere başlamaları için teşvik edilmelerine karar vermişlerdir”. Sonuçta, Türk ve Rum taraflarının ön koşulsuz olarak tüm sorunları masaya yatırıp, bir çözüme ulaşıncaya kadar iyi niyetlilikle müzakerelere

¹¹² **1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1998-duzenli_raporlartu_en.pdf)(18 Mayıs 2010).

¹¹³ Bahadır Bumin Özarlan, **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s. 163.

¹¹⁴ **1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1998-duzenli_raporlartu_en.pdf)(18 Mayıs 2010).

¹¹⁵ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.81.

başlamaları gerektiği belirtilmiştir¹¹⁶. Ayrıca, 29 Haziran'da BM Genel Sekreteri'nin Rum ve Türk tarafının liderlerini sonbaharda görüşmelere başlamaları için davet ettiği de ifade edilmiştir. Görüşmeler için uygun bir ortamın yaratılması amacıyla, BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisiyle beraber Kıbrıs'ta yapıcı bir çalışmaya gidilmesi yönünde her iki kesime de çağrıda bulunduğu altı çizilmiştir.

AB tarafından Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasındaki ilişkilerle ilgili olarak da açıklamalar yapılan raporda şunlar söylenmiştir. *“Rauf Denktaş ve Bülent Ecevit tarafından 20 Temmuz 1999 tarihinde yayınlanan Ortak Deklarasyonda konu edildiği üzere, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs, üst düzeyde entegrasyonu hedef alarak, ilişkilerini geliştirmeyi planlamaktadırlar. Garantör ülke olarak Türkiye, G-8 davetiyle başlatılan BM süreci altında, iki tarafın toplanması için kararlılık göstermelidir. Türkiye, tüm tarafların kanuni çerçevede uzlaşacağı, kapsamlı çözümlere ulaşmak için etkin ve yapıcı rol üstlenmelidir”*¹¹⁷.

Rapor, Kıbrıs sorununun önemli başlıklarından olan mülkiyet konusuna da değinmiş, Kuzey Kıbrıs'taki mallarına erişimi engellenen Kıbrıslı Rum Loizidou olayında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Türkiye aleyhine karar verdiğini belirtmiştir. 1998 yılı Temmuz ayında gerçekleşen ikinci yargılamada ise AİHM'nin, davacının maddi tazminatının Türkiye tarafından Ekim 1998 tarihine kadar karşılanmasına karar verdiği de raporda vurgulanmıştır.

Sorunlu arazilerin, Türkiye'nin bir parçası olmadığı, KKTC'nin toprakları içinde yer aldığı ifade edilerek Türkiye'nin mahkeme kararlarına uymadığı belirtilmiştir. 1999 yılı Nisan ayında, Avrupa Konseyi Bakanlıklar Komitesi Başkanı (the President of the Committee of Ministers of the Council of Europe) mahkeme tarafından hükmedilen tazminatın Türkiye tarafından ödenmesi çağrısında bulunmuştur¹¹⁸.

¹¹⁶ **1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1999-duzenli_raporlartu_en.pdf)(20 Haziran 2010).

¹¹⁷ **1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1999-duzenli_raporlartu_en.pdf)(20 Haziran 2010).

¹¹⁸ **1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1999-duzenli_raporlartu_en.pdf)(20 Haziran 2010).

2.1.12. Helsinki Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (10-11 Aralık 1999)

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi, AB-Türkiye ilişkilerinde bir açılım sağlayarak, önemli bir ilerlemenin önünü açmıştır. Türkiye'nin aday ülke statüsünün resmileştirildiği Helsinki Zirvesi, bunun yanı sıra Kıbrıs sorunu konusunda da kritik kararların alındığı bir zirve olmuştur¹¹⁹.

Helsinki Zirvesi'nde, Kıbrıs'ta bir çözüme ulaşılamasa bile bu durumun (Güney) Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğine engel oluşturmayacağı belirtilmiştir. AB, Helsinki'de: Kıbrıs konusunda siyasi bir çözümün Avrupa Birliği'ne katılımı kolaylaştıracağı belirtilerek, buna rağmen taraflar arasında katılım müzakerelerinin sonuçlanmasından önce bir çözüme ulaşılamaması halinde, Kıbrıs'ın katılımına ilişkin kararını, bir önkoşul olarak değerlendirmeksizin vereceğini ancak söz konusu kararı verirken tüm ilgili faktörleri de dikkate alacağını vurgulamıştır¹²⁰. Helsinki Zirve Bildirisi'nin Kıbrıs ve Türkiye ile ilgili en önemli maddeleri: 4, 9 ve 12. maddelerdir. Özellikle 4. madde de Avrupa Konseyi, Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili görüş bildirmiştir¹²¹.

“Madde 4: Avrupa Konseyi, halen 13 aday devleti tek bir çerçevede içine alan katılım sürecinin kapsayıcı niteliğini yeniden teyit eder. Aday devletler katılım sürecine eşit bir temelde katılmaktadır. Bu devletler Avrupa Birliği'nin antlaşmalarla belirlenmiş değerlerini ve amaçlarını paylaşmak zorundadır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, her türlü sınır sorunlarının ve ilgili diğer konuların çözümlenmesi için her türlü çabayı göstermeye davet eder.”

Kıbrıs'a ilişkin 9(a) ve 9(b) paragrafları önemlidir ve bir ön şart oluşturup oluşturmadığı konusu Türkiye'de çok tartışılmıştır. Söz konusu 9. madde şöyledir.

“Madde 9(a): AB Konseyi, 3 Aralık'ta New York'ta başlatılan, Kıbrıs sorununun kapsamlı bir şekilde çözümüne yönelik görüşmeleri memnuniyetle

¹¹⁹ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.81.

¹²⁰ Helsinki Zirvesi (<http://www.ikv.org.tr/pdfs/helsinkizirvesonuc-tr.pdf>)(10 Eylül 2010).

¹²¹ Karluk, a. g. e, s.109-110.

karşulamakta ve BM Genel Sekreteri'nin bu sürecin başarılı bir şekilde sonuçlanmasına yönelik çabalarını desteklemektedir.”

“Madde 9(b): AB Konseyi, siyasi çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılımını kolaylaştıracağını vurgulamaktadır. Katılım müzakerelerinin tamamlanmasına kadar herhangi bir çözüme ulaşamamış olması durumunda Konsey, katılım konusunda bu ön şarta bağlı olmaksızın bir karar verecektir ve bu durumda ilgili tüm faktörleri dikkate alacaktır”¹²².

“Madde 12: AB Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda belirttiği gibi, Türkiye'de son zamanda kaydedilen olumlu gelişmeleri ve Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uymak için başlattığı reformları devam ettirme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde, Birliğe katılmaya yönelmiş aday bir devlettir. Mevcut Avrupa stratejisine dayanarak, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi, yapılacak reformların teşvik edilmesi ve desteklenmesi için bir katılım öncesi stratejisinden yararlanacaktır”¹²³.

Bu maddelerin içinde yer aldığı Helsinki kararlarının Türk hükümetince hiç bir itiraza gerek duyulmaksızın memnuniyet içinde karşılanması Kıbrıs'ta taviz verildiği düşüncelerini de gündeme getirmiştir. AB'nin Kıbrıs sorununu Türkiye'nin önüne bir şart olarak koyma eğilimi, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de devam etmiştir¹²⁴.

2.1.13. Türkiye İçin Yayınlanan 2000 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

AB'nin, 1998 yılından itibaren yayınlamaya başladığı düzenli ilerleme raporlarının üçüncüsü olan 2000 yılı Türkiye İlerleme Raporu, Türkiye'nin aday ülke olmasından sonra yayınlanan ilk rapor olma özelliğini taşımaktadır¹²⁵. Kıbrıs sorununa geniş yer vermiştir. Raporda BM'nin, Kıbrıs sorununun çözümü konusunda yaptığı bölgesel görüşmelerle ilgili açıklamalar yapılmıştır.

¹²²Karluk, a. g. e, s. 110.

¹²³ Karluk, a. g. e, s.109-110.

¹²⁴ Nesrin Demir, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, Yıl:2005, Sf:362.

¹²⁵ Özarslan, a. g. e, s. 165.

BM Güvenlik Konseyi'nin, Kıbrıslı Rum ve Türk liderlerle yaptığı bölgesel görüşmelerin ilk etabını 3 Aralık 1999'da New York'ta gerçekleştirdiği ve bu görüşmelerde Kıbrıs sorunu için ileride yapılacak doğrudan görüşmelere zemin hazırlandığı belirtilmiştir.

Raporda Avrupa Konseyi'nin, 3 Aralık 1999 tarihinde New York'ta başlayan, Kıbrıs sorununun kesin çözümünü amaçlayan görüşmelerden duyduğu memnuniyet bildirilmiştir. Ayrıca, BM Genel Sekreteri'nin başarılı sonuca ulaşma çabalarını desteklediği de vurgulanmıştır. İkinci ve üçüncü dönem bölgesel görüşmelerinin 2000 yılının Şubat ve Temmuz aylarında, ana konularda her hangi bir görüş ayrılığı (tartışma) olmaksızın, Genova'da gerçekleştiği, dördüncü dönem bölgesel görüşmelerin de Eylül ayında New York'ta gerçekleştirildiği belirtilmiştir. BM Genel Sekreterliği Kıbrıs Arabulucusu Alvaro De Soto, bu dönem görüşmesinde iki kesimin, ileriye yönelik önemli bir adım olarak nitelendirdiği, temel konuları tartıştığını rapor etmiştir.

Toprak, mülk, güvenlik ve anayasa gibi dört temel konunun da incelendiği raporda gelinen aşamada konuyla ilgili resmi bir önerenin olmadığı vurgulanarak, bir sonraki görüşme döneminin Kasım ayının başlarında Genova'da planlandığı ve Türkiye'nin (garantör ülke olarak) BM himayesinde Kıbrıs sorununun nihai bir çözüme kavuşturulması için tüm çabayı göstermek zorunda olduğu ifade edilmiştir¹²⁶.

Haziran'da, Kıbrıs'taki BM Barış Gücü (UNFICYP) denetimindeki bölgede tansiyonun yükseldiği ve Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kuzeyde bulunan UNFICYP'nin varlığını sınırlayıcı tedbirleri yürürlüğe koyduğu belirtilmiş, bunlara ek olarak, Türk birliğinin dört Rum ailenin yaşadığı bir köyün bulunduğu tampon bölgeye doğru küçük bir ilerleme gerçekleştirdiği ve bu durumun, BM Genel Sekreterliği'nin de tepkisini içeren, bir dizi protestoya neden olduğu belirtilmiştir. Bu açıklamalara ek olarak, 1999 yılında yayınlanan ilerleme raporunda belirtilen "Loizidou" davasından da bahsedilmiş ve bu konunun çözümlenmediği belirtilmiştir. Bu davadan yola

¹²⁶ **2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2000-duzenli_raporlartu_en.pdf). (28 Haziran 2010).

çıkılarak, Türkiye aleyhine açılan diğer davalar da rapor edilerek, AIHM’de Türkiye aleyhine Loizidou Davası’na benzer 150-200 arasında dava açıldığı söylenmiştir¹²⁷.

2.1.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2001 Yılı İlerleme Raporu’nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler gözetiminde çözüme çalışmaları 2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporu’nda da önemli bir yer tutmuştur. Raporun Kıbrıs başlıklı bölümünde bu sorunun, Türkiye ile “güçlendirilmiş siyasi diyalog” çerçevesinde ele alınacağı belirtilmiştir. 8 Kasım 2000 tarihinde yayınlanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nde de siyasi diyalog çerçevesinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm bulma sürecine güçlü destek verdiği ifade edilmiştir. “güçlendirilmiş siyasi diyalog” ve 2001 yılı Haziran ayında düzenlenen Ortaklık Konseyi çerçevesinde Türk temsilcilerin Genel Sekreter’in çabalarına desteklerini ifade ettiklerini ancak yetkililerin sürece destek verilmesi yönünde çağrıda bulunmalarına rağmen sorunun çözümünü kolaylaştırıcı somut eylemlerle destekte bulunulmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca, Kıbrıs Türk toplumu lideri Rauf Denktaş’ın BM gözetiminde sürdürülen dolaylı görüşmelerden çekilmesinin Genel Sekreter’in 2001 yılı Eylül ayında müzakere sürecine katılma çağrısının reddedilmesi yönündeki kararlara Ankara’nın da destek vermesi sonucunda hayal kırıklığının yaşandığı ifade edilmiştir. Bu nedenle AB temsilcileri, Türkiye’den Kıbrıslı Türk liderini çözüme destek vermesi doğrultusunda yönlendirmelerini istediler. Böylece, siyasi bir çözüme dayanarak Kıbrıslı Türklere katılım müzakerelerine katılma şansı tanınmasının yanı sıra, AB’ye katılımı tarafların endişelerinin de değerlendirilmesine imkan verilmesinin sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla AB yetkilileri, Türkiye’ye sürecin yeni ön koşullar getirilmeden sürdürülmesi için destek verme çağrısında bulundular¹²⁸.

2.1.15. Katılım Ortaklığı Belgesi’nde Kıbrıs Sorunu (8 Mart 2001)

KOB, AB’ye üye olmaya hazırlanan ülkelere yerine getirilmesi gerekenlerin ve AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik önceliklerin belirlendiği, bu yöndeki

¹²⁷ **2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2000-duzenli_raporlartu_en.pdf) (28 Haziran 2010).

¹²⁸ **2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2001-duzenli_raporlartu_en.pdf) (12 Temmuz 2010).

mali yardım araçlarının tek bir çerçeve içinde toplandığı bir belgedir. AB'nin 2000 yılının Aralık ayında hazırladığı ve 8 Mart 2001'de onayladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, kısa vadede yapılması gerekenler arasında "Türkiye'nin siyasi diyalog çerçevesi içerisinde BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununu çözüme ulaştırma yolundaki çabalarını şiddetle desteklemesi" de yer almıştır¹²⁹.

Türkiye'nin AB üyeliği yolunda kaydettiği gelişmeler hakkında ileriye yönelik çalışmaların öncelik alanlarını, bu önceliklerin uygulanmasında Türkiye'ye sağlanacak mali imkanları ve bu yardıma ilişkin koşulları tek bir çerçeve altında toplamayı amaçlayan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs boyutu BM'ye havale edilmiştir. Helsinki Sonuçlar Bildirisi'ne uygun olarak, siyasal diyalog bağlamında, bildirinin 9 (a) maddesine atıf yapıldığı gibi, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm bulma sürecini başarılı sonuca bağlamaya yönelik çabalarının güçlü bir biçimde desteklenmesi istenmiştir¹³⁰.

AB Konseyi, Türkiye'nin "derinleştirilmiş siyasi diyalog" kriterine uygun olarak reformlarına devam etmesini ayrıca Helsinki Sonuç Bildirisi'nin 4 ve 9 (a) paragraflarında yer alan hususlara da ağırlık vererek katılım öncesi stratejisinden yararlanacağını vurgulamıştır. Bu nedenle AB, Türkiye'yi Kıbrıs sorununun çözümünü amaçlayan sürece destek vermesi konusunda uyarmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi'nin öncelikleri ve hedefleri, kısa ve orta vade olarak iki gruba ayrılmıştır. Kısa vadede sıralananlar, Türkiye'nin 2001 yılına kadar tamamlaması gereken koşullar veya somut olarak ileriye götürecek adımlar atması beklentisinin yer aldığı maddelerdir. Orta vadede sıralananlar ise tamamlanması bir yıldan fazla sürebilecek, ancak imkanlar ölçüsünde çalışmalarını 2001 yılı içinde başlatılması beklenenlerdir.

Kısa vadeli öncelikler başlığı altında "genişletilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler" bölümünde Türkiye'den BM'nin çabalarına destek vermesi istenmiştir¹³¹.

KOB içerisinde, mevcut sınır sorunları ve buna bağlı konuların çözümü "ilkeler ve orta vadeli öncelikler" altında "güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler" kapsamında yer almış, Helsinki Zirvesi sonuçlarına da atıfta bulunularak özellikle katılım sürecine yansımalar ile ilgili olarak, sorunların 2004 yılına kadar

¹²⁹ Özarslan, a. g. e, s. 178.

¹³⁰ **Türkiye İçin Katılım Ortaklığı 2000**, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob_2000.html, (28.04.2010)

¹³¹ **Türkiye:2000 Katılım Ortaklığı**, <http://www.abgs.gov.tr>(7 Mayıs 2010)

çözümlememesi halinde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesinin teşviki ifade edilmiştir¹³².

2.1.16. Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2002)

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşen ve adeta bir Kıbrıs Zirvesi'ne dönüşen Kopenhag Zirvesi'nde (Güney) Kıbrıs, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın AB'ye üye olarak alınmasına karar verilmiştir¹³³.

Türkiye'ye müzakerelere başlama tarihi verilmeyen bu zirvede, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne de, 28 Şubat'a kadar Annan Planı çerçevesinde Rumlarla anlaşmaları durumunda Kıbrıs devletine entegre olarak AB'ye girebilecekleri ifade edilmiştir. Bu anlayışı Komisyon, 30 Haziran 1993 tarihinde de belirtmiştir¹³⁴.

1993 yılındaki Kopenhag Konseyi, Avrupa'da süregelen anlaşmazlık ve bölünmüşlüğe son vermek için bir süreç başlatmıştır. (Güney) Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya ile bu sürecin tamamlanmasında tarihi ve benzeri görülmemiş bir dönüm noktasına geldiği belirtilmiştir. Bu Konsey'de AB, 2004 yılında gerçekleşecek olan üyeliklerle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar şöyledir: *“Birlik, bu ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla üye olmalarını beklemektedir. Bu başarı, Avrupa halklarının ortak bir kararlılıkla kıtamızda barış, demokrasi, istikrar ve refahın itici gücü haline gelen Avrupa Birliği'nde bir araya geldiğini kanıtlamaktadır. Dayanışma ilkesine dayanan bir Birliğin tam üyeleri olarak bu ülkeler Avrupa projesinin daha da gelişmesinde rol oynayacaklardır”*¹³⁵.

Yukarıda yer alan paragraf uyarınca, Kıbrıs ile katılım müzakereleri tamamlandığı için Kıbrıs, Avrupa Birliği'ne yeni bir üye devlet olarak kabul edilecekti. Ancak Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'ne birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı yönündeki güçlü tercihini yinelemiştir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin önerileri temelinde, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı

¹³² Türkiye:2000 Katılım Ortaklığı, <http://www.abgs.gov.tr>(7 Mayıs 2010)

¹³³ Rıdvan Karluk, “Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?”, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 266.

¹³⁴ Karluk, a. g. e, s. 266.

¹³⁵ Kopenhag Zirve Sonuçları (<http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>)(8 Eylül 2010).

Türklerin 28 Şubat 2003 tarihine kadar Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulmak amacıyla müzakerelere devam etme kararlılığını memnuniyetle karşılamıştır. Avrupa Konseyi, önerilerin ilerideki haftalarda çözüm sağlanabilmesi için benzersiz bir fırsat sunduğuna inanarak Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının liderlerini bu fırsatı kullanmaya çağırmıştır¹³⁶.

Birlik, çözüm koşullarının AB'nin kurulduğu temel ilkelere uygun olarak, Katılım Antlaşması'nda yer alması konusundaki arzusunu yineleyerek, çözüm durumunda Konsey'in, Komisyon önerileri temelinde oybirliği ile Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili olarak AB'ye katılım koşullarının düzenlenmesi konusunda karar vereceğini belirtmiştir. Avrupa Konseyi, çözüm sağlanamadığı takdirde, Komisyon'un önerisi temelinde AB müktesebatının adanın kuzey kısmında uygulanmasının oybirliği ile askıya alınmasına karar vermiştir. Ayrıca Konsey, Komisyon'u Kıbrıs Hükümeti ile danışma içinde, Kıbrıs'ın kuzey kısmının ekonomik kalkınmasının desteklenmesi ve Birliğe yakınlaştırılmasının yollarını incelemeye çağırmıştır¹³⁷.

Bu zirvede de Kıbrıs'ın kuzeyi için ayrımcılık sürdürülmüştür. Zirve Bildirisi'nin 12. paragrafındaki "Kıbrıs Hükümeti" ifadesi ile KKTC hükümetini bir tarafa bırakarak, (Güney) Kıbrıs hükümetini muhatap alan AB, uluslararası hukuku çiğnemiştir¹³⁸.

2.1.17. Avrupa Parlamentosu'nun 19 Aralık 2002 Tarihli Tavsiye Kararı'nın Kıbrıs'a İlişkin Bölümleri

Avrupa Parlamentosu, Kopenhag Zirvesi'ne ilişkin olarak aldığı tavsiye kararını 19 Aralık 2002 tarihinde yayınlamıştır. Parlamento, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin önerileri temelinde müzakereleri 28 Şubat 2003 tarihine kadar sürdürme kararlarını olumlu bulmuştur. Kıbrıs'ın (GKRY) Avrupa Birliği'ne yeni bir üye olarak alınacak olması önemli bir gelişme olarak tavsiye kararında belirtilmiştir. Ancak Avrupa Konseyi, adanın bir bütün olarak AB'ye tam üyeliği yönündeki tercihini bildirmiştir. Bu doğrultuda

¹³⁶ **Kopenhag Zirve Sonuçları** (<http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>) (8 Eylül 2010).

¹³⁷ **Kopenhag Zirve Sonuçları** (<http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>) (8 Eylül 2010).

¹³⁸ Bilal Şimşir, **AB-AKP ve Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.257.

Avrupa Konseyi ve Komisyonu, müzakerelerin kolaylaştırılması ve 28 Şubat 2003 tarihine kadar tamamlanması, Kıbrıs'ın her iki tarafında da diyalog ve barış için çalışan kesimler ile sivil toplumun somut bir biçimde desteklenmesi bu nedenle gerekli tüm çalışmaların yürütülmesi için çağrıda bulunmuştur.¹³⁹.

2.1.18. Türkiye İçin Yayınlanan 2002 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Türkiye'den beklentilerini 1998 yılından itibaren yayınlamaya başladığı ilerleme raporlarıyla bildiren AB, 2002 yılında yayınladığı ilerleme raporunda da daha önceki raporlarda olduğu gibi Türkiye'den Kıbrıs sorununun çözümünde yapıcı rol üstlenmesini istemiştir. Bu nedenle Avrupa Konseyi ve Türkiye arasındaki görüşmelerin “geliştirilmiş politik diyalog” çerçevesinde sürdürülmesinin gerekli olduğu da AB tarafından raporda vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye hükümeti ve iki kesimin liderleri arasındaki doğrudan görüşme sürecinin desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Birleşme görüşmeleri tamamlanmadan önce, Kıbrıs sorunu üzerinde bir görüş birliğine ulaşılması için, Türkiye'nin Kıbrıs'taki Türk liderlere baskı uygulaması gerektiği de söylenmiştir¹⁴⁰.

2.1.19. Türkiye İçin Yayınlanan 14 Nisan 2003 Tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi

Yenilenmiş bu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, Türkiye'nin müktesebatın üstlenilmesine ilişkin ulusal programını yenilemesi gerektiği ifade edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki öncelikler “kısa” ve “orta vadeli” olmak üzere iki grupta toplanarak, kısa vadeli önceliklerin gerçekçi bir değerlendirme ile Türkiye tarafından 2003 ve 2004 yıllarında yerine getirilebileceği düşünülen hedefleri kapsadığı, orta vadede yer alan önceliklerin ise 2003-2004 döneminde çalışmalar önemli ölçüde ilerlemiş olsa da tamamlanması bir yıldan fazla sürmesi beklenen hedefler olduğu belirtilmiştir. “Güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler” başlığı altında “öncelikler (2003-2004)” alt başlığı ile Helsinki Zirvesi sonuçlarına göre, siyasi diyalog yoluyla, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonunun ve önerilerinin dikkate alınarak müzakerelerin sürdürülmesi böylece, mevcut Kıbrıs

¹³⁹ Karluk, a. g. e, s.643.

¹⁴⁰ **2002 Yılı Türkiye İlerleme raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2002-duzenli_raporlartu_en.pdf).(6 Ağustos 2010)

sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki çabaların desteklenmesi istenmiştir¹⁴¹.

Yunanistan'la ilgili sorunlar konusuna değinilmiş, Helsinki Zirvesi sonuçlarına uygun olarak, "siyasi diyalog" kapsamında ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü ilkesine göre, Helsinki Zirvesi sonuçlarınının 4. maddesinde belirtildiği gibi mevcut sınır anlaşmazlıklarının ve bağlantılı diğer meselelerin çözüme kavuşturulması için her türlü çabanın harcanması istenmiştir¹⁴².

2.1.20. Selanik Zirve Bildirisi'nde Kıbrıs Sorunu (19-20 Haziran 2003)

AB Dönem Başkanlığı'nın Yunanistan'dan İtalya'ya devredildiği Avrupa Konseyi, 19-20 Haziran 2003 tarihinde Selanik'te gerçekleşmiştir. Aday ülkelerin gözlemci olarak katıldıkları Selanik Zirvesi'nde Türkiye'yi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül temsil etmiştir. Zirve'de aday ülkelerin üyelik kararları ele alınarak, yeni üyelerle ilgili bazı geçici önlemlere de yer verilmiştir. Zirve'de "Kıbrıs'ın AB'ye katılımının, şimdiden iki toplum arasındaki sorunun genel anlamda çözümüne yönelik uygun şartları yarattığı ve AB'nin BM Genel Sekreteri'nin çabalarını desteklediği ifade edilmiştir. Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki temas ve iletişimi engelleyen kısıtlamaların yumuşamasının olumlu olduğu, iki toplumun AB üyesi bir adada beraber yaşayabileceklerinin kanıtlandığı belirtilmiş, bununla birlikte bu gelişmenin sorunun genel anlamda çözümü için yeterli olmadığı vurgulanmıştır"¹⁴³.

Bu sebeple Türkiye ve Kıbrıslı Türk yetkililer başta olmak üzere tüm taraflar BM Genel Sekreteri'nin önerileri temelinde müzakerelere tekrar başlamaya davet edilmiştir. Selanik Zirve Bildirisi'nin ekindeki Protokol 10'a göre AB, Kıbrıs'ı tam üyeliğe kabul ederken, müktesebatın Kıbrıs'ın her iki tarafında uygulanamayacağını karara bağlamıştır. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde müktesebat

¹⁴¹ **Türkiye: 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi,**
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskilri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf
(30.12.2010).

¹⁴² **Türkiye: 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi,**
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskilri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf
(30.12.2010).

¹⁴³ Karluk, a. g. e, s.139.

müzakere edilememiştir. Yaşanan bütün bu olumsuz gelişmelerle Selanik Zirvesi'nde AB, bölünmüş bir Kıbrıs'ı tanımıştır¹⁴⁴.

2.1.21. Türkiye İçin Yayınlanan 2003 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

(Güney) Kıbrıs'ın AB üyeliği öncesinde yayınlanan 2003 yılı ilerleme raporunda Türkiye'nin Kıbrıs sorununda BM'nin çabalarını desteklediği ifade edilmiştir. Raporda şu bilgilere yer verilmiştir: "BM Genel Sekreteri'nin teklifleri ve görüşmeler çerçevesinde Kıbrıs konusunda bir çözüm bulunması için Türkiye desteğini sürdürmektedir". İfadesiyle Türkiye'nin 2004 yılından önce bir çözüm bulunacağını umut ettiği de belirtilmiştir. 8 Ağustos'ta, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasında Gümrük Birliği'nin kurulmasına yönelik çerçeve anlaşmasının imzalanmasının Türkiye'nin, Avrupa Konseyi ile olan Gümrük Birliği taahhütlerinin ihlali anlamına geleceği ifade edilerek Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ın ilişkileri eleştirilmiştir¹⁴⁵.

Raporda ayrıca, Türkiye'nin 2003 yılı Haziran ayında AIHM tarafından alınan karara göre mülk ve taşınmaz tazminatlarının ödenmesiyle ilgili kararlara uyacağı açıklamasının da altı çizilmiştir¹⁴⁶.

2.1.22. Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2003)

2003 yılında Brüksel'de gerçekleştirilen Avrupa Birliği Zirvesi'nde Konsey, Komisyon'un raporu ve önerileri temelinde 2004 yılında yapılacak olan zirveye kadar Türkiye ile çalışılacağını vurgulamıştır¹⁴⁷.

Avrupa Konseyi'nin 12-13 Aralık 2003 tarihindeki Brüksel Zirvesi toplantısının ardından yayınlamış olduğu sonuç bildirisinde, Kıbrıs konusunda şu açıklamalar yapılmıştır: "Kıbrıslıların güvenli ve refah içinde bir gelecekte, ayrıca

¹⁴⁴ Karluk, a. g. e, s.139.

¹⁴⁵ **2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2003_duzenli_raporlarr_tk_final_en.pdf(10 Ağustos 2010).

¹⁴⁶ **2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2003_duzenli_raporlarr_tk_final_en.pdf(10 Ağustos 2010).

¹⁴⁷ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.87.

üyeliğin getireceği faydalardan yararlanabilmeleri için, 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı önemlidir". Sonuç bildirisinde ayrıca Konsey'in, 1 Mayıs 2004 tarihine kadar BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun adil, tutarlı ve işlevsel bir çözüm için umut olduğuna inandığı ve çözüme ulaşılmasının ardından Birliğin, Kıbrıs'ın kuzey bölümünün kalkınması için mali yardım sağlamaya hazır olacağı ayrıca Komisyon'dan Katılım Antlaşması'na ilişkin 10. Protokol uyarınca müktesebatın askıya alınma halinin kaldırılması için gerekli tüm adımları atmasının talep edileceği ilan edilmiştir¹⁴⁸.

2.1.23. Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (25-26 Mart 2004)

25-26 Mart 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs'ın bir bütün olarak AB'ye girmesi konusuna değinilmiştir. Bu nedenle yapılan açıklamalarda (Güney) Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'te Birliğe katılmasına kadar adada adil ve kalıcı bir çözüm istendiği belirtilmiştir. Ancak bu çabalar, GKRY'nin olumsuz tutumu sonucunda başarısız olmuştur. Bu zirvede yapılan açıklamalar şöyledir: "AB Konseyi, Yunanistan ve Türkiye hükümetlerinin de katıldığı müzakere sürecinin başarısı için tüm tarafları kesin taahhütlerini sürdürmeleri konusunda teşvik etmektedir. Konsey, birleşik bir Kıbrıs'ın AB'ye katılımı doğrultusundaki güçlü tercihini yinelemekte ve çözümün koşullarına AB'nin üzerine kurulduğu temel ilkelere uygun olarak uyum sağlamaya hazır olduğunu teyit etmektedir"¹⁴⁹.

Zirve sonucunda yayınlanan bildiriye AB Konseyi'nin, BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından yürütülen çalışmaları önemsendiği vurgulanarak, Kıbrıs sorununu kapsamlı bir çözüme ulaştırarak tarafların tarihsel fırsatı yakalamalarına yardımcı olmayı amaçlayan çabaların güçlü bir şekilde desteklenmeye devam edildiğinin de altı çizilmiştir¹⁵⁰.

2.2. Annan Planı Öncesi Gelişmeler ve Planın Hazırlanışı

2000'li yılların başında AB ve ABD'nin telkinleriyle uluslararası kamuoyunun ilgisi yeniden Kıbrıs sorununun çözümüne yöneldi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın daveti üzerine 16 Ocak 2002 tarihinde Kıbrıs'ın kuzey ve

¹⁴⁸ Karluk, a. g. e, s.139.

¹⁴⁹ Karluk, a. g. e, s.138.

¹⁵⁰ Karluk, a. g. e, s. 139.

güney kesimi arasında doğrudan görüşmeler başladı. Bu görüşmelerin birinci turu 19 Şubat 2002’de, ikinci turu 1-27 Mart’ta, üçüncü turu 9-29 Nisan’da, dördüncü turu 7 Mayıs-2 Temmuz 2002 tarihlerinde ve beşinci turu da 16 Temmuz-2 Ağustos 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ancak BM ve AB’den gelen baskılara rağmen bu görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın kendisi çözüm önerisi sunmaya yönelmiştir¹⁵¹.

Kofi Annan imzalı plan, 11 Kasım 2002’de taraflara sunuldu. Plan, taraflara sunulur sunulmaz Avrupa Birliği, harekete geçerek Türkiye üzerinde baskı yapmaya başladı. Bu amaçla AB ortak dış ve güvenlik politikası temsilcisi Javier Solana Ankara’ya gönderildi. Solana, AB hükümetlerinin Aralık ayına kadar hem Kıbrıs, hem de “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” konularında çözüm için Türkiye’den adım bekledikleri mesajını ilettiler¹⁵².

15 Ocak 2004 tarihinde de Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi, Türkiye’ye resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyarette Prodi şunları söylemiştir: “Reformlar Türkiye’yi AB üyeliğine yaklaştırmıştır. Ancak Kıbrıs sorununun 1 Mayıs 2004 tarihine kadar çözülmesi Türkiye açısından bir ön koşul olmamakla beraber, üyelik sürecini kolaylaştıracaktır”¹⁵³. Romano Prodi bu açıklamayla, AB’nin Kıbrıs sorununun çözümünü Türkiye’den beklediğini ortaya koymuştur.

5 Şubat 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan, barış görüşmelerine yeniden başlamak üzere KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ve GKRY lideri Tassos Papadopoulos’u New York’a davet etmiştir. Taraflar, BM Genel Sekreteri’nin bu önerisini kabul etmişlerdir. Böylece Kofi Annan ve tarafları bir araya getiren toplantılar serisi başlamıştır¹⁵⁴. Bütün bu gelişmeler devam ederken Avrupa Parlamentosu, BM Genel Sekreteri Kofi Annan’a destek veren raporunu açıklamıştır. 10-13 Şubat 2004 tarihleri arasında New York’ta yapılan görüşmeler, Türk tarafının olumlu ve yapıcı tutumu sayesinde başarılı geçmiş ve adadaki müzakerelerin tekrar başlamasının yolunu açmıştır. Kıbrıs Rum ve Türk tarafı çözüm sürecine ilişkin

¹⁵¹ Faruk Sönmezoğlu, “Türk Dış Politikasında Kıbrıs ve Avrupa Birliği”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 14, sayı:1, 2006, s.122.

¹⁵² Bilal Şimşir, “**AB, AKP ve Kıbrıs**”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.50.

¹⁵³ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanacağı”, No:183, s.7.

¹⁵⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanacağı”, No:183, s.10.

olarak BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın önerdiği yöntemi ve takvimi kabul etmişlerdir. New York'ta varılan söz konusu mutabakatla, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının Annan Planı'nın müzakerelerine 19 Şubat 2004 tarihinde Kıbrıs'ta başlayarak 22 Mart 2004 tarihine kadar devam etmeleri kararı alınmıştır¹⁵⁵.

Ancak bu tarihe kadar anlaşmaya varılamazsa üzerinde anlaşmaya varılamayan noktalarda 29 Mart 2004 tarihine kadar Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla müzakerelere devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu girişimden de sonuç alınamazsa BM Genel Sekreteri'nin yeni formüller üretmesi ve nihai belgenin eş zamanlı olarak düzenlenecek referandumlarla Kıbrıs Türk ve Rum halklarının onaylarına sunulması karara bağlanmıştır. Böylece, 1 Mayıs 2004'ten önce çözüme ulaşılması ve AB'ye birleşik bir Kıbrıs'ın katılımı amaçlanmıştır¹⁵⁶.

19 Şubat 2004'te başlayan müzakereler iki aşamalı olarak 31 Mart 2004 tarihine kadar devam etmiştir. Söz konusu ikinci aşama 24 Mart 2004'ten itibaren İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında, Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla yapıldı. Dörtlü müzakereler çerçevesinde taraflar, BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto ile bir araya geldiler¹⁵⁷.

Bürgenstock görüşmelerini takiben Kofi Annan, tarafların talep ve önerilerini dikkate alarak 5. Annan Planı'nı hazırlamış, şekillendirdiği planın son halini Türk ve Rum tarafına sunmuştur. AB tarafından da desteklenen Annan Planı'nın liderlere sunulmasının ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan yaptığı açıklamada, tarafların bir hafta içinde karar vermelerini istemiştir. "Kıbrıs'ın tarihle randevusu var. Bu fırsat kaçırılmamalı" diyen Annan, birleşmiş bir Kıbrıs'ın AB'ye kabul edilebileceğine dikkat çekmiştir. Beş kez değişikliğe uğrayarak 31 Mart 2004'te İsviçre'de son şeklini alan Annan Planı'nın 24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs'ın iki kesiminde referanduma sunulmasını, KKTC tarafı gönüllü, Rumlar ise gönülsüz olarak kabul etmişlerdir. 24 Nisan 2004 tarihindeki referandum sonucunda KKTC halkının % 64.90 gibi büyük bir çoğunluğu Annan Planı'na dolayısıyla birleşik bir Kıbrıs'a "evet" demiştir. AB'ye alınması kesinleşen ve AB'den yeterince baskı

¹⁵⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almancağı", No:183, s.10.

¹⁵⁶ "Kıbrıs Konusundaki Son Gelişmeler", <http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusundaki-son-gelistmeler-11-kasim-2002-tarihinden- itibaren-tr.mfa> (11 Nisan 2009).

¹⁵⁷ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almancağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:183, s.29.

görmeyen (Güney) Kıbrıs'ta ise halk, AB'nin getireceği imkanların Türklerle beraber paylaşılmasını istemediklerinden % 75.83 gibi büyük bir çoğunlukla plana "hayır" demişlerdir¹⁵⁸.

Referandumdan bir hafta sonra ise GKRY, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye tam üye olmuştur. Beklentilerin aksine, kuzeyden "evet", güneyden "hayır" çıkması sonucunda hayal kırıklığına uğrayan AB'nin genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verhaugen, "Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum" diyerek, Rumların aslında birleşik bir Kıbrıs istemediğini de kabul ederek itiraf etmiştir. BM bünyesinde yürütülen barış süreciyle beraber tamamen AB takvimine endekslenen Kıbrıs sorunuyla Türkiye ve KKTC üzerindeki baskılar giderek artırılmıştır¹⁵⁹.

2.3. Annan Planı'nın İçeriği

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında uzun süren görüşmeler sonrasında Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulmak amacıyla hazırlanan Annan Planı incelendiğinde dört ana başlıktan oluştuğu görülür. Bunlar; anayasal düzenlemeler, mülkiyet ve toprak düzenlemeleri, garantörlük ve adanın askersizleştirilmesidir¹⁶⁰.

2.3.1. Anayasal Düzenlemeler

Annan Belgesi'nde ortak devlet ve parça devletlerden oluşan yeni bir anayasal düzen öngörülmüştür. Kıbrıs'ın, tek uluslararası kimliğe, tek egemenliğe sahip, bağımsız ve egemen bir devlet olduğu ifade edilmişti. Ortak devlet hükümeti, kendi anayasasında belirtilen yetkisini egemence kullanacaktı. Parça devletler ise ortak devlet hükümeti ile eşit statüde olacak ve temel anayasanın koyduğu sınırlar içerisinde ve anayasanın ortak devlet hükümetine vermediği yetkileri egemence kullanabilecekti. Bu belgeye göre her iki taraf anayasadan alınan yetkilerle kendi bölgelerinde egemen olarak hareket edebileceklerdi. Ayrıca belgede, iki egemen devletin birlikteliği değil iki coğrafi özerk parçanın birleşmesi ve bu iki parça devletin temel anayasadan yetkiler alması istenmekteydi. Parça devlet

¹⁵⁸ Bilal Şimşir, "AB, AKP ve Kıbrıs", Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.175.

¹⁵⁹ Şimşir, a.g.e, s.175.

¹⁶⁰ Kudret Özersay, "BM'nin Kıbrıs Planı Konusunda Kısa Bir Ön Değerlendirme Statü ve Güvenlik Boyutu", 2023 Dergisi, Aralık 2002, s.32.

anayasasındaki maddeler ile temel anayasa birbiriyle uyumlu olmak zorundaydı. Ortak devletin yetkileri ise şöyle belirlenmiştir¹⁶¹:

-Uluslararası antlaşmalar ve savunma politikasının belirlenmesi dahil dış ilişkilerin düzenlenmesi.

-Avrupa Birliği ile ilişkilerin düzenlenmesi.

-Para basımı ve para politikası işlemlerinin yapılması.

-Uluslararası denizcilik ve Kıbrıs'ın kıta sahanlığı konularının belirlenmesi.

-Kıbrıs vatandaşlığı konusunun belirlenmesi.

-Genel ve özel afların düzenlenmesi.

Parça devletler, anayasal yetkilerinin sınırları çerçevesinde, anayasanın ortak devlete vermediği tüm yetki ve işlevleri, kendi toprak sınırları içerisinde egemence kullanma yetkisine sahip olacaklardı¹⁶².

2.3.2. Mal-Mülk Mübadelesi ve Toprak Düzenlemesi

Bu düzenleme ile mal-mülk mübadelesi konusunda yetkili bir kurum oluşturulacaktı. Bu da Kıbrıs'ın kuzey ve güney tarafı için yetkilerin bu kuruma verilmesi anlamı taşıyordu. Böylece zaman içinde Rumların sahip olacakları toprak miktarında önemli bir artış sağlanacaktı. Bu da kuzey tarafının ekonomik olarak güçsüzleşmesi anlamını taşımaktaydı¹⁶³.

Annan Belgesi'nin ilk versiyonunda, Kıbrıs Türk parça devletine %28.5, ikinci haritada ise %28.6'lık bir toprak parçası bırakılmaktaydı. Ancak, KKTC Harita Dairesi'nin verilerine göre, Türk parça devletine bırakılacak toprak miktarı %27.65'ti¹⁶⁴.

2.3.3. Garantörlük ve Ada'nın Askersizleştirilmesi

Annan Belgesi'nin ilk versiyonunda, Garantörlük Antlaşması, KKTC yönetiminin düşüncesine uygun olarak genişletilmekteydi. Belgeye göre, Garanti Antlaşması, Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini kapsayacaktı. Ancak Ek Protokol'ün, Garanti Antlaşması'nın diğer

¹⁶¹ Efeğil, a.g.e, s.25.

¹⁶² Efeğil, a. g. e, s. 26-27.

¹⁶³ Bozkurt Enver, Havva Demirel, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel yayın dağıtım, Ankara, Ocak 2004, s.96.

¹⁶⁴ Ertan Efeğil, **Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi**, Gündoğan Yayınları, Ankara 2003, s.27.

hükümleri üzerinde üstünlüğe haiz olacağı ifade edilmekteydi. Böylece Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkı elinden alınmaktaydı. Ancak düzeltilmiş metinde bu cümle silinmiştir. Bu düzeltmeyle, tek taraflı fiili garantörlük hakkı, Türkiye'ye yeniden verilmiştir¹⁶⁵.

Kıbrıs Rum Kesimi'nin isteğine uygun olarak Kıbrıs'ta, güvenlik Birleşmiş Milletler tarafından sağlanacaktı. Ortak devlet ile parça devletler, kendi kontrollerinde, polis teşkilatlarına sahip olacaktı. Ayrıca ortak devlet polisi, her parça devletten eşit sayıda personelden oluşacaktı¹⁶⁶.

2.3.4. Rum Göçmenlerin Kuzeye Yerleştirilmesi

Annan Planı'nda Rum göçmenlerin kuzeye yerleştirilmesine ilişkin olarak bazı kısıtlamalar getirilmişti. Belgenin birinci versiyonunda, "20 yıllık geçiş döneminde, nüfusun %1'i ve diğer yıllarda her üç yılda %3 artmak kaydıyla, Rum nüfusun toplam nüfusun %20'sine varması uygun görülmüştü. Bundan sonraki kısıtlamalarda ise diğer parça devlete ait yerleşik nüfus oranı, toplam nüfusun üçte birine varabilecektir" ifadesi yer almıştır. Düzeltilmiş belgede ise bu konuda değişiklik yapılmıştır. Yeni düzenlemeye göre, ilk dört yıl taraflar, göçmenler konusunda, moratoryum uygulayabilecekti. Beşinci ile dokuzuncu yıllar arasında %8, onuncu ile on beşinci yıllar arasında %18 oranı uygulanacaktı. On beş yılın sonunda %28 oranına kadar Rumların kuzeye yerleştirilmesine imkan tanınacaktı. Bu sınırlama, yirmi beş yıl sonra tarafların ortak kararıyla ortadan kaldırılacaktı¹⁶⁷.

Annan Planı, Avrupa Birliği tarafından da desteklenmişti. Avrupa Birliği'nin genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen 15 Nisan 2004'te Brüksel'de yaptığı konuşmada şunları söylemiştir. *"On yıllık görüşmelerin ardından, mucize bir çözüm bulunmuştur. Annan Planı, adil ve dengeli bir uzlaşmayı başaracaktır. Dikenli tellerden, silahlardan ve mayın tarlalarından kurtulacağız. Böylece Kıbrıslılar bütün adada özgürce hareket edebileceklerdir. Kıbrıs'ın bölünmüşlüğü son bulacaktır. Aksi takdirde, çözümün bulunamaması herkese zarar verecektir. Böyle bir durumda da*

¹⁶⁵ Efeğil, a. g. e, s. 26-27.

¹⁶⁶ Efeğil, a. g. e, s.31.

¹⁶⁷ Efeğil, a. g. e, s.32.

Avrupa Birliği yasaları teminatı altında soruna çözüm getirilecektir”¹⁶⁸. Ancak Günter Verhaugen’in bu temennileri sonuçsuz kalmıştır.

Kıbrıs’ta 24 Nisan 2004 tarihinde yapılan referandumun ardından 29 Nisan 2004’te AB Konseyi, Kıbrıs sorununda çözüme ulaşamaması üzerine, Kıbrıs Tüzüğü’nü onaylamıştır. Tüzük’de AB Komisyonu’nun, Kıbrıslı Türklerin izolasyondan kurtarılmasına ilişkin olarak iki ay içinde hazırlayacağı raporla AB’nin Kıbrıs’a ilişkin detaylı tavrının ortaya koyulacağı bildirilmiştir.

Komisyon’un, AB Konseyi’ne sunduğu raporda Kıbrıslı Türklerin kullanımına verilen 259 milyon Euro’nun hangi projelerde kullanılacağı, Kuzey Kıbrıs’ta açılacak Komisyon bürosunun işleyişı ve statüsü, Kuzey Kıbrıs mallarından hangilerinin AB pazarına girebileceği ve bunun hangi yöntemlerle yapılabileceğine açıklık getirileceği, nihai kararın ise AB Konseyi tarafından verileceği belirtilmiştir¹⁶⁹.

2.4. Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu

Kıbrıs’taki mülkiyet sorunu; siyasi, hukuki, tarihi, sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutları da olan, çok yönlü bir yapıdır. Kıbrıs adasının toprakları incelendiğinde dört ana parçaya ayrıldığı görülür. Bunlar; KKTC ve GKRY’nin sahip olduğu topraklar, Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından kullanılan topraklar ile İngiliz Üsleri’dir¹⁷⁰.

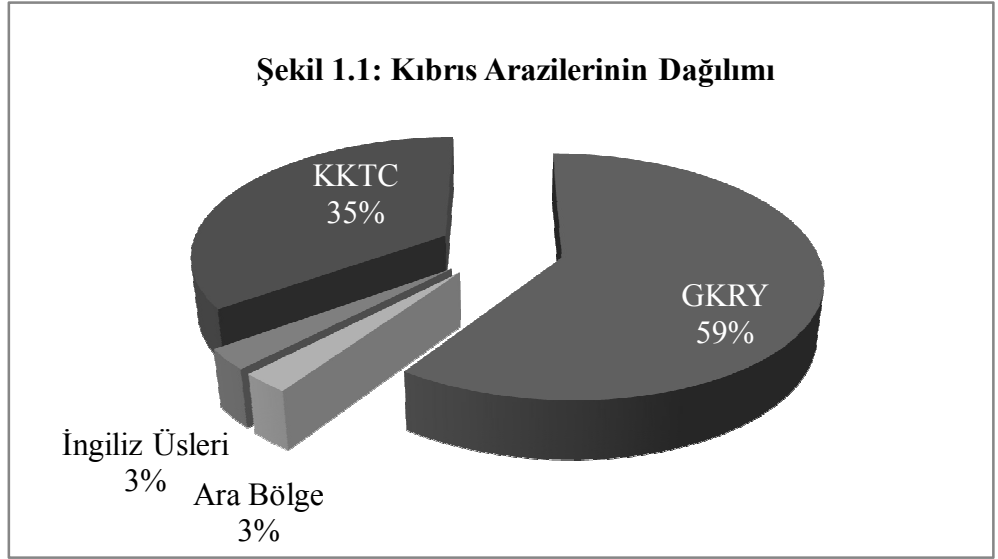
Kıbrıs sorununun çözümünde önemli noktalardan birisi olan ve %2,8’lik alanı kaplayan İngiliz Üsleri Kıbrıs’taki üçüncü egemen toprak parçasını oluşturmaktadır. Hiçbir çözüm önerisinde tartışılmayan bu topraklar, İngiliz koloni döneminin günümüzdeki uzantısıdır. Bu üsler kendi yasası, mahkemesi, polisi, askeri varlığı ve yönetimiyle tamamen ayrı bir otoritedir. Kıbrıs’ta yaklaşık 7 milyon dönüm arazinin 2,4 milyon dönümü KKTC tarafındadır. Adadaki özel mülkiyet durumuna

¹⁶⁸ (Günter Verhaugen’in Brüksel Açıklaması)http://www.ena.lu/address_given_gunter_verheugen_cyprus_problem_brussels_15_april_2004-2-17747.(10 Eylül 2010).

¹⁶⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanacağı”,No:183, s.38.

¹⁷⁰ Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 4, Mart 2010, s.13.

baktığımızda, ara bölge de dahil olmak üzere Türk topraklarının %20 seviyesinde kaldığı görülmektedir¹⁷¹.

Kaynak: Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13.

Türk tarafının topraklarını belirten bu rakam kağıt üzerinde bir değerdir. Rum Yönetimi’nin kamulaştırdığı alanlar ve el altından satılan Türk toprakları da göz önüne alındığında, toplam Türk toprağının özel mülkiyet açısından %15’ler civarında veya altında olması ihtimali oldukça yüksektir. KKTC bölgesine baktığımızda ise özel mülkiyetin %75 civarında olduğu, bu özel mülkiyetin ise %23’ünün Türk tapulu olduğu görülmektedir. Mülkiyet sorunu, Kıbrıs’ın uluslararası platformda tartışılan en önemli konularından biridir. AIHM’ne açılmış olan mülkiyet davaları özellikle Türkiye’yi zor durumda bırakmaktadır¹⁷².

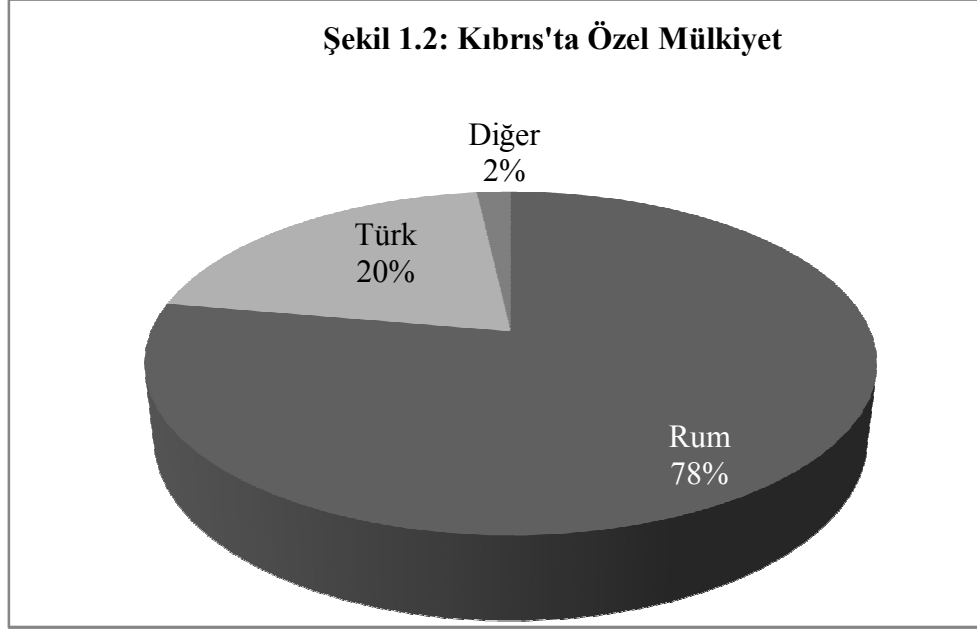
2.4.1. Titina Loizidou Davası

19 Mart 1989 tarihinde “kadınların eve dönüşü” gösterisine katılan Titina Loizidou, Limya Köyü civarında KKTC sınırını geçtikten sonra silahsız askerler tarafından durdurulmuş ardından polis tarafından tutuklanmış ve BM Barış Gücü’ne teslim edilmiştir¹⁷³.

¹⁷¹ Tutar, a. g. e, s.13.

¹⁷² Tutar, a. g. e, s.8.

¹⁷³ Tutar, a. g. e, s.8.

Kaynak: Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13.

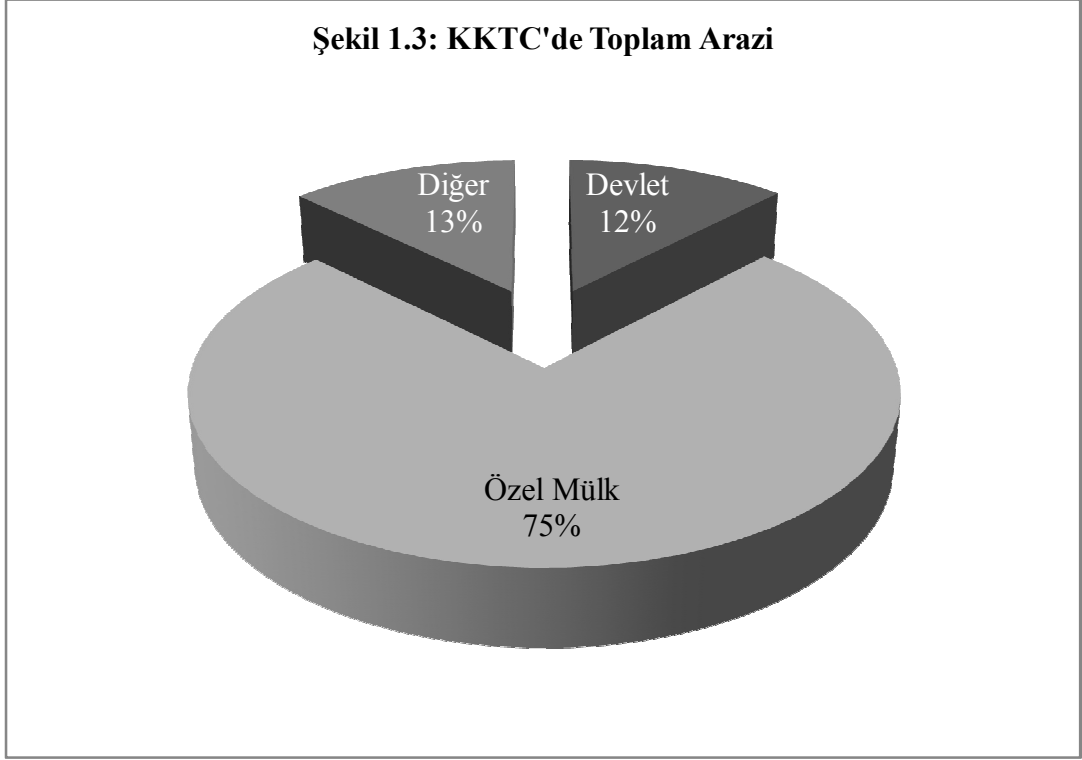
Bu olayların ardından Temmuz 1989’da Titina Loizidou, AİHM’ne müracaat ederek; kötü muamele, kanunsuz tutuklama, konut hakkını ihlal ve mülkiyet hakkını ihlal gerekçeleriyle Türkiye aleyhine dava açmıştır. AİHM, Loizidou Davası esnasında “Bir devletin (yasal veya hukuka aykırı olarak) ülke sınırları dışında belirli bir bölgeyi denetim altına alan askeri birliklerinin hareketinin sonuçlarından da sorumlu olacağı” şeklinde ürettiği içtihat ile Türkiye’yi bu davada tazminat ödemeye mahkum etmiştir¹⁷⁴.

Söz konusu kararda, Türkiye’nin Kıbrıs’ın kuzeyinde etkin ve fiili kontrol sahibi olduğu, bütün ana ulaşım ve iletişim yollarının Türk askerinin denetiminde olduğu vurgulanarak sorumluluk Türkiye’ye yüklenmiştir. KKTC’nin ise Türkiye’nin yerel bir alt idaresi olduğu ifade edilmiştir. AİHM, 1998 yılında dört müracaattan (kötü muamele, kanunsuz tutuklama, konut hakkını ihlal, mülkiyet hakkını ihlal) sadece mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Tutar, a. g. e, s.15.

¹⁷⁵ Tutar, a. g. e, s.15.

Şekil 1.3: KKTC'de Toplam Arazi

Kaynak: Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13.

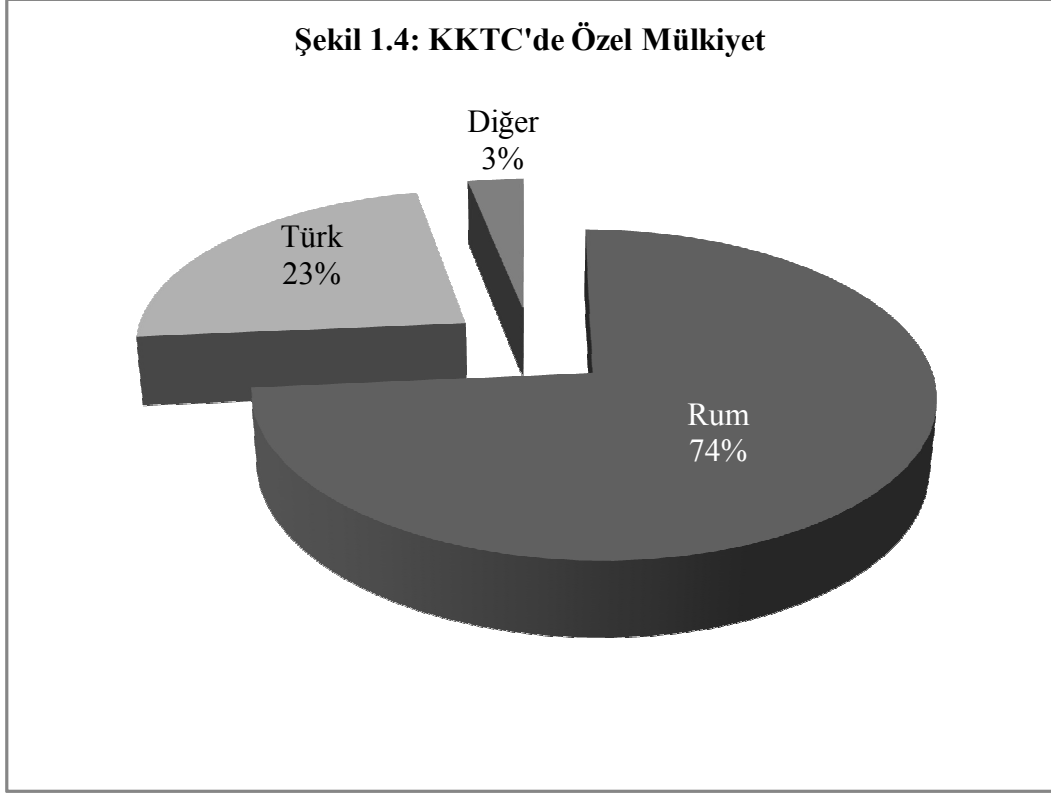
Sonuç olarak, Titina Loizidou’ya taşınmaz mülkünün kullanım kaybı için Türkiye tarafından emsal sayılmaması koşuluyla gecikme faizleri de dahil olmak üzere 2 Aralık 2003 tarihinde 1,1 milyon Euro ödenmiştir. Bu dava sonucu ödenen tazminat her ne kadar Avrupa Komisyonu’na emsal teşkil etmeyeceği şerhi ile ödenmiş olsa da Kıbrıs politikasının önemli bir kırılma noktasıdır. Bu ödeme ile artık “toplu takas” ve “kapsamlı çözüm sonrası tazminat” politikasından vazgeçilmiş, bireysel çözümlere yeşil ışık yakılmıştır¹⁷⁶.

2.4.2 Myra-Xenides Arestis Davası

Myra-Xenides Arestis, AİHM’ne yapmış olduğu müracaatında 1971-1974 yılları arasında Maraş bölgesi Ayios Memnon semtinde yaşamakta olduğunu; evinin bulunduğu arazi üzerinde bir daire, bir dükkan ve üç evin olduğunu, bu evlerden birisinde ailesiyle birlikte ikamet ettiğini belirtmişti. Söz konusu malların yarı hissesinin kendisine, diğer yarısının da kardeşine ait olduğunu, ayrıca Mağusa’daki bir arsanın 5/48 hissesine sahip olduğunu, bu kapsamda; konut hakkının, taşınmaz

¹⁷⁶ Tutar, a. g. e, s.15.

mallarını kullanma hakkının ihlal edildiğini ve Ortodoks dinine mensup Kıbrıslı Rumlara karşı Türkiye'nin ayrımcılık uyguladığını iddia etmiştir¹⁷⁷.

Kaynak: Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13.

Türkiye, 2000 yılında mahkemenin talebi üzerine göndermiş olduğu görüşte, mülkün Türk Müslüman Dini Vakfı'nın (Evkaf) defterlerinde vakıf malı olarak görüldüğünü, vakıf mallarının kişilere devredilmesinin mümkün olmadığını, davacının orijinal tapu kaydını ibraz edemediğini ve Türkiye'nin de KKTC tapu kayıtları üzerinde söz sahibi olmadığını ifade etmiştir. AİHM, bu davayı diğer davalara da emsal teşkil edebilecek bir pilot dava olarak incelemiş, 6 Nisan 2005 tarihinde aldığı kararla Arestis'in davasının görüşülebilir bulunduğunu ilan etmiş ve KKTC Mal Tazmin Komisyonu'nun gerekli kriterleri yerine getirdiği takdirde bunun iç hukuk yolu olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir¹⁷⁸.

Bu dava vakıf malları ve Kapalı Maraş konusunda önemli bir kırılma noktasıdır. Vakıf mallarını savunabilecek belgeler AİHM'ne sunulamamıştır. Bu sorgulanması ve düzeltilmesi gereken ciddi bir aksalıktır. Kapalı Maraş farklı bir

¹⁷⁷ Tutar, a. g. e, s.15.

¹⁷⁸ Tutar, a. g. e, s. 15.

statüye konumlandırılarak dağıtımı yapılmamıştır. Bu nedenle bütün çözüm arayışlarında en önemli koz olarak hala elde tutulmaktadır¹⁷⁹.

2.4.3. Orams Davası

Kıbrıs'ta mülkiyet konusuyla ilgili olarak yakın tarihte meydana gelen bir diğer gelişme de İngiliz vatandaşları David Charles Orams ve Lynda Elizabeth Orams çiftinin, 2002 yılının Mart ayında Girne Lapta'da bulunan 1,227 m² alana sahip olan bir araziye, satın almaları ve üzerindeki yarım inşaatı geliştirerek villaya dönüştürmeleri ve kendi ifadelerine göre 160,000 Sterlin tutarında ilave harcama yapmalarıyla ilgili olarak açılan davadır. GKRY vatandaşı Meletis Apostolides, Orams çiftinin satın aldığı taşınmazın kendisine ait olduğu iddiasıyla, 2004 yılında GKRY Lefkoşa Kaza Mahkemesi'ne müracaat etmiş ve Orams çifti aleyhine dava açmıştır. Müracaatında “Kendi arazisi üzerinde inşa edilmiş olan villa, havuz ve çitlerin yıkılmasını, taşınmazın tasarrufunun derhal geri verilmesini ayrıca mülke müdahale ettikleri için tazminat ödenmesini ve kullanım için de 12,500 KL tazminat verilmesini talep etmiştir¹⁸⁰.

Mahkeme, 9 Kasım 2004 tarihinde Orams'ların gıyabında aldığı kararda, yapılan villanın, havuzun ve evin çevresindeki duvarın yıkılmasına, tazminata ve malı sahibine teslim etmedikleri her ay için 500 KL ceza ödemelerine karar vermiştir. Oramslar duruşmaya katılmadıkları için 20 Aralık 2004 tarihli duruşmada haklarında tutuklama emri çıkartılmıştır. Orams davasının sonuçları ve yansımaları oldukça ilginç bir seyir izlemiştir. Rum kesimi, kuzeyde egemenlik erki kullanma yetkisine sahip değildir, ancak kendi mahkemelerinin kararlarıyla, adeta bu erki dolaylı olarak ve kısmen kullanabilme kabiliyeti kazandı. KKTC üzerinde; hukuki, ekonomik ve sosyal sonuçlar yaratabilecek girişimlerde bulunma hakkı elde etti¹⁸¹.

Mülkiyet davaları ile ilgili olarak yaşanan önemli bir gelişme ise AİHM'in, Myra-Xsenides Arestis davasıyla ilgili kararında yer alan hükümler doğrultusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yasaları temelinde “Taşınmaz Mal Komisyonu” kurulmasıdır¹⁸²

¹⁷⁹ Tutar, a. g. e, s. 13-18.

¹⁸⁰ Tutar, a. g. e, s. 13-18.

¹⁸¹ Ercüment Tutar, “İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13-18.

¹⁸² (Taşınmaz Mal Komisyonu'nun Kuruluşu) [http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5326822,00.html.\(06.03.2010\)](http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5326822,00.html.(06.03.2010)), Haber:Kayhan Karaca.

AIHM, Kıbrıs'ın kuzeyinde faaliyet gösteren Taşınmaz Mal Komisyonu'nu (TMK), Kıbrıslı Rumların talepleri konusunda etkin iç hukuk yolu olarak ilan etmiştir. AIHM'ye başvuru iç hukuk yolları tüketilmeden yapılamadığından, karar gereği bundan böyle Kıbrıslı Rumlar mülkiyet konusunda TMK'ya başvurmadan AIHM'ye başvuramayacaklar. AIHM, 2005 yılında şekillenen TMK'yı oluşturan yasaların ve TMK'nın fiili işleyiş biçiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AIHM içtihatıyla uyumlu olduğu sonucuna vardı. Karar, 1990'lı yılların başlarından bu yana Kıbrıslı Rumlar tarafından Ankara'ya karşı Strazbourg Mahkemesi'nin gündemine taşınmış ve 1500'den fazla dava başvurusu için emsal oluşturmuştur. Bir diğer deyişle, AIHM gündeminde uzun yıllardır bekleyen dava başvuruları, henüz iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle bundan böyle kabul edilemez ilan edilecektir¹⁸³.

2.5. Yeşil Hat Tüzüğü

Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması amacıyla başlatılan girişimler, Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag Zirvesi'ne kadar sonuçlanamamıştır. Bu nedenle, 16 Nisan 2003 tarihinde 10 üye ülkenin Avrupa Birliği'ne katılımının gerçekleştiği Katılım Antlaşması'nı Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıs Cumhuriyeti adına ve Kıbrıs'ın bütününe temsil eder şekilde imzalamıştır¹⁸⁴.

Adada bir çözüme ulaşılamaması ve çözüme kadar geçecek süre içinde Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasının sağlanması, kuzey ve güney arasındaki ticari ilişkilerin düzenlenmesi ve KKTC-AB arasında bir bağ oluşturulması amacıyla bir takım geçiş dönemi düzenlemeleri tasarlanmaya başlanmıştır. Bu amaçla Komisyon, 3 Haziran 2003 tarihinde "Kıbrıs'ın Kuzeyinin Ekonomik Kalkınmasının ve Birliğe Yakınlaşmasının Desteklenmesine İlişkin" bir öneri paketi hazırlayarak Konsey'e, Parlamento'ya ve ilgili komitelere sunmuştur. 24 Nisan 2004'te yapılan referandumda Türk tarafından "evet" ve Rum tarafından "hayır" yanıtının çıkması, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs'ın bütününe temsilen AB'ye üye olmasını engelleyememiş, ancak Kıbrıs'ta yeni bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur¹⁸⁵.

¹⁸³ Tutar, a. g. e, s. 13-18.

¹⁸⁴ Hacer Soykan Adaoğlu, **AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:5, No:1, Güz:2005, s.16-17.

¹⁸⁵ Adaoğlu, a. g. e, s. 16-17.

Bu gelişmeler ışığında Komisyon'un referandum öncesi hazırladığı Yeşil Hat Tüzüğü taslağı, referandum sonuçları ve Kıbrıs Türk tarafının talepleri ve eleştirileri de göz önüne alınarak değiştirilmiş ve Konsey'de onaylanarak 30 Nisan 2004'te Birlik Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. KKTC'yi ifade etmek için kullanılan "etkili kontrol dışındaki bölge" tanımlaması daha sonra Yeşil Hat Tüzüğü'nde yer almıştır¹⁸⁶.

29 Nisan 2004'te Konsey tarafından kabul edilen ve 30 Nisan 2004'te Birlik Resmi Gazetesi'nde yayımlanan Yeşil Hat Tüzüğü, 20 Ağustos 2004'te Komisyon Tüzüğü ile uygulanmaya başlamıştır. 11 paragraflık gerekçe, 12 madde ve iki ekten oluşan Yeşil Hat Tüzüğü şu konuları içermektedir: AB vatandaşlarının serbest dolaşımı, üçüncü ülke vatandaşlarının Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından geçerli kabul edilecek ikamet izni, seyahat belgesi veya vizesi taşımaları halinde serbest dolaşimleri, tamamıyla kuzeyde elde edilen ya da kuzeyde işlenen malların güneye geçişi, kuzeyden güneye hizmetlerin dolaşımı. Yeşil Hat Tüzüğü sadece kuzey ve güney arasında kişilerin, malların ve hizmetlerin dolaşımını öngörmekte, KKTC ve AB arasında doğrudan ilişki kurmamaktadır. Yeşil Hat Tüzüğü, AB hukuku açısından kendine özgü düzenlemeleri içermektedir. 11 paragraflık gerekçe kısmı da bu kendine özgü düzenlemelerin nedenlerini açıklamaktadır¹⁸⁷.

Gereğince, bu hattın AB'nin dış sınırını oluşturmadığı ancak müktesebatın askıda olması nedeniyle, malların, hizmetlerin ve kişilerin hat üzerindeki hareketini düzenleyecek kurallara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Tüzüğün uygulanmasında ana sorumluluğun Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait olduğu da vurgulanmaktadır. Yeşil Hat Tüzüğü, adanın kuzeyi ve güneyi arasındaki ilişkileri düzenleme yetkisinin AB'de olduğunu söylemektedir. Bu tüzükte KKTC otoritelerinin kontrol yetkisine ilişkin herhangi bir belirtme yapılmamaktadır. Uygulanması kuzeyi de ilgilendiren bu önemli tüzükte kuzeydeki kamu otoriteleri tamamen yok sayılmaktadır. Tüzük, 3. ülke vatandaşlarının hattın geçişinde aranacak şartları ve belgeleri düzenlemektedir. Buna göre, Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından verilen bir ikamet belgesi, geçerli bir seyahat belgesi ya da gerekli görülmesi halinde Kıbrıs Cumhuriyeti vizesi taşıyan 3. ülke vatandaşlarının, kamu güvenliği ve sağlığı açısından tehlike oluşturmamaları durumunda kuzeyden güneye ve güneyden kuzeye geçmeleri mümkün kılınmıştır.

¹⁸⁶ Hacer Soykan Adaoğlu, **AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:5, No:1, Güz:2005, s.16-17.

¹⁸⁷ Adaoğlu, a. g. e, s.19-28.

Hem AB vatandaşlarının hem de 3. ülke vatandaşlarının adaya nereden giriş yaptıklarına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Başka bir ifade ile Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin yasal olarak kabul ettiği limanlardan giriş yapma şartı öngörülmemiştir. Bu durum Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yıllardır uyguladığı politika üzerinde etkili olmuştur. Bu düzenlemeyle KKTC limanlarından giriş yapan kişilerin yasa dışı limanlardan giriş yaptıkları gerekçesiyle güneye geçişlerine izin verilmemekteydi. Buna ek olarak, güneyden kuzeye güneybirlik geçişlere izin veren Güney Kıbrıs Rum Yönetimi politikası da etkisiz hale gelmiştir¹⁸⁸.

Malların geçişiyle ilgili düzenleme de tamamıyla kuzeyden elde edilen ürünler ve ekonomik bir değer haline gelebilmek için, kuzeyde bu amaçla kurulmuş kuruluşlarda işlenerek üretilen ürünler olarak iki türlü düzenlemeye tabi olmuştur. Tamamıyla bir ülkeden elde edilen mallar doğal ürünler olarak adlandırılmış ve bitkisel, hayvansal, avcılık ve balıkçılık ürünleri olarak düzenlenmiştir. İkinci gruptaki ürünler ise üretim amacıyla kurulan ve gerekli donanımına sahip olan bir kuruluşta işlenen ve en son şekli ile esaslı ekonomik değer kazanan ve sonuç itibari ile yeni ürün veya üretimin önemli bir aşaması haline gelen ürünler, bu işleme tabi tutuldukları ülkede üretilmiş sayılmaktadır¹⁸⁹.

AB'ye üye olsa da, KKTC'de AB müktesebatının askıya alınmış olması, kuzeyin Topluluk gümrük alanı dışında olması sonucunu doğurmaktadır. Yeşil Hat Tüzüğü, AB'nin Kıbrıs'ta yalnızca politik olarak değil hukuki olarak da çok önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Kuzey ve güney arasındaki en azından ticari ilişkilerin düzenlenmesinde AB önemli bir hukuk koyucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada en önemli olumsuzluk, bu hukuk koyma sürecinde Kıbrıslı Türklerin söz sahibi olmayışıdır¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Adaoğlu, a. g. e, s.19-28.

¹⁸⁹ Adaoğlu, a. g. e, s.19-28.

¹⁹⁰ Adaoğlu, a. g. e, s.19-28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AB'YE ÜYE OLMASI SONRASINDAKİ GELİŞMELER

Annan Planı'nın Kıbrıs Rumlarının tutumu nedeniyle başarısız olması Kıbrıs Rum Kesimi'nin uluslararası alanda yaygın bir şekilde eleştirilmesine neden oldu. Ancak bu durum Kıbrıs Rumlarının 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olmasını engelleyemedi¹⁹¹. AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunan 10 ülke ile 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da Katılım Antlaşmaları imzalanmış ve 10 aday ülke 2004'te AB üyesi olmuşlardır. Böylece beşinci genişleme sonrasında AB üyelerinin sayısı 25'e ulaşmıştır. AB Dönem Başkanı İrlanda'nın başkenti Dublin'de gerçekleşen törenlerle Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya AB'nin yeni üyeleri olmuşlardır¹⁹².

Dublin'de yapılan törende AB Hükümet ve Devlet Başkanlarının yanı sıra Bulgaristan, Romanya ve Türkiye de yer almıştır. Genişlemeyle birlikte AB'nin üye sayısı 25'e, resmi dil sayısı 20'ye yükselmiştir. 2004'te Birliğe katılan ülkeler arasında, en yüksek kişi başına gelire sahip ülkeler GKRY ve Slovenya, en düşük geliri ülke ise Letonya olmuştur¹⁹³.

24 Nisan 2004 tarihinde yapılan referandum sonuçlarının yarattığı hayal kırıklığından sonra, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, uluslararası toplumu Kıbrıs Türklerinin izolasyonuna yol açan önlemleri kaldırmaya çağırmıştır. Annan, 26 sayfalık raporunda Kıbrıs sorunuyla ilgili şu konulara değinmiştir. *“Kıbrıs'taki oylamanın ardından Kıbrıs Türklerinin durumu, Güvenlik Konseyi de dahil uluslararası toplumun dikkatini çekmelidir, çünkü verdikleri olumlu oy, onlara baskı ve tecrit uygulama nedenini ortadan kaldırmıştır.”*¹⁹⁴.

“Konsey üyelerinin adanın yeniden birleşmesi hedefinin devamı için, Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi cesaretlendirmeleri gerektiğine inanıyorum. Konsey

¹⁹¹ Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, Avrupa Birliği, ODTÜ Yayıncılık, ODTÜ Bilim ve Toplum Kitapları, Ankara, 94-96.

¹⁹² Karluk, a. g. e, s.20.

¹⁹³ Karluk, a. g. e, s.20.

¹⁹⁴ “Türk'e övgü, Rum'a öfke”, <http://www.milliyet.com.tr/2004/06/03/dunya/adun.html>, (03.06.2004).

üyelerinin ikili ilişkilerde ve uluslararası kuruluşlarda Kıbrıs Türklerini etkileyen 1983 tarihli ve 541 sayılı ve 1984 tarihli ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarıyla getirilen sınırlama ve engellerin ortadan kaldırılmasında bütün devletlere öncülük edeceklerini ümit ediyorum.” demiştir. Bu demeçte Kofi Annan, uluslararası toplumun Kıbrıs Türk toplumuna yönelik politikaları üzerine yeniden düşünmeye ve yeniden formüle etmeye teşvik etmiştir¹⁹⁵.

“Ambargoların kaldırılması, tanınma ve ayrılmaya yardımcı olma amacıyla değil, yeniden birleşme hedefine olumlu katkıda bulunmak için yapılmalıdır. Tanınma, Güvenlik Konseyi kararlarına açık biçimde aykırıdır ve birleşme hedefine ters düşer. Kıbrıslı Türkler, çözüme giden tek yolun Kıbrıs’ta birleşme olduğunu da göz ardı etmemelidir ve birleşme azimlerini ikiye katlayarak, Rumlarla uzlaşmak için her fırsatı değerlendirmelidirler.” şeklinde açıklama yapılan raporda ayrıca, “Kıbrıs Rumlarının kararına saygı duyulmalıdır, ama “hayır” oyları, çözüm çabalarında büyük bir engel ve geriye doğru atılmış bir adımdır. Önümüzdeki dönemde kullandıkları oyun sonuçları konusunda yeniden düşünmeyi isteyebilirler. Eğer Kıbrıs sorununu iki toplumlu ve iki bölgeyi bir federasyon temelinde çözmeye hala isteklilerse, o zaman bunu sadece sözcüklerle değil, eylemlerle de ortaya koymaları gerekir.” açıklamalarıyla Rumların çözümden yana olmayan tutumlarını eleştirmiştir¹⁹⁶.

3.1. Türkiye İçin Yayınlanan 2004 Yılı İlerleme Raporu’nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2004 yılında yayınlanan ilerleme raporundaki en önemli konu Türkiye’den Ankara Antlaşması’nı, GKRY’ni de içine alacak şekilde genişletmesinin istenmesidir¹⁹⁷. Raporda ayrıca şunlar ifade edilmiştir:

¹⁹⁵ Mensur Akgün, Marcel Brus, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (Editörler: Mensur Akgün, Theo Van Den Hoogen, Sylvia Tiryaki)“ **A Promise to Keep Time to The International Isolation of The Turkish Cypriots**”, Foreign Policy Analysis Series – 7 (Haziran 2008) s.11.

¹⁹⁶Mensur Akgün, Marcel Brus, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (Editörler: Mensur Akgün, Theo Van Den Hoogen, Sylvia Tiryaki)“ **A Promise to Keep Time to The International Isolation of The Turkish Cypriots**”, Foreign Policy Analysis Series – 7 (Haziran 2008) s.11.

¹⁹⁷ **2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**, Güncel Haber Özel Sayı, No:3, Kasım 2004, s.5.

“1999 yılından beri Kıbrıs konusu AB-Türkiye ilişkilerine egemen olmaktadır. Bu konu, Türk yetkililerle geçmiş yıllardan beri farklı düzeylerde politik diyaloglar geliştirilmesi amacıyla, tartışılmıştır. Türk hükümeti bu süreçte Kıbrıs probleminde etkili bir çözüm bulmak için aktif ve yapıcı bir çaba göstermiştir”. Bu açıklamanın ardından Türkiye'nin Annan Planı'nı desteklediği belirtilerek, rapora şöyle devam edilmiştir. *“BM Genel Sekreteri'nin daveti üzerine Türkiye Başbakanı, 2004 yılında Kıbrıs'ın her iki kesiminin temsilcisiyle Bürgenstock'taki toplantıya katılmıştır”*¹⁹⁸. Türkiye'nin Kıbrıslı Türklere çağrıda bulunarak referandum sürecinde olumlu bir rol oynadığı da raporda yer almıştır. Ancak Kıbrıslı Rumların tutumuyla bu çabanın sonuçsuz kaldığı da vurgulanmıştır.

Raporda, GKRY'nin Avrupa Birliği üyesi olması konusuna da değinilmiştir. 1 Mayıs 2004 tarihinde, adanın ayrılmış bir parçası olarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyesi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca *“2004 yılı Mayıs ayında Türkiye, Gümrük Birliği Antlaşması'na Kıbrıs dışında tüm AB ülkelerini dahil eden kararnameyi yayımladı. Ancak 2 Ekim'de Gümrük Birliği ticaret listesine Kıbrıs'ı da ekleyen yeni bir kararname yayımlandı. 17-18 Haziran 2004 tarihlerinde Avrupa Konseyi Türkiye'yi, Birlik ve 25 ülke adına Avrupa Komisyonu ile Ankara Antlaşması'ndaki şartları göz önüne alarak, görüşmeleri tamamlamaya davet etti. Komisyon, daha sonra Türk yetkililere bu antlaşmanın uyumluluğu için gerekli olan taslak protokolü iletti”*¹⁹⁹ açıklamalarıyla 2004 yılındaki Kıbrıs'la ilgili gelişmeler de raporda yer almıştır.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin üyeliğiyle beraber çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalarda, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm adanın temsilcisi olduğunun kabul edilmediği vurgulanarak, Rum bandıralı gemilere ve uçaklara limanlar ve havaalanları açılmamaya devam edilmiş, kamuoyunu rahatlatmak amacıyla Kıbrıs Rum bayraklı gemilere ve uçaklara limanların ve

¹⁹⁸ **2004 Yılı İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2004_-_duzenli_raporlar-tr_2004_en.pdf)(20 Ağustos 2010).

¹⁹⁹ **2004 Yılı İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2004_-_duzenli_raporlar-tr_2004_en.pdf)(20 Ağustos 2010).

havaalanlarının açılmasının ön koşulunun Kıbrıs Türkleri üzerindeki izolasyonun kaldırılması olduğu resmen bildirilmiştir²⁰⁰.

AB'nin genişlemeden sorumlu Komisyon üyesi Oli Rehn yaptığı konuşmada, Türkiye'nin söz konusu önerisinin Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında ilgili taraflar arasında ilerideki müzakereler için bir temel oluşturduğunu belirterek, Türkiye'yi (Güney) Kıbrıs gemileri ve uçakları üzerindeki yasağın kaldırılması taahhüdünü verdiği 29 Temmuz 2005 tarihli protokolün hükümlerini yerine getirmeye çağırıştır²⁰¹.

Oli Rehn yaptığı bir diğer açıklamada ise, AB Konseyi'ne doğrudan ticaret tüzüğüne onaylanması çağrısında bulunmuştur. Ancak bu konuşmanın ardından mali yardım, doğrudan ticaret tüzüğüne ayrı olarak onaylanmıştır. Türkiye'nin liman ve havaalanlarını Rum Kesimi'ne açmasını, KKTC ile AB arasındaki doğrudan ticaretin bir ön koşulu olarak değerlendiren Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) mali yardımın, doğrudan ticaret tüzüğüne ayrı olarak kabul edilmesini memnuniyetle karşılamıştır. Ancak KKTC bu karara tepki göstermiştir. Türkiye ise bu olumsuz gelişmenin ardından değerlendirmesini yapmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül yaptığı açıklamada, Türkiye'nin AB'den asıl beklentisinin, mali yardımla birlikte doğrudan ticaretin de sağlanması olduğunu belirtmiştir²⁰². KKTC'nin AB ile doğrudan ticaret beklentisini elde edememesi ve GKRY'nin AB üyeliği ile ekonomik gücünün artması iki kesim arasındaki ekonomik dengesizliğin daha da artmasına neden olmuştur.

3.2. Brüksel Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler: Türkiye'nin Kıbrıs Deklarasyonu ve AB'nin Karşı Deklarasyonu

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel Zirvesi ile AB, Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerine başlama kararı alırken, yayınladığı sonuç metniyle, Kıbrıs sorununu 19. paragrafta karar altına almıştır. AB Konseyi, Birliğe 10 yeni devletin katılmış olduğunu göz önünde bulundurarak Türkiye'nin Ankara

²⁰⁰ Mensur Akgün, Marcel Brus, Steven Blockmans, Sylvia Tiryaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (Editörler: Mensur Akgün, Theo Van Den Hoogen, Sylvia Tiryaki)“ **A Promise to Keep Time to The International Isolation of The Turkish Cypriots**”, Foreign Policy Analysis Series – 7 (Haziran 2008) s.14.

²⁰¹ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almancağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.17.

²⁰² Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almancağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.17.

Antlaşması'nın uyarlanmasına yönelik protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşılamıştır. AB Konseyi, bu nedenle *“Türk hükümetinin, müzakerelere fiilen başlamadan önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uygulamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin protokolü imzalamaya hazır olduğu”* şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duyduğunu belirtmiştir. Bu açıklamanın ardından (Güney) Kıbrıs ile *“Uyum Protokolü”* imzalamamız istenmiştir²⁰³.

Zirve Bildirisi'nin 19. paragrafına eklenen onay yazısını Devlet Bakanı Beşir Atalay imzalamıştır. Söz konusu metin şöyledir: *“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, AB ile mevcut üyelik perspektifi açısından zaruri olan değişikliklerin tamamlanması ve bu konuda uzlaşmaya varılmasının ardından, katılım müzakerelerinin başlamasından önce Ankara Anlaşması'nın gerektirdiği ek protokolü imzalamaya hazır olduğunu teyit eder”*. İmzalanan bu onay yazısı ile Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, bu protokolün 3 Ekim 2005'ten önce sonuçlandırılacağını taahhüt etmiştir²⁰⁴.

Türkiye'nin 3 Ekim 2005'te AB ile üyelik müzakerelerine başlamasının önkoşulu olan protokol, Gümrük Birliği ve Türkiye-AB ilişkilerinin temelini oluşturan Ankara Anlaşması'na Rum Yönetimi'nin de taraf olmasını öngörmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bakanının parafını kabul ederken, Konsey toplantısında yaptığı görüşmede şu sözleri tutanağa geçirtmiştir *“19. paragraf, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda siyasi ve hukuksal pozisyonlarında bir değişiklik anlamına gelmemektedir. Türkiye bunun bir tanıma anlamına gelmediğini kaydeder, Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerini temsil etmediğini de”* belirtir²⁰⁵.

Bu arada 25 Şubat 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu, KKTC'ye yönelik mali yardım ve doğrudan ticaret tüzüklerinin hemen onaylanmasını öngören karar tasarısını 250'ye karşı 254 oyla reddetmiştir. Türkiye, protokol metnine mutabakatını bildiren mektubu 29 Mart 2005 tarihinde Brüksel'e iletmiştir. Protokol metni, AB üyesi ülkelerin Brüksel'deki daimi temsilcilerinden oluşan COREPER tarafından 10 Haziran 2005'de kabul edilmiştir²⁰⁶. Lüksemburg'ta toplanan AB Dışişleri Bakanları,

²⁰³ Rıdvan Karluk, *“Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?”*, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, (Ed: Oğuz Kaymakçı) Nobel Yayın Dağıtım, 1.baskı, Ankara, Şubat 2005, s. 261.

²⁰⁴ Karluk, a .g. e, s.261.

²⁰⁵ Karluk, a .g. e, s.261.

²⁰⁶ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s.716.

Ankara Antlaşması'nı Güney Kıbrıs'ı da kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokol'ü 13 Haziran 2005 tarihinde onaylamış ve imza için Ankara'ya gönderilmesini kararlaştırmıştır. Protokol'ün imzalanması, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlatılabilmesi için Avrupa Birliği tarafından bir ön şart olarak öne sürülmüştü²⁰⁷.

Ek Protokol'ün imzalanmasının GKRY'nin fiilen tanınması anlamına gelebileceği kaygısıyla imza sürecinin ne şekilde gerçekleştirileceği konusu taraflar arasında uzun bir süre sorun yaratmıştır. Ankara Antlaşması'nda öngörülen Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliğini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de dahil 10 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde genişletecek Ek Protokol, 29 Temmuz 2005 tarihinde Brüksel'de imzalanmıştır. Türkiye ile AB Dönem Başkanı İngiltere arasında mektup bildiriyle yürütülen imza süreci, imzalı metnin, Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalamasının, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanıdığı anlamına gelmeyeceğine yönelik bir bildirin İngiltere'ye verilmesiyle tamamlanmıştır²⁰⁸.

İngiltere'nin AB nezdindeki Büyükelçisi John Grant, protokol metnini 25 üye adına imzalayarak, Türkiye'nin AB Daimi Temsilcisi Oğuz Demiralp'e göndermiştir. Türkiye'nin protokolü imzalarken yaptığı ve Dönem Başkanlığına protokol ile birlikte gönderdiği Kıbrıs Bildirisi'nde, GKRY'nin "Türk hava ve deniz limanlarını kullanamayacağı" çekincesine yer verilmiştir. Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıma anlamına gelmediği, güçlü ifadelerle vurgulanmıştır²⁰⁹.

3.3 Türkiye'nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Olarak Ek Protokol'le Beraber Yayınladığı Deklarasyon (25 Temmuz 2005)

Türkiye, GKRY'nin 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olmasıyla beraber çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmıştır. GKRY'nin tüm adanın temsilcisi olduğu şeklindeki açıklamalara karşı da tepki gösteren Türkiye, Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğünü koruduğunu ve bu sorunun dayatmalarla ve baskıyla çözümlenmeyeceğini bildirmek

²⁰⁷ Karluk, a. g. e, s.716.

²⁰⁸ Karluk, a. g. e, s.715-717.

²⁰⁹ Karluk, a. g. e, s.716.

istemmiştir. Bu nedenle imzaladığı ek protokolle beraber bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu deklarasyonda şu açıklamalara yer verilmiştir²¹⁰:

1. Türkiye, Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu yöndeki tutumunu da açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iki kesimli yeni bir ortaklık devleti kurulmasını hedefleyen kapsamlı çözüme ulaşma yönündeki çabalarını desteklemeyi sürdürecektir. Adil ve kalıcı bir çözüm, bölgede barışa, istikrara ve uyumlu ilişkilerin tesisine önemli bir katkıda bulunacaktır.

2. İş bu protokolde atıfta bulunulan "Kıbrıs Cumhuriyeti", 1960'da kurulan asıl ortaklık devleti değildir.

3. Türkiye bu nedenle, Kıbrıs Rum makamlarının, hali hazırda olduğu gibi, Kıbrıs'ta sadece ara bölgenin güneyinde otorite, denetim ve yetki icra ettiği ve Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği şeklindeki tutumunu sürdürecektir ve anılan makamların tasarruflarını buna göre muameleye tabi tutacaktır.

4. Türkiye bu protokolün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının, protokolde atıfta bulunulan "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin herhangi bir biçimde tanınması anlamına gelmediğini ve Türkiye'nin 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmaları'ndan kaynaklanan hak ve mükellefiyetlerini haleldar etmediğini beyan eder.

5. Türkiye, iş bu protokole taraf olmasının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile mevcut ilişkilerini değiştirmeyeceğini teyit eder.

6. Kapsamlı bir çözüm bulununcaya kadar, Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin tutumu değişmeyecektir. Türkiye, Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm sonucunda oluşacak yeni ortaklık devleti ile ilişkiler tesis etmeye hazır olduğunu beyan eder.

Bu Ek Protokol'ün imzalanması ile birlikte AB tarafından Türkiye'den talep edilen tüm yükümlülükler yerine getirilmiştir. AB Dönem Başkanı İngiltere ve AB Komisyonu da Ek Protokol'ün imzalanmasının hukuken Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı tanıdığı anlamına gelmediğini açıklamıştır²¹¹.

21 Eylül 2005 tarihli AB Daimi Temsilciler (COREPER) toplantısında Türkiye'nin Ankara Antlaşması'nı 10 yeni AB üyesi ülkeyi kapsayacak şekilde

²¹⁰ "Türkiye'nin, Ankara Antlaşması'nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü" (27 Ağustos 2010). (http://www.ikv.gov.tr/pdfs/a7_fec03c.pdf İKV Bülteni 1-15 Ağustos 2005).

²¹¹ "Türkiye'nin, Ankara Antlaşması'nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü" (27 Ağustos 2010). (http://www.ikv.gov.tr/pdfs/a7_fec03c.pdf İKV Bülteni 1-15 Ağustos 2005).

genişleten Ek Protokol'e ekleyerek bildirdiği, Kıbrıs'a ilişkin deklarasyona verilecek yanıt üzerinde anlaşmaya varıldı. Karşı Deklarasyon'da "*Avrupa Topluluğu ve üye devletleri, Ek Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapmaksızın uygulanmasını ve ulaştırma araçlarına getirilen sınırlamalar da dahil olmak üzere malların serbest dolaşımına ilişkin tüm engellerin kaldırılmasını bekler*" ifadesine yer verildi²¹².

Bu kararın ardından AB Konseyi, Kıbrıslı Türkleri izolasyondan kurtarmak amacıyla bir mali yardım (değişiklik) tüzüğü hazırlamıştır. Kıbrıs Türk Toplumunun ekonomik kalkınmasını teşvik etmek amacıyla mali destek aracı oluşturan ve Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı'na ilişkin 2667/2000 sayılı Konsey Tüzüğünü değiştiren 27 Şubat 2006 tarihli ve 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü, yardımın idaresinden Komisyon'un sorumlu olduğunu, ayrıca Avrupa Yeniden Yapılandırma Ajansı'nı Kıbrıs Türk Toplumunun ekonomik kalkınmasını teşvik etmeye yönelik yardımın uygulanması ile görevlendirebileceğini belirtmiştir. AB Konseyi tarafından hazırlanan tüzüğün maddeleri şunlardır²¹³:

Madde 1: Bu yardımın verilmesi, Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti dışında herhangi bir kamu makamının tanınması anlamına gelmemektedir. Topluluk, Kıbrıs'ın ekonomik entegrasyonu amacıyla AB ve iki toplum arasındaki ilişkiyi geliştirip, müktesebata uyum konularına özel önem vererek, Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını desteklemek suretiyle Kıbrıs'ın birleşmesini kolaylaştırmak için yardım sağlamaktadır.

Madde 2: Yardım diğerlerinin yanı sıra, aşağıda sıralanan hususların desteklenmesi için kullanılır; Özellikle kırsal kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmaya ilişkin yeniden yapılandırma da dahil olmak üzere sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, enerji ve ulaştırma, çevre, telekomünikasyon, su tedariki alanlarında altyapının geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması, uzlaşma, güven oluşturma önlemleri alınması ve sivil topluma destek, Avrupa Birliği'nin siyasi ve hukuki yapısıyla ilgili bilgi sağlanması, insanlar arasındaki iletişimin ve Topluluk burslarının desteklenmesi yoluyla Kıbrıs Türk toplumunun Avrupa Birliği ile yakınlaştırılması, Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözümün yürürlüğe girmesini takiben müktesebatla uyumlu yasal metinlerin derhal uygulanabilmesi amacıyla

²¹² Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 191, s.54-55.

²¹³ AB Kıbrıs Mali Tüzüğü, [http://www.abhaber.com/haber.php?id=10695\(12.04.2010\)](http://www.abhaber.com/haber.php?id=10695(12.04.2010)).

hazırlanması; Katılım Antlaşması'nın 10 numaralı protokolünün 1.maddesi uyarınca, askıya alma uygulamasının kaldırılması halinde, müktesebatın uygulanması için hazırlık yapılması.

Yardım türlerinin neler olduğunu düzenleyen 4. madde de ise şu ifadeler yer verilmiştir²¹⁴: Bu tüzük altındaki yardım, diğerlerinin yanı sıra kamu ihaleleri sözleşmelerinin faiz oranı sübvansiyonu dahil hibeleri, özel kredileri, kredi garantilerini ve mali yardımı finanse edebilir; Bu tüzüğün hedeflerini yerine getirmek için gerekli olması ve gerekçelendirilmesi halinde yardımın tamamı bütçeden karşılanabilir; Yardım, aynı zamanda, özellikle ön çalışmalar ve karşılaştırmalı çalışmalar, eğitim ve yardımın hazırlanması değerinin belirlenmesi, yönetilmesi, uygulanması, denetlenmesi, kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi gibi faaliyetler ile bilgilendirme ve görünürlük faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin maliyetler ve personelin desteklenmesi gayrimenkul kiralari ve ekipman tedariki ile ilgili maliyetleri karşılamak amacıyla kullanılabilir²¹⁵.

Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos, 3 Ekim'de başlayacak olan Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde alacakları ortak tutumu görüştüler. Bu görüşmenin sonunda iki lider beklenmedik bir karar aldı ve Türkiye'nin AB üyeliğini ek bir şart ileri sürmeksizin destekleyeceklerini açıkladılar. Çünkü AB ile bağlarını koparmış bir Türkiye'ye karşı AB'yi kullanma şanslarının olmayacağını biliyorlardı²¹⁶.

3.4. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Tepki Olarak Yayınlanan Karşı Deklarasyon Metni (21 Eylül 2005)

Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalarken yayınlamış olduğu deklarasyon metnine yönelik olarak verilen cevap gecikmemiştir. Türkiye-AB ilişkilerindeki gerilimin artmasına neden olan tepki AB'den gelmiştir. Türkiye'nin yayınlamış olduğu Kıbrıs deklarasyonuna karşı AB, karşı bir deklarasyon yayımlamıştır. Türkiye'nin deklarasyonunun tek taraflı olduğunu, protokol'ün bir parçası olmadığını ve Türkiye'nin Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülükleri üzerinde hukuki bir etkisinin bulunmadığının açıklandığı bu tek taraflı deklarasyonda AB, Türkiye'nin

²¹⁴ AB Kıbrıs Mali Tüzüğü, <http://www.abhaber.com/haber.php?id=10695> (12.04.2010).

²¹⁵ AB Kıbrıs Mali Tüzüğü, <http://www.abhaber.com/haber.php?id=10695> (12.04.2010).

²¹⁶ (3 Ekim'de yapılan açıklama) http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/avrupabirligi/2005/08/22x_08x05.htm (4Mayıs 2010).

Ek Protokol'ü imzalarken bir deklarasyon yayınlamak ihtiyacını hissetmiş olmasından üzüntü duyduğunu belirtmiştir. AB, yayınladığı karşı deklarasyonda şu açıklamaları yapmıştır²¹⁷:

“Topluluk ve üye devletler, Ek Protokol'ün tam olarak, ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını ve ulaştırma araçlarına getirilen sınırlamalar da dahil olmak üzere malların serbest dolaşımına ilişkin tüm engellerin kaldırılmasını beklemektedir. Türkiye, protokolü tüm üye devletlere bütünüyle uygulamalıdır. AB bunu yakından takip edecek ve 2006 yılında tüm uygulamayı değerlendirecektir. Avrupa Topluluğu ve üye devletler, ilgili başlıklarda müzakerelerin başlamasının, Türkiye'nin anlaşmadan doğan yükümlülüklerini tüm üye devletlere karşı yerine getirmesine bağlı olduğunu vurgular. Yükümlülüklerin bütünüyle yerine getirilmemesi müzakerelerin genel seyrini etkileyecektir.” ifadeleriyle AB, Türkiye üzerinde baskı oluşturmaya çalışmıştır. Karşı deklarasyonda ayrıca, *“Avrupa Topluluğu ve üye devletler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği üyesi olduğunu hatırlatır. Uluslararası hukuk konusu olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıdığını belirtir. Tüm üye devletlerin tanınması katılım sürecinin gerekli bir parçasıdır. Konsey 2006 yılında, tüm bu konulara ilişkin kaydedilecek gelişmelerin takibini temin edecektir”*²¹⁸. Şeklindeki ifadelerle biten bu deklarasyonla AB, Türkiye'nin yayınladığı deklarasyona sert bir yanıt vermiştir.

3.5. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Katılım Müzakerelerinin Açılmasına İlişkin Kararı (28 Eylül 2005)

Türkiye ile AB ilişkilerinde yaşanan gelişmelerden birisi de 28 Eylül 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması kararıdır. Bu oylamada AP, Türkiye'nin ilgili altı kanunu yürürlüğe koyarak ve Ankara Antlaşması'nı on yeni üye ülkeyi içine alacak şekilde genişleten protokolü imzalayarak, 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerine başlamak için resmi olarak gerekli son koşulları yerine getirdiği görüşünde olduğunu, 181 olumsuz ve 125 çekimsiz oya karşı 356 oyla belirtmiştir. Ancak AP, Kıbrıs'a ilişkin Türkiye'nin yayınladığı deklarasyonun, Türkiye'nin Ek Protokol'ün tüm

²¹⁷ **“AB Konseyi Karşı Deklarasyon Metnini Kabul Etti”**, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1421>. (10.10.2010)

²¹⁸ **“AB Konseyi Karşı Deklarasyon Metnini Kabul Etti”**, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1421>. (10.10.2010)

hükümlerini tamamen uygulama konusundaki gönüllülüğüne gölge düşürdüğünü vurgulamıştır. Ayrıca Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu, Hristiyan Demokrat grubunun teklifi üzerine, 285 olumsuz oy ve 63 çekimser oya karşı 311 oy ile Türkiye'nin imzalamış olduğu ve Ek Protokol'ü oylamayı reddetmiştir²¹⁹.

Avrupa Parlamentosu, söz konusu kararında şunları belirtmiştir: *“AP'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması yönünde Türk makamlarına çağrıda bulunduğu, Avrupa Parlamentosu'nun ilgili müzakerelerin bir tarafta Türkiye, diğer tarafta 25 AB üyesi devlet arasında gerçekleşecek hükümetlerarası müzakereler olduğu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu üye ülkelerden biri olduğu gerçeğine Türk makamlarının dikkatini çektiğini ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun, Türkiye'nin protokol ile eş zamanlı olarak yayımladığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanımadığını ifade ettiği deklarasyonu, Türkiye'nin protokolün tüm hükümlerini tamamen uygulama konusundaki gönüllülüğüne gölge düşürdüğü vurgulanmıştır”*. AP, Türkiye'nin bu tek taraflı deklarasyonunun protokolün bir parçası olmadığını ve Türkiye'nin protokol kapsamındaki yükümlülükleri üzerinde yasal etkisinin olmadığını onaylamak üzere TBMM'ye göndermemesi gerektiğini söylemiştir²²⁰.

AP'nin bu kararında ayrıca Türk limanları ve Türk hava sahasının kullanımıyla ilgili olarak da açıklamalar yapılmıştır. Türk limanlarına erişimin veya Türk hava sahasının kullanılmasının, Türk hava limanlarına iniş hakkının reddedilerek, Kıbrıs bandıralı gemiler ve Kıbrıs Cumhuriyeti limanlarından gelen gemilere ve Kıbrıs uçaklarına yönelik kısıtlamaların devam ettiği belirtilmiştir. Bu uygulamanın malların serbest dolaşımı ilkesine aykırı olduğu, Türkiye'nin protokolden bağımsız olarak Ankara Antlaşması ve Gümrük Birliği'ni ihlal ettiği, bu çerçevede protokolün tüm hükümlerini bütünüyle uygulaması yönünde Türkiye'ye çağrıda bulunulduğu da kararda ifade edilmiştir²²¹.

Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanınması dahil, Türkiye ve tüm üye ülkeler arasındaki ilişkilerin hızlı bir şekilde normalleştirilmesinin katılım sürecinin zorunlu bir parçası olduğu belirtilerek, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımalarının hiçbir şekilde müzakere konusu olamayacağı vurgulanmıştır. Aksi takdirde bunun

²¹⁹ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 191, s.56.

²²⁰ **“Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”**, <http://www.ikv.org.tr/abguncel2.php?ID=1425>. (01.03.2010).

²²¹ **“Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”**, <http://www.ikv.org.tr/abguncel2.php?ID=1425>. (01.03.2010).

müzakere sürecini donduracağı da Türkiye'ye iletilmiştir. Konsey'e sözünü tutması ve Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun sona erdirilmesi çağrısında bulunularak, Kıbrıs'ın kuzeyine yönelik mali yardım paketi üzerinde uzlaşmaya varılması ve ticaretin kolaylaştırılmasıyla ilgili düzenlemelerin yapılması konusunda yeniden çaba gösterilmesi için çağrıda bulunulmuştur²²².

Avrupa Parlamentosu'nun bu ifadeleriyle sorunun çözümü için çaba harcayan Türkiye ve Kıbrıs Türklerine daha fazla ödün vermeleri gerektiği açık bir şekilde söylenirken, Kıbrıslı Rumlar hakkında ise en küçük bir eleştiri yapılmamıştır. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye için aldığı 28 Eylül 2005 tarihli kararın ardından, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlamasıyla ilk Türkiye-AB Troyka toplantısı Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Avusturya Dışişleri Bakanı Ursula Plassnik, gelecek dönem başkanı Finlandiya Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja ile Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in katılımıyla gerçekleşmiştir²²³.

Toplantıda Türkiye, ilk kez müzakerelere başlamış aday ülke sıfatıyla bulunmuştur. Toplantının gündeminde ağırlıklı olarak Kıbrıs sorunu ele alınarak, Türkiye'den Gümrük Birliği'ni Güney Kıbrıs'ta dahil yeni üye ülkeleri içerecek şekilde genişleten ek protokolü gecikmeksizin uygulaması istendi. Toplantının ardından düzenlenen ortak basın toplantısında konuşan Olli Rehn, Ek Protokol'ün imzalanmasının Türkiye ile müzakerelerin başlatılması için önemli bir koşul olduğunu hatırlatarak AB'nin katılım müzakerelerini başlatarak verdiği sözü tuttuğunu, Türkiye'den de Ek Protokol'ün tam uygulanmasını beklediklerini ifade etmiştir. Olli Rehn, liman ve hava alanlarının açılmasının dikkatle izleneceğini belirterek, bu konuda gerekli adımlar atılmadığı takdirde üye ülkelerin veto hakkına başvurabileceği ve müzakere sürecinin olumsuz etkileneceği uyarısında bulundu²²⁴.

²²² “Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr/abguncel2.php?ID=1425>, (01.03.2010).

²²³ **Türkiye-AB Troykası'nın Gündemini Kıbrıs Oluşturdu**, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1476>, (12.12.2010).

²²⁴ **Türkiye-AB Troykası'nın Gündemini Kıbrıs Oluşturdu**, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1476>, (12.12.2010).

3.6. Türkiye İçin Yayınlanan 2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2005 yılında yayınlanan İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin Kıbrıs sorunundaki tutumu AB tarafından eleştirilmiş ancak GKRY'nin bu süreçteki tavrı hakkında olumsuz bir açıklama yapılmamıştır. Çünkü GKRY artık AB kurumlarında söz sahibi olmuştu. Raporda 2004 yılında yaşanan gelişmelere vurgu yapılmış, Türk hükümetinin BM Genel Sekreteri tarafından sunulan plan temelinde kapsamlı bir çözüm bulunmasına destek verdiği ifade edilmiştir. Ancak bu çabanın sonuçsuz kalmasıyla ilgili olarak Rum tarafına hiçbir tepki gösterilmemiştir. Aksine Türkiye'nin GKRY'nin AB üyeliği sonucunda yayınladığı deklarasyona yönelik eleştiri yapılmıştır²²⁵.

“25 Temmuz 2005'te, Türkiye'nin, Birliğe yeni katılan 10 ülkenin uyumunu sağlayan, Ek Protokol'ü imzaladığı, aynı zamanda, Türkiye Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Kıbrıs Rum Kesiminin) tanınması anlamına gelmeyeceğini açıkladığı, 21 Eylül 2005 tarihinde ise Avrupa Birliği Türkiye'nin açıklamasının tek taraflı olduğunu, protokolde yer almadığını ve protokolde yer alan Türkiye'nin yükümlülüklerini hukuki olarak etkilemediğini bildiren bir deklarasyon yayınladığı hatırlatılarak”, AB söz konusu deklarasyonun tüm üye ülkelerin tanınmasının katılım süreci için gerekli bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda, bölge barışına yardımcı olacak, Kıbrıs sorununun kalıcı çözümü için BM Genel Sekreteri'nin çabalarının desteklenmesi gerekliliğinin altını çizmiştir. Ayrıca Türkiye'nin, Kıbrıs'ın uluslararası organizasyonlara katılımını veto ettiği de raporda yer almıştır²²⁶.

2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporunun yayınlanmasının ardından 27 Şubat 2006 tarihinde KKTC'ye mali yardım doğrudan ticaret tüzüğünden ayrılarak onaylandı. AB üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanlarının katıldığı Genel İşler Konseyi'nin kabul ettiği paket, 2004'te önerilenden farklı olarak, KKTC ile AB üyeleri arasında doğrudan ticarete izin veren bir tüzük olmaksızın onaylandı. Ayrıca pakette; 259 milyon Euro yerine, 139 milyon Euro'luk mali yardım yer almıştır.

²²⁵ **2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2005-sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf)(5 Eylül 2010)

²²⁶ **2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2005-sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf)(5 Eylül 2010)

Aradaki 120 milyon Euro'luk farkın, gecikme nedeniyle 2005 yılı bütçesinin kullanılmamasından kaynaklandığı belirtilmiştir²²⁷.

3.7. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Yeni Çözüm Önerisi Getirmesi

24 Nisan 2004 tarihinde gerçekleşen referandumda bir çözüme ulaşamaması ve ardından GKRY'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye tam üye olmasıyla beraber Kıbrıs sorununda çözümsüzlük daha da derinleşmiştir. Türkiye ve KKTC'nin her fırsatta çözümsüzlüğü sürdüren taraf olarak gösterilmeye devam edilmesiyle Türkiye'de yeni girişimlerde bulunmaya çalışmıştır. Dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 24 Ocak 2006 tarihinde Kıbrıs'ta çözümsüzlüğü gidermeye yönelik olarak yeni bir eylem planını basına açıklamıştır. Kıbrıs sorununun çözümüne zemin oluşturmak amacıyla uygulanacak önlemleri ve tüm kısıtlamaların karşılıklı kaldırılmasını içeren planda şu ifadeler yer almıştır²²⁸:

- Türkiye'nin limanlarını, hava sahasını Rum gemi ve uçaklarına açması.
- Kuzey Kıbrıs'taki limanların ve havaalanlarının, Kuzey Kıbrıs Türk Yönetimi altında uluslararası uçuş ve dolaşıma açılması.
- Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik bir varlık olarak Gümrük Birliği'ne dahil edilmesi.
- Kıbrıs Türklerine uygulanan sportif, sosyal ve kültürel ambargoların kaldırılması.

Kuzey Kıbrıs'ın maruz kaldığı izolasyonu bir parça da olsa azaltmayı amaçlayan bu eylem planı GKRY'nin çabalarıyla başarıya ulaşmamıştır²²⁹.

3.8. Uluslararası Kriz Grubu Tarafından 8 Mart 2006 Tarihinde Yayınlanan Türkiye Raporu

Kıbrıs sorununda uluslararası alanda yapılan açıklamalar özellikle GKRY'nin 2004 yılında AB üyesi olmasıyla beraber tamamen Türkiye ve KKTC aleyhine bir seyir izlemiştir. Ancak 8 Mart 2006 tarihinde yayınlanan Türkiye Raporu'nda Rum yönetiminin bu süreçteki olumsuz tutumuna yönelik gözlemlere de yer verilerek daha

²²⁷İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almancağı",No:191, s. 56.

²²⁸ Sema Sezer, "Kıbrıs sorunu ve Türkiye-AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli", Stratejik Öngörü 2023, ASAM 2006, s. 20.

²²⁹ Sezer, a. g. e, s. 20.

objektif bir rapor hazırlanmıştır. Uluslararası Kriz Grubu'nun, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak yayınladığı raporda Kıbrıs'ın her iki tarafının ve bölgedeki komşularının menfaatleri için en iyi çözümün, Annan Planı'nda belirtilen geniş çerçeve kapsamında Kıbrıs'ı yeniden birleştirmek için çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Raporda Rum yönetiminin Kıbrıs sorunundaki politikası eleştirilmiştir.

“Başpiskopos Makarios ve Rauf Denktaş arasında 1970’li yıllarda varılan ilk anlaşmada öngörüldüğü şekilde iki kesimli ve iki toplumlu bir federasyon kavramına dayanan, ayrıntılı ve kapsamlı maddelere sahip olan, sıkı bir şekilde örülmüş uzlaşma anlaşmaları içeren ve otuz yıllık müzakerelerin birikimini taşıyan bu planın yeni bir türevi, herkes tarafından kabul edilebilecek tek öneri olarak gözükmektedir. Şu anda bu türden bir anlaşmanın önündeki en önemli engel, Kıbrıs Rum yönetiminin ve özellikle Başkan Papadopoulos’un politikası ve yaklaşımıdır”²³⁰.

Önemli tespitlerin yer aldığı bu raporda ayrıca Avrupa Parlamentosu; AB, BM, ABD, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye hakkında da öneriler bölümüne yer verilmiştir. 2004 yılında BM Genel Sekreteri'nin, AB Bakanlar Konseyi ve ABD Dışişleri Bakanı'nın KKTC'nin izolasyonunun sona erdirilmesi için çağrıda bulunduğu hatırlatılarak AB'nin, Kıbrıs'ın vetoları karşısında zorlansa da, verdiği söz doğrultusunda Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişmesini ve Avrupa ile bütünleşmesini ilerletmek konusunda bilhassa sorumluluğa sahip olduğu hatırlatılmıştır. AB Komisyonu'nun, Konsey'in, Parlamento'nun ve diğer üye ülkelerin; Kuzey Kıbrıs için yeni mali fon aracını uygulamaya koyması, bu yardımın dağıtılmasını denetlemek üzere Komisyon delegasyonunun KKTC'de bir şubesini açması ve AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'ne dahil etmesi için baskı yapması gerektiği belirtilmiştir²³¹.

Kıbrıslı Rumlar konusunda ise şu açıklamalara yer verilmiştir: *“Kıbrıslı Rumların temel meselelere odaklanmaları; merkezi bir devletin gerek yerel gerek bölgesel istikrarsızlığı ilelebet devam ettireceğini fark etmeleri ve Kıbrıs ihtilafının*

²³⁰ **“Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”**, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006, http://www.crisisgroup.org/regions/europe/turkey-cyprus/cyprus/171-the-cyprus-stalemate-what-next.aspx?alt_lang=tr

²³¹ **“Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”**, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006, http://www.crisisgroup.org/regions/europe/turkey-cyprus/cyprus/171-the-cyprus-stalemate-what-next.aspx?alt_lang=tr

1974'teki hareket kadar 1963 yılında yaşananlardan da kaynaklandığını kabul etmeleri gerekmektedir. Kıbrıslı Rumlar, evlerini terk etmek zorunda kalan ve kayıplarının ardından yas tutan tek tarafın kendileri olmadığını kabullenerek 30 sene önce kabul ettikleri iki kesimlilik ve iki toplumluluk ilkelerini hayata geçirmenin avantajlarını tekrar düşünmelidir”.

KKTC için de çeşitli tespitlere yer verilen raporda, mülkiyet konusu, adadaki Türk askeri varlığı ve Gümrük Birliği'nin uygulanması konularına değinilerek, şu açıklamalar yapılmıştır: “Kıbrıslı Türkler, hükümetleri aracılığıyla çözüm bekleyen mülkiyet davaları sorunlarına eğilmeli, yasalarını ve bunların uygulanmasını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmeliler, KKTC, Türkiye'yi askeri varlığını azaltmaya ve son otuz yılda adanın kuzey kesimine göç eden Türk yerleşimcilerin sayısını azaltmaya teşvik etmelidir. Kıbrıs Türk tarafı, kayıp kişiler konusu ve hasar görmüş kültürel anıtların onarılmasıyla ilgili Kıbrıs Rum taleplerine karşı daha fazla anlayış göstermelidir; böylece geçmişten kalan uyuşmazlıkları çözmekte kararlı olduğunu, 1974'teki olaylarda acı çekenlerin sıkıntılarını ve yeniden birleşmenin maliyetlerini azaltmaya istekli olduğunu göstermelidir”²³².

Türkiye'nin, bir çözüm bulunması konusundaki taahhüdünü teyit etmek için tek taraflı olarak bir grup güven artırıcı adım atması ve AB'ye vermiş olduğu taahhütlerini yerine getirmesi gerektiği, buna Gümrük Birliği'nin, 25 üye ülkenin hepsini kapsayacak şekilde tam olarak uygulanmasının da dahil olduğu belirtilmiştir. Adanın kuzey kesiminde bulunan 35.000 askerin bir kısmının geri çekilmesi Türkiye'nin güvenlik alanındaki çıkarlarını tehlikeye düşürmeksizin Kıbrıslı Rumların korkularını gidermekte önemli bir adım olacağı ayrıca, adada nüfus sayımı yapılmasından sonra belirli bir sayıda yerleşmecinin ülkelerine geri dönmesi için taslak bir plan hazırlanması da istenmiştir²³³. Kuzey Kıbrıs'ın uluslararası izolasyonunun kaldırılmasını ve adanın iki tarafındaki ekonomik dengesizliğin giderilmesini amaçlayan bu plan GKRY'nin faaliyetleriyle başarıya ulaşamamıştır.

²³²“Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006.

http://www.crisisgroup.org/regions/europe/turkey-cyprus/cyprus/171-the-cyprus-stalemate-what-next.aspx?alt_lang=tr

²³³“Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006.

http://www.crisisgroup.org/regions/europe/turkey-cyprus/cyprus/171-the-cyprus-stalemate-what-next.aspx?alt_lang=tr

3.9. Brüksel Zirvesi ve Türkiye-AB Uyum Sürecinde Bazı Başlıkların Kıbrıs Sorunu Yüzünden Askıya Alınması (15 Haziran 2006)

3 Ekim 2005 tarihinde AB ile Türkiye arasında fiili müzakerelerin başlamasıyla beraber Türkiye-AB ilişkilerinin öncelikli gündem maddesi GKRY'nin de çabalarıyla yine Kıbrıs sorunu olmuştur. 15 Haziran 2006 tarihinde devlet ve hükümet başkanlarıyla beraber dışişleri bakanlarının da katıldığı Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin üyelik süreciyle ilgili görüşler bildirilerek, Türkiye'den ek protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi talep edilmiştir. 15-16 Haziran 2006 tarihlerinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi'nin sonuç bildirisinde Türkiye ile AB arasında yaşanan gelişmeler ve fiili müzakerelerin başlamasından duyulan memnuniyet dile getirilerek, Ortaklık Antlaşması ve Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerin (limanlar ve havaalanlarının Kıbrıs Rum Kesimi gemi ve uçaklarına açılması) tam olarak yerine getirilmesi hakkında 2006 yılında değerlendirilme yapılacağı belirtilmiştir²³⁴.

Avrupa Konseyi, Türkiye'ye reform sürecini hızlandırma, etkili olarak uygulama ve anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü sürecini olumsuz etkileyebilecek herhangi bir davranıştan kaçınması yönünde de çağrıda bulunmuştur²³⁵. Brüksel Zirvesi'nin ardından 29 Haziran 2006 tarihinde Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER), Gümrük Birliği başlığında fiili müzakerelerin erteleneceğini açıklamıştır. Bu karara gerekçe olarak Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve AB üyesi olan Güney Kıbrıs'a limanlarını ve havaalanlarını açmaması gösterilmiştir²³⁶.

Ardından 29 Kasım 2006'da AB Komisyonu, malların serbest dolaşımı önündeki engelleri uygulamaya devam eden Türkiye'nin Ankara Protokolü'nü tam olarak uygulamadığını belirterek, 11 Aralık 2006'daki Genel İşler Konseyi için yapılan hazırlıklarda Türkiye'nin müzakere sürecinde müzakere başlıklarından sekizinin askıya alınmasını tavsiye olarak benimsedi. Bu kararın ardından Oli Rehn şöyle bir açıklama yapmıştır: "Bu bir tren kazası değil, sadece üyelik

²³⁴ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.58.

²³⁵ Brussels European Council 15-16 June 2006 Presidency Conclusions, http://www.consilium.europa.eu/eudocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/90111.pdf (09.08.2010)

²³⁶ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.58.

müzakerelerinin yavaşlamasıdır”. Bu açıklama ile Türkiye’nin üyeliği önünde yeni engellerin oluştuğu da dolaylı olarak ifade edilmiştir²³⁷.

Bu açıklamaların ardından AB Komisyonu, 30 Kasım 2006’da Türkiye için 8 fasılda müzakerelerin askıya alınmasını önermiştir. Komisyon’un söz konusu kararının ardından AB Dışişleri Bakanları, Komisyon tavsiyesini kabul etti ve Türkiye için müzakerelerin 8 başlıkta askıya alınmasını kararlaştırdı. Böylece malların serbest dolaşımı, yerleşme hakkı, hizmet sunma serbestliği, mali hizmetler, tarım ve balıkçılık ayrıca ulaştırma politikası, gümrük birliği ve dış ilişkiler fasıllarında müzakerelerin açılmaması kararlaştırıldı²³⁸.

Sekiz başlıkta müzakerelerin askıya alınmasını öneren karar karşısında İngiltere, İtalya ve İsveç askıya alınacak başlık sayısının daha az tutulması gerektiğini savunurlarken, İngiltere Başbakanı Tony Blair, Birliğin Türkiye’ye yanlış mesaj göndermesinin hata olacağını söylemiştir. Ancak Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ise Gümrük Birliği antlaşmasının gereklerini yerine getirmeyen Türkiye’nin AB’ye başka seçenek bırakmadığını belirtmiştir²³⁹.

Müzakereleri devam eden diğer fasılların geçici olarak kapatılmayacağı da karara bağlandı. 14-15 Aralık 2006 tarihinde gerçekleşen AB Liderleri Zirvesi’nde alınacak kararların temelini oluşturan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nin sonuç bildirisinde Türkiye’nin ek protokolü uygulaması konusunda 2007, 2008 ve 2009 yıllarında Komisyon’un ilerleme raporlarında görüş bildirmesi istenmiştir. AB içinde Türkiye için üstü kapalı takvim yorumlarına neden olan bu maddenin yanı sıra sonuç bildirisinde Kıbrıs sorununa BM çatısı altında bir çözüm bulunması ve KKTC’nin izolasyonunun kaldırılmasına yönelik herhangi bir atıfta bulunulmamıştır. Konsey toplantısında Ankara’nın liman önerisinin somut ve resmi olmaması gerekçesiyle dikkate alınmadığı belirtilerek, Türkiye’den “iyi komşuluk ilişkilerine, BM ve

²³⁷ Mensur Akgün, Marcel Brus, Steven Blockmans, Sylvia Tiriyaki, Theo Van Den Hoogen, Wybe Douma (Editörler: Mensur Akgün, Theo Van Den Hoogen, Sylvia Tiriyaki)“ **A Promise to Keep Time to The International Isolation of The Turkish Cypriots**”, Foreign Policy Analysis Series – 7 (Haziran 2008) s.15.

²³⁸ “Komisyon çok ileri gitti”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11.

²³⁹ “Komisyon çok ileri gitti”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11.

gerekirse Uluslararası Adalet Divanı kararları çerçevesinde anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne bağlı kalması” istenmiştir²⁴⁰.

Brüksel Zirvesi sonrasında AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, Türkiye'nin müzakereler çerçevesinde Birliğin taleplerini karşılama konusunda istekli olduğunu göstermek zorunda olduğunu söylemiştir. Jose Manuel Barroso, Komisyon'un önerilerinin, Türkiye tarafından yanlış anlaşılması gerektiğini vurgulayarak, Türkiye'nin müzakere sürecini sürdürmesi gerektiğini belirtmiştir. AB'nin isteğinin bu yönde olduğu da Türkiye'ye iletilmiştir. Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen de, Kıbrıs konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmesi ve reform sürecini hızlandırması için AB'nin Türkiye'ye çok açık bir mesaj vermesi gerektiğini belirtti²⁴¹.

Türkiye üzerindeki baskıların daha da arttığı 2006 yılında AB tarafından açıklamalar da gelmeye devam etmiştir. 4 Eylül 2006 tarihinde Camiel Eurlings tarafından hazırlanan Türkiye'nin üyelik sürecine ilişkin taslak rapor, Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi'nde kabul edilmiştir. Raporunda, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak, Türkiye'den en kısa sürede Kıbrıs ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi için somut adımlar atması istenmiştir²⁴².

Ardından 22 Eylül 2006 tarihinde Finlandiya Dönem Başkanlığı'nda Kıbrıs için yeni bir plan hazırlanmıştır. Finlandiya Dönem Başkanlığı'nın Türkiye ile yürütülen katılım müzakereleri sürecinin kesintiye uğramasını engellemek amacıyla hazırladığı planda Türk liman ve havaalanlarının Güney Kıbrıs bandıralı gemi ve uçaklara açılmasını, Kuzey Kıbrıs üzerindeki izolasyonların kaldırılmasını, bu kapsamda Mağosa Limanı'nın açılarak Maraş'ın Birleşmiş Milletler'e devredilmesini içerdiği belirtilmiştir²⁴³.

Dışişleri Bakanlığı söz konusu kararı acelecilik olarak gördüğünü açıklarken Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan, Kıbrıs konusunda AB'nin istediği çerçevede bir ilerleme kaydedilebilmesi için izolasyonların kaldırılmasının şart olduğunu

²⁴⁰ “Askı kararı değişmedi”, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 2006, s.11.

²⁴¹ “Komisyon çok ileri gitti”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11.

²⁴² Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.73.

²⁴³ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.78.

vurguladı. Tan, “İzolasyonlar kaldırılmadan limanların açılması gibi bir husus söz konusu olamaz. Bu her vesileyle ve her düzeyde söylenmiştir. Kıbrıs’ta kapsamlı çözümün adresi BM’dir. BM’de yapılacak çalışmalar esastır. Açıklamalarıyla çözüm yerinin AB değil BM olduğunu vurgulamıştır²⁴⁴.

27 Eylül 2006 tarihinde de söz konusu plan, Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu’nda 429 kabul, 71 red, 125 çekimser oyla kabul edildi. Alınan değişiklik önerileri neticesinde, Kuzey Kıbrıs’a yönelik izolasyonların kaldırılması ile doğrudan ticaret ve mali yardım hususlarındaki AB taahhütlerinin Güney Kıbrıs tarafından engellendiği yönündeki öneri kabul edilmedi. 2006 yılında KKTC’ye yapılması öngörülen mali yardımı düzenleyecek kararların alınması da ertelendi. Avrupa Birliği tarafından aday ülkelerle yapılacak olan mali yardımları düzenlemekle görevli olan PHARE Komitesi’nin toplantısında, erteleme sebebi olarak KKTC’de bulunan Rum mallarının durumu ile ilgili istişarede bulunulması gösterildi. Toplantıda GKRY, AB tarafından Kıbrıslı Türklere aktarılabacak mali yardımın Kuzey Kıbrıs’taki Rumlara ait mal ve mülklerle ilişkilendirilmemesi konusunda garanti talep etti²⁴⁵.

2007 yılının Ocak ayında AB Dış İlişkiler Konseyi, doğrudan ticaret tüzüğü ile ilgili karar almıştır. Avrupa Komisyonu, Kıbrıs Türk toplumu ile doğrudan ticareti düzenleyen 26 Nisan 2004 tarihli Konsey Tüzüğü önerisinin onaylanması çalışmalarının başlatılmasına karar verdi. Ardından AB Dönem Başkanı Almanya, doğrudan ticaret tüzüğünün uygulanmasıyla ilgili izlenecek usulü belirledi. Almanya Dönem Başkanlığı, Kuzey Kıbrıs ile doğrudan ticaretin başlatılmasına ilişkin tüzüğün uygulanmasıyla ilgili izlenecek usulü Kuzey Kıbrıs Ad Hoc Grubu’na sundu. Tüm AB üyelerinin temsilcilerinde oluşan geçici gruba sunulan bilgi notunda Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün oy birliğiyle hazırlanması gerektiği ifade edildi. GKRY, tüzüğün tüm üye devletlerin onayı alınarak hazırlanması ve adadaki taraflardan birini diğerine karşı avantajlı bir konuma getirmemesi gerektiğini belirtti²⁴⁶.

²⁴⁴ “**Tan: Diplomasiye fırsat verilmedi**”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11

²⁴⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almancağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.61.

²⁴⁶ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 20.

2007 yılında Avrupa Parlamentosu Yüksek Temas Grubu'nun "Kuzey Kıbrıs Raporu" Başkanlar Konferansı'nda onaylandı. Raporda, adanın kuzeyindeki Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun somut bir gerçek olduğu ve ticaret kültür ve spor alanlarında yaşanan zorlukların kaynağını oluşturduğu ifade edildi. Sorunların büyük bir kısmının adanın kuzey kesiminin uluslararası alanda tanınmayan bir yönetim altında olması ve Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğün sürmesinden kaynaklandığı da vurgulandı. Yüksek Temas Grubu Rapor'da, Türkçe'nin AB'nin resmi dilleri arasına dahil edilmesinin ve KKTC'nin Avrupa Parlamentosu'na gözlemci göndermesinin sorunun çözümüne katkı sağlayacağını belirtti. Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu üyesi Cem Özdemir, bu raporun Başkanlık Konferansı'nda onaylanması sonucunda üzerindeki gizliliğin kalktığını, bunun da rapora resmi bir belge niteliği kazandırdığını ifade etti. Özdemir, Kıbrıslı Türklere gözlemci statüsü verilmesinin önünde bir engel kalmadığını, aynı zamanda böyle bir statü verilmesinin KKTC'nin tanınması anlamına gelmeyeceğini de vurguladı²⁴⁷.

Avrupa Birliği'nin Güney Kıbrıs'ı Türkiye'nin içinde yer almadığı Avrupa Birliği'ne alması sonucunda AB'de KKTC, "Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkili kontrolü altında bulunmayan bölge" olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle KKTC'de AB müktesebatı uygulanamamış, dolayısıyla hukuken bir boşluk oluşmuştur. Bu nedenle adanın iki tarafı arasındaki ayrışma artarak devam etmiştir²⁴⁸.

3.10. BM'nin Girişimiyle Gerçekleşen 8 Temmuz 2006 Antlaşması

2006 yılı Kıbrıs konusunda yoğun diplomasisinin yaşandığı bir yıl olmuştur. BM, çözüm yönünde hareket etmeleri için Kıbrıs'ın her iki kesimiyle de görüşerek, BM Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Gambari'yi bölgeye gönderdi. Bu girişim, Kıbrıslı Rumların çözümü mahveden taraf imajını silmek istemesi ve Kıbrıslı Türklerin uluslararası desteği arkasına almış barış planını tekrar gündeme getirme isteğiyle de uyuşuyordu²⁴⁹.

²⁴⁷ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 21.

²⁴⁸ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 21.

²⁴⁹ **Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak**, 190. Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak 2008, s.5-6.

İbrahim Gambari'nin ziyaretleri, 8 Temmuz Antlaşması olarak da bilinen ortak bir açıklamayla sonuçlandı. Söz konusu antlaşmada taraflar, iki kesimli, iki toplumlu, siyasi eşitliğe dayalı federal bir çözüme bağlılıklarını taahhüt ettiler. Ayrıca iki kesimin karşılıklı suçlamalara son vereceklerini ifade ettikleri beş maddelik bir bildiri yayınlandı. Kıbrıs'ın her iki kesimi görüşmelere kalındığı yerden devam etme konusunda anlaşıldılar. Yeni sürecin iki aşamada sürmesi öngörüldü. Birinci aşamada kurulacak teknik komiteler, günlük işleyişe dair konuları ele alacaktı. İkinci aşamada ise uzmanlardan oluşan çalışma grupları, esasa dair konuları görüşecekdilerdi. Kıbrıslı Rumlar açısından 8 Temmuz Antlaşması, Annan Planı'nı başlangıç noktası olarak almayan görüşmeler için yeni bir temel oluşturarak, aşağıdan yukarıya işleyen bir süreç başlatmayı amaçlıyordu. Kıbrıslı Türklere göre ise 8 Temmuz süreci, iki devletli çözümü rafa kaldırma riskini barındırıyordu²⁵⁰.

3.11. Türkiye İçin Yayınlanan 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2006 yılında yayınlanan ilerleme raporunda 2005 yılında imzalanan ek protokole uyum ve deniz ulaşımının sınırlandırılması konularıyla ilgili olarak Türkiye'ye suçlamalarda bulunulmuştur. Türkiye'nin BM'nin gözetimi altında ve AB'nin belirlediği temellerde Kıbrıs sorununa çözüm bulma sürecini desteklemesi gerektiği, ayrıca Ankara Antlaşması'na atfen imzalanan protokole de uyması gerektiği açıklamaları bu raporda yer almıştır. Bunlara ek olarak AB, 21 Eylül 2005 tarihinde yayınladığı deklarasyona atıfta bulunarak ek protokolde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın uygulanmasını, taşımacılık sınırlamalarının sonlandırılmasını isteyerek, AB'nin protokolün yürürlüğe girmesini takip edeceğini ve durumu değerlendireceği belirtilmiştir. AB deklarasyonun tüm üye ülkelerde uygulanmasının Türkiye'nin katılım süreci için gerekli olduğunu belirterek, şu açıklamaları yapmıştır²⁵¹:

“Türkiye, birçok toplantıda, Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan BM çabalarını desteklemeye devam ettiğini bildirmektedir. Türkiye, BM

²⁵⁰ **Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak**, 190. Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak 2008, s.5-6.

²⁵¹ **2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2006-tr_sec_1390_en.pdf)(17 Eylül 2010).

Genel Sekreteri Annan ve Başkan Papadopoulos'un da Şubat ayından sonra Paris'te başlatılan toplantılarda onayladığı gibi, Kıbrıs'ın iki kesimi arasında teknik komitelerin kurulması için desteğini belirtmiştir. Buna rağmen Türkiye, 25 Temmuz 2005'te imzalanan ve katılım görüşmelerini başlatacak olan ek protokole tümüyle uymamaktadır, Kıbrıs bayraklı gemilerin limanlarına girişini engellemeye devam etmektedir. Bu gibi deniz ulaşımını sınırlayan uygulamalar transportun en ekonomik yolunu sekteye uğratmakta, böylelikle serbest mal dolaşımını ve ticaretine bariyer teşkil etmektedir. Bu gibi olaylar Gümrük Birliği Antlaşması'nın ihlali anlamına gelmektedir. Benzer sınırlamalar hava taşımacılığında da söz konusudur”²⁵².

Türkiye Dışişleri Bakanı kadar, Başbakanının da, Kıbrıs Türk Halkına karşı sınırlamalar devam ettiği sürece, ek protokole tam anlamıyla uyulmayacağını çoğu toplantıda dile getirdiği belirtilerek, AB temsilcilerinin Türkiye'ye söz konusu protokole uymanın Türkiye hükümetinin yasal zorunluluğu olduğunu ve durumun Kıbrıs Türk halkının durumu ile ilişkilendirilmemesi gerektiğini sıklıkla hatırlattıklarının altı çizilmiştir. Raporla, son olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'yle (Kıbrıs Rum Kesimi) iki taraflı olarak ilişkilerin normalleştirilmesiyle ilgili herhangi bir ilerleme sağlanmadığı ve Türkiye'nin, iki taraflı silah ve mal kullanımını sağlayan Wassenaar Antlaşması'na katılım gibi, Kıbrıs'ın bütün (Kıbrıs Rum Kesimi) uluslararası organizasyonlara üyeliklerini veto etmeyi sürdürdüğü belirtilmiştir. Aralık ayında AİHM'nin, Myra Xenides-Arestis'in Türkiye'ye karşı açtığı davayı karara bağladığı, Türkiye'nin “özel hayatın korunması” ve “mülkün korunması” haklarını ihlal ettiği kararına varıldığı ve Mahkemenin, Türkiye'nin bu gibi konulara bir düzen getirerek, benzer mağduriyetlerin önlenmesini talep ettiği de hatırlatılmıştır²⁵³.

2006 yılında yayınlanan ilerleme raporunun ardından doğrudan ticaret tüzüğü ile ilgili olarak da çalışmalar yapılmıştır. 22 Ocak 2007'de AB Dış İlişkiler Konseyi, Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile ilgili karar aldı. AB Dış İlişkiler Konseyi, Avrupa Komisyonu'nun Kıbrıs Türk toplumu ile doğrudan ticareti düzenleyen 26 Nisan 2004 tarihli Konsey Tüzüğü önerisinin onaylanması çalışmalarının başlatılmasına karar

²⁵² **2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2006-tr_sec_1390_en.pdf)(17 Eylül 2010).

²⁵³ **2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2006-tr_sec_1390_en.pdf)(17 Eylül 2010).

verdi. Bu gelişmenin hemen arkasından 28 Şubat 2007’de AB Dönem Başkanı Almanya, Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün uygulanmasıyla ilgili izlenecek usulü belirledi. Almanya Dönem Başkanlığı, Kuzey Kıbrıs ile doğrudan ticaretin başlatılmasına ilişkin Tüzüğün uygulanmasıyla ilgili izlenecek usulü Kuzey Kıbrıs Ad Hoc Grubu’na sundu. Gruba sunulan bilgi notunda Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün oybirliği ile hazırlanması gerektiği ifade edildi. GKRY, tüzüğün adadaki taraflardan birini diğerine karşı avantajlı konuma getirmemesi gerektiğini belirtti. Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile ilgili bu düzenlemeler yapıldıktan sonra 15 Mart 2007 tarihinde AP Yüksek Temas Grubu Kuzey Kıbrıs Raporu, Başkanlar Konferansı’nda onaylanmıştır. Raporda, adadaki Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun somut bir gerçek olduğu ve ticaret, kültür ve spor alanlarında yaşanan zorlukların kaynağını oluşturduğu ifade edilmiştir. Sorunların büyük çoğunluğunun adanın kuzey kesiminin uluslararası alanda tanınmayan bir yönetim altında olması ve Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğün sürmesinden kaynaklandığı da vurgulandı²⁵⁴.

Yüksek Temas Grubu, Rapor’da, Türkçe’nin AB resmi dilleri arasına dahil edilmesinin ve KKTC’nin Avrupa Parlamentosu’na gözlemci göndermesinin sorunun çözümüne katkı sağlayacağını belirtti. AP Yeşiller Grubu Avrupa Özgür İttifakı Grubu üyesi Cem Özdemir, Rapor’un Başkanlık Konferansı’nda onaylanması sonucu üzerindeki gizliliğin kalktığını, bunun da Rapor’a resmi belge niteliği kazandırdığını ifade etti. Özdemir, Kıbrıslı Türklere gözlemci statüsü verilmesinin önünde demokratik bir engel kalmadığını, aynı zamanda böyle bir statü verilmesinin KKTC’nin tanınması anlamına gelmeyeceğini vurguladı²⁵⁵.

3.12. Türkiye İçin Yayınlanan 2007 Yılı İlerleme Raporu’nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

1998 yılından itibaren yayınlanan düzenli ilerleme raporlarının tümünde yer alan Türkiye karşıtı tutum 2007 yılı ilerleme raporunda da sürmüştür. Bu belgede de Kıbrıs sorunu Türkiye’nin AB üyeliğinin önüne engel olarak getirilmiştir.

²⁵⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı”,No:212, s.13.

²⁵⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı”,No:212, s.25-26.

Raporda, “*Türk hükümetinin, BM’nin himayesinde Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulma konusuna vurgu yapmaya devam ettiği belirtilerek hükümetin, tam bir çözüm bulunması için etkili görüşmelere başlatılmasını desteklemeye devam edeceği umulmuştur*” cümlesine yer verilmiştir²⁵⁶. Adadaki iki kesim liderleri arasındaki 8 Temmuz 2006 tarihli antlaşmanın bu temeli oluşturduğu belirtilmiştir.

Türkiye’nin Ortaklık Antlaşması’nın ek protokolüne, uyma yükümlülüğünü yerine getirmemesini takiben, 2006 yılının Aralık ayında, AB Konseyi’nin Türkiye’nin, Kıbrıs Cumhuriyeti’ne (Kıbrıs Rum Kesimi) uyguladığı sınırlamaları kaldırmadan, 8 başlığın görüşmelere açılmayacağını ve hiçbir başlığın geçici olarak kapatılmayacağını bildirmesi de raporda yer almıştır. AB Konseyi’nin ayrıca 21 Eylül 2005’teki deklarasyonun kapsadığı konularla ilgili olarak ilerlemenin gözden geçirilmesine karar verdiği ve özellikle 2008 ve 2009 yıllarındaki raporlarda bu konunun yer alacağı, ayrıca Türkiye’nin Konsey’in 2006 yılının Aralık ayında aldığı karardan bugüne, ek protokole uymaya yönelik herhangi bir çaba göstermediği de ifade edilmiştir²⁵⁷.

Kıbrıs Cumhuriyeti’yle (Kıbrıs Rum Kesimi) iki taraflı ilişkilerin normalleştirilmesiyle ilgili herhangi bir ilerleme sağlanmadığı, Türkiye’nin, iki taraflı silah ve mal kullanımını sağlayan Wassenaar Antlaşması’na katılımı gibi, Kıbrıs’ın (Kıbrıs Rum Kesimi) uluslararası organizasyonlara üyeliklerini veto etmeyi sürdürmekte olduğu belirtilmiştir. Raporun devamında Türkiye’nin Rum kesiminin yapmış olduğu antlaşmalara yönelik olarak gösterdiği tepkilere yer verilmiştir. “*Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin (Kıbrıs Rum Kesimi) Lübnan ile deniz sahanlığında petrol aramasıyla ilgili olarak yaptığı antlaşmaya karşı çıkararak, bu antlaşmanın 1960 yılında imzalanan Garantörlük Antlaşması’na aykırı olduğunu belirtmektedir. Mart ayında da Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin (Kıbrıs Rum Kesiminin) Fransa ile imzaladığı savunma işbirliği antlaşmasını protesto ederek, Garantörlük Antlaşması’na aykırı olduğunu belirtmiştir*”²⁵⁸.

²⁵⁶ **2007Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing%281%29.pdf>)(25 Eylül 2010).

²⁵⁷ **2007Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing%281%29.pdf>)(25 Eylül 2010).

²⁵⁸ **2007Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing%281%29.pdf>)(25 Eylül 2010).

2007 yılında Kıbrıs'la ilgili olarak yapılan bir çalışmanın sonuçları da açıklanmıştır. BM Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP) tarafından gerçekleştirilen toplumlararası kamuoyu anketinin sonuçlarına göre KKTC vatandaşlarının tamamına yakını kendilerini güvende hissederken, GKRY vatandaşlarının yarısından fazlası Kıbrıs'ta yaşamın güvenli olmadığını ifade etmiştir. GKRY vatandaşları, AB üyeliğini bir güven unsuru, Türk askerinin adadaki varlığını ise güvensizlik unsuru olarak belirtmişlerdir. Bu araştırmada ayrıca 2003 yılından itibaren geçişlerin açılmasıyla beraber karşı tarafa sık geçen KKTC vatandaşlarının oranı %45, GKRY vatandaşlarının oranı ise %10 olarak saptanmıştır. Kıbrıs sorununa federal çözüm bulunmasına Kıbrıslı Türklerin %30'u, Kıbrıslı Rumların da %35'i kesinlikle karşı çıktıklarını belirtmişlerdir²⁵⁹.

3.13. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve GKRY Lideri Dimitris Hristofyas Arasındaki Kapsamlı Görüşmeler (15 Mayıs 2008)

2008 yılı KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile GKRY lideri Dimitris Hristofyas'ın kapsamlı müzakereler gerçekleştirdikleri bir yıl olmuştur. 15 Mayıs 2008 tarihinde iki kesimin liderleri, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi ve BM Barış Gücü (UNFICYP) Misyon Şefi Taye-Brook Zerihoun'un Lefkoşa ara bölgedeki ikametgahında bir araya geldiler. Bu görüşmede kapsamlı müzakerelere hazırlık amacıyla oluşturulan çalışma grupları ile teknik komitelerin faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu görüşmeyi takiben Lefkoşa ara bölgede yeni bir toplantı yapıldı ve Kıbrıslı liderler, Lokmacı'nın ardından Yeşilirmak ve diğer geçiş noktalarının açılması konusunu ele aldılar. Yapılan üçüncü görüşmede ise tek egemenlik ve tek vatandaşlık gibi konular ele alınmıştır. Düzenli müzakere süreci 25 Temmuz 2008'de yapılan görüşmeyle devam etmiştir. Bu görüşmede Kıbrıs sorunu için kapsamlı çözüm müzakerelerinin 3 Eylül 2008'de başlaması kararı alınmıştır²⁶⁰.

14 Temmuz 2008 tarihinde de Alexander Downer, Birleşmiş Milletler Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak göreve başlamıştır. Bu görevlendirmenin hemen sonrasında KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, Berlin'de BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon ile görüştü. Talat, görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, BM Genel Sekreteri

²⁵⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanacağı", No:212, s.36.

²⁶⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almanacağı", No:223, s.41-57.

Ban Ki-Moon'un Kıbrıs sorununun gidişatıyla ilgili son dönemdeki gelişmelerden memnun görüldüğünü belirtti ve Kıbrıs özel temsilcisinin atanmasının önemini vurguladı²⁶¹.

3 Eylül 2008 tarihinde başlayan kapsamlı müzakereler KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile Rum Yönetimi lideri Dimitris Hristofyas ve BM Kıbrıs Özel Danışmanı Alexander Downer'ın da katılımıyla Lefkoşa ara bölgede gerçekleştirildi. Görüşmede kapsamlı müzakerelerin prosedürü belirlendi. Bu doğrultuda, liderlerin 11 ve 18 Eylül 2008 tarihlerinde bir araya gelerek kapsamlı müzakerelere başlamaları ve ilk olarak yönetim ve güç paylaşımı konularını ele almaları kararlaştırıldı. Bu kararın ardından 11 ve 18 Eylül 2008'de yapılan görüşmelerde yönetim ve güç paylaşımı konusu görüşüldü²⁶².

3.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Raporda, Türk hükümetinin BM'nin gözetiminde Kıbrıs probleminin tam anlamıyla çözülmesine yönelik taahhütlerine devam ettiği belirtilerek, BM Genel Sekreterliği Arabuluculuk Heyeti gözetiminde Kıbrıs'ın iki kesiminin liderlerinin Eylül ayında gerçek görüşmelere başlanması olumlu karşılanmıştır. Tam anlamıyla bir çözüm bulunacak uygun ortamın sağlanması için Türkiye'nin somut adımlar atması gerektiği de belirtilmiştir. AB, yayınladığı bu raporda da ek protokol sorununu Türkiye'nin karşısına çıkararak, baskısını sürdürmüştür. Bu konu şöyle ifade edilmiştir. *“Konsey kararından rapor hazırlanana kadar geçen sürede Türkiye ek protokole tam olarak uymaya yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirememiştir”*²⁶³.

“Türkiye, Kıbrıs'ın her iki kesiminin karşılıklı ilişkilerinin normalleşmesine yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirememiştir”. Açıklaması tekrarlanırken

²⁶¹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almancağı”, No:223, s.55.

²⁶² İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almancağı”, No:223, s.64.

²⁶³ **2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2008_turkey_progress_report_en.pdf)(16 Eylül 2010).

Türkiye'nin, Kıbrıs'ın birçok uluslararası organizasyonlarla yaptığı katılım antlaşmalarını veto etmeye devam ettiği de belirtilmiştir²⁶⁴.

Bu raporda da Rum kesimi hakkında en ufak bir eleştiri yapılmadan fedakarlığı yapan Türkiye'den yeni fedakarlıklar yapması istenmiştir. Kıbrıs'ta ekonomik düzenlemeler devam etmiştir. Bu kapsamda AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konsey Toplantısı Lüksemburg'da gerçekleştirilmiştir. Kıbrıs'ta mal, hizmet ve kişilerin Türk ve Rum bölgeleri arasında geçişini düzenleyen Yeşil Hat Tüzüğü'nde değişiklikler yapılmasına karar verilmiştir. Yeni tüzükle, KKTC'den güneye giden tarım ürünlerine gümrük vergisi kaldırılırken, kişilerin geçişlerde yanlarında taşıyabilecekleri mal değeri 135 Euro'dan 260 Euro'ya yükseltilmiştir²⁶⁵.

Bu gelişmeler yaşanırken, KKTC'de 2009 yılında genel seçimler yapıldı. Seçim sonucunda 2005 yılından bu yana Cumhuriyet Meclisi'nde ana muhalefet partisi olarak yer alan Derviş Eroğlu liderliğindeki Ulusal Birlik Partisi (UBP) geçerli oyların % 44,06'sını alarak sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. Böylece 1985'den bugüne sekizincisi düzenlenen genel seçimler sonucunda meclisteki 50 sandalyenin 26'sını kazanan UBP tek başına iktidar olmak için yeterli çoğunluğa ulaşmıştır. Ferdi Sabit Soyer liderliğindeki Cumhuriyetçi Türk Partisi ise oyların %29,25'ini alarak 15 sandalyeyle mecliste temsil hakkı kazanmıştır²⁶⁶.

3.15. Türkiye İçin Yayınlanan 2009 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Bu ilerleme raporunda da yine 2007 ve 2008 yıllarında yayınlanan raporlardaki ifadeler tekrarlanmıştır. Türkiye'nin, Kıbrıs sorununa tam çözüm bulunması için, BM'nin arabuluculuğunda Kıbrıs Rum ve Türk kesimlerinin liderleri arasında görüşmelerin başlaması için açık destek vermeye devam ettiği ancak 8 Aralık 2008 tarihinde Konsey kararlarında belirtildiği gibi, Türkiye'nin devam eden

²⁶⁴ **2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2008_turkey_progress_report_en.pdf)(16 Eylül 2010).

²⁶⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almanağı",No:223, s.46.

²⁶⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2009 Almanağı",No:226, s.50.

görüşmelere aktif desteğinin ve BM temelinde Kıbrıs sorununa kalıcı ve tam bir çözüm bulunması için adımlar atmasının beklendiği belirtilmiştir²⁶⁷.

AB, 11 Aralık 2006 tarihli Konsey kararları uyarınca, 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyon çerçevesindeki konular üzerindeki ilerlemeleri gözden geçirmeye ve takip etmeye devam edeceğini de Türkiye'ye iletmiştir. Daha önce yayınlanan raporlarda yer alan ek protokol açıklamaları 2009 yılındaki raporda da aynen yer almıştır. "2006 yılı Aralık ayındaki Konsey kararından bu yana, Türkiye Ortaklık Antlaşması'nın ek protokolünün tam anlamıyla uygulanmasına yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca Türkiye, AB'nin tüm çağrılarına rağmen, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne (Kıbrıs Rum Kesimi) ait gemilere limanları kapatmıştır. Türkiye'nin bu ek protokoldeki yükümlülüklerini yerine getirmesi ivedilik arz etmektedir" şeklindeki açıklamalarla Türkiye'ye yönelik eleştiriler tekrarlanmıştır. Kıbrıs'ın her iki kesiminin karşılıklı ilişkilerinin normalleşmesine yönelik herhangi bir ilerlemenin gerçekleştirilemediği ve Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın birçok uluslararası organizasyonlarla yaptığı üyelik antlaşmalarını veto etmeye devam ettiği ifade edilmiştir²⁶⁸.

3.16. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye Kararı (10 Şubat 2010)

Kıbrıs sorunu, AB kurumları tarafından özellikle GKRY'nin AB'ye üye olmasıyla beraber sürekli taraflı bir tutumla resmi metinlerde yer almıştır. Bu önemli metinlerden birisi de 2010 yılı ilerleme raporunun yayınlanmasından önce Avrupa Parlamentosu'nda oylanan Türkiye kararıdır. Bu kararda Türkiye'nin Kıbrıs konusunda yerine getirmesi istenen yükümlülükler kabul edilmiştir.

Hollandalı Hristiyan Demokrat Parlamenter Ria Oomen-Ruijten tarafından kaleme alınan ve 27 Ocak tarihinde Avrupa Parlamentosu (AP) Dış İlişkiler Komitesi'nde 60 lehte ve 11 çekimser oyla kabul edilen Türkiye Raporu, 10 Şubat'ta Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda görüşüldükten sonra yapılan oylamayla kabul edilmiştir. 27 Ocak'ta kabul edilen taslak metinde en çok dikkati çeken nokta olan Kıbrıs'la ilgili paragraf nihai metinde de aynen kabul edilmiştir.

²⁶⁷ **2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2009-tr_rapport_2009_en%5B1%5D.pdf)(25 Eylül 2010).

²⁶⁸ **2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**(http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2009-tr_rapport_2009_en%5B1%5D.pdf)(25 Eylül 2010).

Raporda Kıbrıs'la ilgili, Türkiye'nin bir an evvel adadan askerlerini çekmeye başlaması ve KKTC'ye yerleşen Türk vatandaşları sorununu çözmesi gerektiği ifadelerine yer verilirken, Türkiye'den kapalı Maraş bölgesini Rumlara açması istendi. Türkiye'nin askerlerini çekmesi ve ilgili vatandaşların sorunlarını çözmesiyle müzakereler için uygun bir ortam hazırlanmasına katkıda bulunabileceğinin de altı çizildi. 27 Ocak'ta taslak metnin kabulünden önce verilen değişiklik önerileri sonucunda Kıbrıs paragrafının daha ağır bir hale geldiği belirtilmişti. Nihai metnin kabulünden önce, KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasıyla ilgili bir ibarenin metne dahil edilebileceği iddiaları gündeme gelmişti, fakat 10 Şubat'ta kabul edilen raporda böyle bir ifade yer almamıştır. Avrupa Parlamentosu'nun bu kararları bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Bununla birlikte bu kararın iki önemi vardır: Bunlardan birincisi, bu kararın her ne kadar bağlayıcı olmasa da tavsiye niteliğinde olması, ikinci olarak da, 2009-2014 dönemi için geçen yılın Haziran ayında seçilmiş olan Parlamento'nun Türkiye ile ilgili olarak aldığı bir karar olmasıdır²⁶⁹.

Bunun yanında, Avrupa Parlamentosu karar alma sürecinde sınırlı yetkiye sahip bir organ olmasına rağmen, AB içindeki önemini kurucu antlaşmalardaki her revizyon ile artırmaktadır. Bu raporda, özellikle Kıbrıslı Rum veya Kıbrıs Rum kökenli bazı parlamenterlerin, raporda Kıbrıs konusuyla ilgili ifadeleri daha da sertleştirmeye yönelik değişiklik önerilerinde bulunarak, AB üyeliğini ve Avrupa Parlamentosu'ndaki konumlarını Türkiye'ye baskı uygulama aracı olarak kullanmaya çalıştıkları görülmektedir²⁷⁰.

3.17. Türkiye İçin Yayınlanan 2010 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Türkiye'nin, BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuğu altında iki toplumun liderleri ile görüşmelere devam ettiğinin bildirildiği rapor şöyle devam etmiştir.

²⁶⁹ **(10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı)**

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=2574&baslik=AVRUPA%20PARLAMENTOSU%92NUN%2010%20%DEUBAT%202010%92DA%20OYLADI%20D0I%20T%DCRK%DDYE%20KARARI> (7 Aralık 2010).

²⁷⁰ **(10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı)**

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=2574&baslik=AVRUPA%20PARLAMENTOSU%92NUN%2010%20%DEUBAT%202010%92DA%20OYLADI%20D0I%20T%DCRK%DDYE%20KARARI> (7 Aralık 2010).

“Müzakere taslağı ve Konsey bildirimlerinde vurgulandığı gibi, BM Güvenlik Konseyi kararları ve AB’nin kuruluş ilkelerine uygun olarak, Türkiye’den BM çatısı altında Kıbrıs sorununun çözümünü amaçlayan adil, yapıcı, uygulanabilir müzakereleri aktif bir şekilde desteklemesi umulmaktadır. Türkiye’nin kapsamlı çözümler için taahhütlerini yerine getirmesi çok önemlidir. Konsey ve Komisyon’un tekrarlayan çağrılarına rağmen Türkiye, 21 Eylül 2005 tarihli Avrupa Komisyonu Bildirisini, 2006 ve 2009 sonuçlarını da içeren Konsey kararlarının belirttiği yükümlülükleri yerine getirmemiştir”²⁷¹.

Türkiye’nin, ek protokolün ve katılım antlaşmasının belirttiği tüm zorunlulukları yerine getirmediği ve malların serbest dolaşımına yönelik engelleri kaldırmadığı belirtilerek, Kıbrıs Cumhuriyeti(Kıbrıs Rum Kesimi) ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik ilerleme kaydedilmediği raporda yer almıştır. Bu açıklamalarla Türkiye üzerinde 2004 yılından itibaren kurulan baskı sürdürülmüştür.

Rapor ayrıca Türkiye’nin, OECD ve Wassenaar Antlaşması’nı (Silah ve mal ticaretine yönelik) içeren Kıbrıs’la ilgili birçok uluslararası üyelikleri veto etmeye devam ettiği, öte yandan Komisyon’un, 21 Eylül 2005 deklarasyonunun ve 2006 Konsey kararlarının kapsadığı konuları yakından ve dikkatli bir şekilde gözlemeye devam ettiği belirtilerek, “AB, Kıbrıs Cumhuriyeti, hava sahası ve karasularının Türkiye tarafından ihlal edildiğini bildirir.”²⁷² ifadeleriyle de yine Türkiye eleştirilmiştir.

3.18. KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve GKRY Başkanı Dimitris Hristofyas Arasındaki Görüşmeler (18 Kasım 2010)

2010 yılı içinde KKTC’de yapılan başkanlık seçimlerini Derviş Eroğlu’nun kazanmasının ardından Kıbrıs’ta meydana gelen diğer bir önemli gelişme de 18 Kasım 2010’da başlayan müzakerelerdir. New York’taki BM ofisinde bir araya gelen KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ile Kıbrıs Rum Kesimi lideri Dimitris Hristofyas, kritik bir görüşme yapmışlardır. Financial Times’a konuşan ancak adının açıklanmasını istemeyen bir diplomat, “Bu görüşmelerden de sonuç alınamazsa,

²⁷¹ **2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ilerleme_raporu_2010-orijinal_metin%281%29.pdf)(12 Kasım 2010).

²⁷² **2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu** (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ilerleme_raporu_2010-orijinal_metin%281%29.pdf)(12 Kasım 2010).

bizden bu kadar diyeceğiz” sözleriyle durumun ciddiyetini dile getirmiştir. Aynı diplomat, “Eğer BM barış sürecinden çekilirse adanın bölünmesi resmi bir nitelik kazanır. Türkiye’de KKTC’nin tanınması için bastırır” diyerek durumu ifade etmiştir. Kıbrıs’taki durumu çıkmaza sokan konulardan birisi de KKTC’deki Rum gayrimenkulleri konusudur. Rum tarafı mülklerin iadesini, Türk tarafı ise bunlara karşı tazminat ödenmesinden yana bir tutum sergilemektedir²⁷³. Bu konuda iki kesim arasında ciddi görüş ayrılıklarının yaşanmasına neden olmaktadır.

Uluslararası Kriz Grubu’ndan Hugh Pope, Türk tarafının eninde sonunda bu mülklerin parasını ödemek zorunda kalacağını, Güney Kıbrıs ve Türkiye’de seçimlerin yaklaşması nedeniyle herhangi bir antlaşmanın yapılmasının da zorlaştığını ifade etmektedir. 18 Kasım 2010 sonrası oluşan hava Türkiye ve AB ilişkileri açısından belirleyici olabilir. Almanya ve Fransa’nın Türkiye’nin üyelik sürecini oyalamak için Kıbrıs Rum Kesimi’ni öne sürdüğünü söyleyen AB uzmanı Can Baydarol, İngiliz diplomasisinin bu oyunu bozmak için “Ya anlaşsınız ya da adadaki bölünme kalıcı olabilir” dediğini belirtiyor²⁷⁴.

Bu görüşmeden önce KKTC Cumhurbaşkanı, Derviş Eroğlu yaptığı değerlendirmede “Her görüşme yeni bir umuttur” cümlesiyle üçlü görüşmeden umutlu olduğunu söylemiştir. BM taraflardan karşılıklı özveri ve iyi niyet beklerken Rum tarafının tutumunda yumuşama beklememiştir. Ban-Ki Moon önderliğinde Rum lideri Dimitris Hristofyas ile Derviş Eroğlu’nun görüşmeleri adada görev yapan BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi Alexander Downer’in da göreve devam edip etmeyeceği konusunu da belirleyecektir²⁷⁵.

Kıbrıs sorununun çözümü için Türk tarafının iyi niyeti sürerken Kıbrıs Rum Kesimi ise çözümü engelleyecek girişimlerde bulunmaya devam etmektedir. Bu girişimlerden birisi de Kıbrıslı Rumlar ve İsrail arasında imzalanan “münhasır ekonomik alan” antlaşmasıdır. İmzalanan bu antlaşmayla Kıbrıslı Rumlar, Türkiye-İsrail gerginliğinden yararlanıp, Ankara’yı çok zor duruma düşürecek bir adım

²⁷³ Mustafa, Azizoğlu, “**Rum Oyununa İngiliz Çomağı**”, Newsweek, Özel Çift sayı(21-28 Kasım 2010), s.14.

²⁷⁴ Mustafa, Azizoğlu, “**Rum Oyununa İngiliz Çomağı**”, Newsweek, Özel Çift sayı(21-28 Kasım 2010), s.14.

²⁷⁵ **(BM’de Kıbrıs Görüşmeleri)**<http://www.haberajans.com/bm-de-kibris-gorushmeleri-basladi-haberi-325507.html>. (10 Aralık 2010).

attılar. Akdeniz'e kıyıları bulunan Kıbrıs Rum Kesimi ve İsrail, Türkiye'nin bütün itirazlarına rağmen antlaşmayı imzaladılar ve bu antlaşmayla, Akdeniz'de Kıbrıs'ın güneyindeki bölüm resmen paylaşılmış oldu. İsrail ve Rumlar arasındaki bu antlaşma, İsrail Altyapı Bakanı Uzi Landau ile Kıbrıs Rum Kesimi'nin Dışişleri Bakanı Markos Kyprianu'nun Lefkoşa'da sürdürdükleri bir haftalık müzakere sürecinin ardından imzalandı. "münhasır ekonomik alan" antlaşmaları, kıyıda komşu ülkelerin, denizdeki ekonomik bölgeleri belirleyip, özellikle hidrokarbon rezervlerinin (doğal gaz ve petrol) çıkarılmasında sınırları belirlemektedir²⁷⁶.

Ülkelerin kıyılarında iki tür hakları var:

-Karasuları, bir ülkenin sahilden başlayarak kesin egemenlik sahası ilan ettiği deniz alanıdır. Bu konuda BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde üst sınır olarak 12 mil uzunluğu esas kabul edilmiştir. Türkiye ise bu mesafeyi kabul etmemektedir. Türkiye'nin gerekçesi, Ege Denizi'nde olduğu gibi, adaların bulunduğu ve iki ülke kıyıları arasındaki mesafenin çok düşük olduğu bölümlerde, 12 millik karasularının uygulanabilir olmadığı tezidir. "Münhasır ekonomik bölge" kavramı ise 10 Aralık 1982'deki Deniz Hukuku Konferansı'nda kabul edilmiştir. "Münhasır ekonomik bölge" kavramı, kıyı devletine, kıyıda başlayarak denize doğru en fazla 200 mil kadar uzanan bölgede çeşitli ekonomik haklar tanıyor. Bu haklar arasında, deniz içi ve altındaki doğal kaynakların aranması ve işletilmesi de yer almaktadır. Türkiye, Akdeniz'de tüm ihtilaflar çözülüp, sınırlar resmen belirlenmeden, münhasır ekonomik alan antlaşmalarının imzalanamayacağını savunmaktadır. Akdeniz'in paylaşılabilmesi için başta Kıbrıs sorununun çözümünü istiyor, ayrıca İsrail-Lübnan, İsrail-Filistin ve İsrail-Suriye arasında da kalıcı barış antlaşmaları imzalanması gerektiğini vurguluyor. Rum tarafı ise, kendisini Kıbrıs adasının tek hakimi olarak kabul ederek, Akdeniz'in bölüşülmesi konusunda diğer kıyı ülkeleriyle tek taraflı antlaşmalar imzalıyor²⁷⁷.

Bu antlaşmanın imzalanmasından önce de Kıbrıs Rum Kesimi, tek taraflı olarak belirlediği "münhasır ekonomik alanında" petrol arama çalışmaları yapmış ve Türkiye buna sert tepki göstermişti. O dönemde Türkiye hükümeti, bölgeye savaş

²⁷⁶ **İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı**, Haber: Zeynep Güranlı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16561924.asp?gid=373>)(17 Aralık 2010).

²⁷⁷ **İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı**, Haber: Zeynep Güranlı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16561924.asp?gid=373>)(17 Aralık 2010).

gemilerini göndermiş ve Rumlara gerekirse çatışmadan kaçınılmayacağı mesajı verilmiştir. Daha önce Rum Kesimi, İsrail ile “münhasır ekonomik alan” antlaşması imzalamak için girişimlerde bulunmuş, ancak İsrail o dönemde Türkiye ile ilişkilerini bozmak istemediğinden bu antlaşmayı imzalamamıştı. Ancak günümüzde Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin gerginliği İsrail için antlaşmayı imzalama fırsatını oluşturmuştur²⁷⁸.

Türkiye, antlaşma imzalanmadan önce İsrail’in Ankara Büyükelçisi Levy’yi Dışişleri Bakanlığı’na çağırarak, en üst düzeyde uyardı. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu diplomatik kaynaklara göre görüşmede şu uyarılarda bulundu. “Kıbrıs sorunu çözülmeden, Akdeniz’de bu tip antlaşmalar imzalanması uygun değildir. Bu tip adımlar, Kıbrıs sorununun çözümünü de engelleyecek kadar ciddi adımlardır. Sadece Kıbrıs sorunu değil, böylesi antlaşmalar Ortadoğu’daki hassas dengeyi de yıkabilir. Doğu Akdeniz’in güvenlik ve istikrarına ciddi darbe vurabilir”.

Feridun Sinirlioğlu’nun özellikle son uyarısı da çok önemlidir. Diplomatik dille ifade edilmiş bu uyarı, aslında “Türkiye, Rumların tek taraflı adım atmasına izin vermez ve gereken her türlü tedbiri alır” mesajını içermektedir²⁷⁹.

²⁷⁸ **İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz’i Paylaştı**, Haber: Zeynep Güranlı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16561924.asp?gid=373>)(17 Aralık 2010).

²⁷⁹ **İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz’i Paylaştı**, Haber: Zeynep Güranlı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16561924.asp?gid=373>)(17 Aralık 2010).

SONUÇ

Stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca pek çok uygarlığın hakim olduğu, Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs adası, bu önemini ilerleyen dönemlerde de Türkiye'nin dış politikasının gündemine yerleşerek, çözüm bekleyen bir sorun olarak sürdürmeye devam etmiştir.

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1963 yılında Rumların eylemleri sonucunda yıkılmasının ardından, Türkiye soruna yapıcı çözüm getirmeye çalışmış, ancak bu çabalar başarılı olmamıştır. Bu nedenle Türkiye, adadaki Türklerin güvenliğini sağlamak amacıyla 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekatı'nı gerçekleştirmiştir. Uluslararası platformda büyük tepkilere yol açan bu hareketin ardından 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC kurulmuş ve böylece Kıbrıs'taki Türkler için önemli bir gelişme yaşanmıştır.

1980'lerin ortalarından itibaren Kıbrıs Sorunu'na tarafsız bir yaklaşım yerine Rumları destekleyen bir tutum alan Avrupa Birliği, Yunanistan'ın AB üyeliğiyle beraber Türkiye üzerindeki baskıyı artırmış ve 1990'lı yıllarda da Gümrük Birliği Antlaşması ile bu baskı iyice belirginleşmiştir. Ancak sorunu içinden çıkılmaz bir hale getiren gelişme ise Türkiye'nin karşı çıkışlarına rağmen Avrupa Birliği'nin (Güney) Kıbrıs'ı AB'ye 1 Mayıs 2004'te tam üye olarak almasıdır. Garanti Antlaşmaları'na aykırılık teşkil eden bu durum GKRY'ni sorunun çözümünden tamamen uzaklaştırmış ve Avrupa Birliği'ni Türkiye üzerinde daha da güçlü bir baskı uygulamaya yönlendirmiştir. Günümüzde Rumların AB üyeliği dolayısıyla rahat davranışları, AB'yi arkasına alan ve amaçları doğrultusunda kullanan uzlaşmaz tavırları devam etmektedir.

Annan Planı'nın Türkler tarafından kabul edilip Rumlar tarafından reddedilmesiyle hem uluslararası toplum hem de Avrupa Birliği açısından adada kimin çözüm isteyip kimin istemediği ortaya çıkmıştır. Giderek daha fazla Avrupalı siyasetçi ve bilim insanı bu durumu fark etmekte ve Annan Planı öncesinde "çözüm olmasa da Kıbrıs'ın AB'ye alınacağı" sözünün verilmesinin planın Rumlarca reddedilmesinin temel nedeni olduğu kabul edilmektedir. AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verhaugen de "Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum." diyerek bu durumu itiraf etmiştir.

Rum tarafı, AB üyeliğinden bu yana soruna çözüm bulmaya çalışmak yerine, AB'deki oy hakkını kullanarak Türkiye'yi köşeye sıkıştırmaya çalışmaktadır. GKRY, Türkiye-AB müzakere sürecindeki 35 başlıktan sekizini dondurarak, Türkiye'nin AGSP kapsamında askeri işbirliğini engelleyerek, KKTC ile doğrudan ticari ilişki kurulmasına izin vermeyerek ve müzakerelerde somut çözüme yanaşmayarak aslında birlikte yaşama iradesine sahip olmadığını göstermektedir.

AB, GKRY'nin eşit bir çözüm istemeyen tavrına karşı sorunun çözümü için insiyatif almalı ve çözüm için somut önerilerde bulunmalıdır. Bu kapsamda AB'ye düşen, Türkiye'ye açık bir şekilde üyelik perspektifi sunmak, KKTC'ye yönelik ticari ambargoları kaldırmak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Kıbrıs sorununa çözüm bulmaya ikna etmek ve şayet bir çözüm bulunmaz ise bunun GKRY'nin de zararına olacağını ve Kıbrıs'ta çözümün Türkiye'nin AB sürecini engelleme yoluyla sağlanamayacağını Rum tarafına anlatmak ve GKRY'yi çözüme zorlamaktır.

GKRY ve Yunanistan, AB'den Türkiye'nin, limanlarını Rum gemilerine açması için baskı uygulamasını istemektedirler. Gerek GKRY gerekse Yunanistan, Kıbrıs sorununu AB platformuna taşımada ve AB'nin gündeminde tutma konusunda çok başarılı olmuşlardır. AB'nin Kıbrıs sorununu sürekli gündemde tutup, Türkiye-AB ilişkilerinin kaderini bu soruna bağlaması, Rum kesimini uzlaşmazlığa sevketmekte, sorunun çözümüne katkı yapmamaları adeta desteklenmektedir. Rum lideri Dimitris Hristofyas'da "Türkiye'nin AB üyeliğinin Kıbrıs sorununun çözümünden geçtiği" şeklindeki açıklamalarını sürdürmektedir.

Ortaya çıkan diğer bir gerçek de Rumların sürekli olarak Ankara'nın çözüm istemediği şeklindeki tezlerinin inandırıcı olmadığıdır. Yapılması gereken Rumların çözüm istemediğini bütün uluslararası topluma anlatmak ve bu amaçla yoğun lobi ve halkla ilişkiler faaliyetleri yaparak Kıbrıs'ta yaşanan sorunların sebebinin Kıbrıslı Rumların adada Türklerle beraber eşit statüde yaşamak istememelerinden kaynaklandığını başta AB olmak üzere tüm uluslararası topluma anlatmak, (Güney) Kıbrıs gibi sorunlu bir üyeyi içine alan AB'nin tüm fedakarlığı Kıbrıslı Türklerden beklememesini ve Rumlara da baskı yapmasını sağlamaktır. Ayrıca, Kıbrıs sorununun çözüm yerinin AB olmadığı, çünkü AB'nin sorunun taraflarından biri olduğu, iki toplum arasında BM çatısı altında bir çözüm bulunması için çaba harcanmalıdır.

KAYNAKLAR

ADAOĞLU, Hacer Soykan, **AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:5, No:1, Güz:2005.

AKGÜN, Mensur, BRUS Marcel, BLOCKMANS Steven, TIRYAKI Sylvia, HOOGEN Van Den Theo, DOUMA Wybe, **“A Promise to Keep Time to The International Isolation of the Turkish Cypriots”**, Foreign Policy Analysis Series-7 (Haziran 2008).

ALASYA, H. Fikret, **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşa, 1988.

AN, Ahmet, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?** Everest Yayınları, İstanbul, 2002.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, On üçüncü basım, Alkım Yayınevi, İstanbul.

ATEŞ, Atilla, **Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 1995.

ATUN, Ali Fikret, **AB ve Kıbrıs'ın AB Üyeliği**, KTMD Yayınları, No: 10, Lefkoşa, Şubat 2001.

AYDOĞAN, Metin, **Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz ?**, Kum Saati Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, Mayıs 2002.

AYDOĞDU, Ahmet, **Kıbrıs Sorunu, Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci**, BRC, Ankara, 2005.

AZİZOĞLU, Mustafa, **“Rum Oyununa İngiliz Çomağı”**, Newsweek, Özel Çift sayı (21-28 Kasım 2010).

BERATLI, Nazım, **Kıbrıs Türklerinin Tarihi 3. Kitap**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999.

BOZKURT, İsmail, **“Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış”**, Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), 2001.

CİCİOĞLU, Hasan “**Türkiye ve KKTC’nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi ve Yeri**”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını), 2001.

ÇAY, Abdulhaluk, **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.

ÇEÇEN, Anıl, **Kıbrıs Çıkmazı**, Ankara, Fark Yayınları, 2008.

ÇEVİKEL, Nuri, “**Kıbrıs-Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)**”, 47 Numara Yayıncılık Tarih İnceleme Dizisi, İstanbul, 2006.

DEMİR, Nesrin, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, Yıl:2005.

DENKER, M. Sami, **Kıbrıs Sorunu: Bir Millet ve Devletin Yaşama Hakkı**, Türk Metal Sendikası Yayınları, 2001.

DUNA, Cem, KUTAY, Pars, **Gümrük Birliği ile Nereye? Küreselleşme, Makro Bölgecilik ve AB**, Intermedia Yayınları, İstanbul, 1996.

EFEĞİL, Ertan, **Temel Konular Işığında Annan Belgesi’nin Analizi**, Gündoğan Yayınları, Ankara 2003.

EMİNER, Çiler, İLKMAN, Gülden, **Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997’de İmzalanan Deklarasyon**, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998.

ENVER, Bozkurt, DEMİREL, Havva, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel yayın dağıtım, Ankara, Ocak 2004.

ERHÜRMAN, Tufan, “**Türkiye’nin Kıbrıs Sorunu ve Kuzey Kıbrıs’ta İnsan Hakları**”, Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Avrupa Birliği Sol ve Sağ.

EROĞLU, Hamza, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı**, Ankara, 1975.

ERSOY, Hamit, **Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikası’na Etkileri**, (Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2001.

ESMER, Ahmet Şükrü, **“Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın”**, Atatürk ve Kıbrıs, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, İstanbul, 1975.

FIRAT, Melek, **“Yunanistan’la İlişkiler”**, Türk Dış Politikası 1919-1980, Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Güncel Haber, **“İlk İlerleme Raporları 1998’de Hazırlandı”**, AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği İletişim Projesi Periyodik Yayını, Özel Sayı, No: 3, Kasım 2004.

GÜVEN, Erdal, **Helsinki’den Kopenhag’a Kıbrıs**, Om Yayınevi, İstanbul, 2003.

İSMAİL, Sabahattin, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998.

KARLUK, Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.

KARLUK, Rıdvan, **“Bölünmüş Kıbrıs’ın AB Üyeliği AB’yi Böler mi?”**, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

KASIM, Kamer, **“Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu”**, Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı 1, Kış 2007.

Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri, Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1992.

KILIÇKIRAN, Osman, **Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi ve Çözümü İle İlgili Kısa Bir Deneme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1990.

KONGAR, Emre, **21. Yüzyılda Türkiye-2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Yirminci Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

MANİSALI, Erol, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Akdeniz Haber Ajansı ve Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002.

MANİSALI, Erol **“Gümrük Birliği, Türkiye ve Avrupa”**, Ekonomik Bağımsızlık, Ulusal Kalkınma ve Sanayileşme İçin Gümrük Birliği’ne Hayır, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları No: 43, Ankara, 2002.

ÖNSOY, Rıfat “**Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi (1939 Sonrası)**”, Kıbrıs’ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T. C. Van Yüzüncü yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No: 8, Ankara, 1993.

ÖZERSAY, Kudret, “**BM’nin Kıbrıs Planı Konusunda Kısa Bir Ön Değerlendirme Statü ve Güvenlik Boyutu**”, 2023 Dergisi, Aralık 2002.

ÖZERSAY, Kudret, **Kıbrıs’ı Yeniden Okumak**, İmaj Yayınevi, Ankara, Mart 2009.

ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve AB’nin Yaklaşımı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

PALABIYIK, Serdar, YILDIZ, Ali, **Avrupa Birliği**, ODTÜ Yayıncılık, ODTÜ Bilim ve Toplum Kitapları, Ankara

RENKSİZBULUT, Mustafa, “**AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri**”, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Mayıs 1982.

SERTER, Vehbi Zeki, FİKRETOĞLU, Ozan Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1988)**, Lefkoşa.

Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs Tarihi**, Kemal Matbaası, Lefkoşa.

SEZER, Sema, “**Kıbrıs Sorunu ve Türkiye-AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli**”, Stratejik Öngörü 2023, ASAM 2006.

Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler**, On beşinci basım, Reyo Matbaacılık, İstanbul, 1990.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, “**Türk Dış Politikasında Kıbrıs ve Avrupa Birliği**”, Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, sayı:1, 2006.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, “**Kıbrıs Sorununda Tarafların Tutum ve Tezleri**”, Türk Dış Politikasında Sorunlar, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

SÜERDEM, Çavlan, “ Kıbrıs’taki İngiliz Egemen Üsleri ve Düşündürdükleri”, **Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:3 (Şubat 2010).

ŞİMŞİR, Bilal, **AB, AKP ve Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003.

TAMÇELİK, Soyalp, “**Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-I**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, No: 43.

TOPUR, Tuncer, **Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, Kasım 2002.

TUTAR, Ercüment, “**İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunu**”, **Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi** Sayı:4 (Mart 2010).

TÜRK, Hikmet Sami, **Kıbrıs sorunu: Çözüm Zamanı**, TESAV Yayınları, No:22, Ankara, 2003.

TÜRKEŞ, Mustafa, “**Cycles of Transformation of the Cyprus Question, Contentious Issues of Turkey and the Future of Turkey**” (Ed: Nurşin Ateşoğlu Güney), ASHGATE, Chippenham, Wiltshire Great Britains.

UĞUR, Mehmet, **Avrupa Birliği ve Türkiye Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi**, Everest yayınları, Eylül 2000.

USLU, Nasuh, **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.

UYAR, Hakkı, “**Kıbrıs’taki İngiliz Üsleri**”, **Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:3 (Şubat 2010).

UZER, Uğur, CENGİZ, Mehmet, **Kıbrıs Sorunu**, Ankara Barosu Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2002.

YÖRÜKOĞLU, Ahmet, “**Türkiye-KKTC Ekonomik İşbirliği ve Avrupa Birliği**”, **Kıbrıs Araştırmaları Merkezi**, Ankara, 2001.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanacağı”,No:183.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanacağı”,No:198.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanacağı”,No:191.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanacağı”,No:212.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almanacağı”,No:223.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2009 Almanacağı”,No:226.

İKV Bülteni, “**AB Dışişleri Bakanları Konseyi Uyum Protokolünü Onayladı**”, 1-15 Haziran 2005.

“**Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak**”, 190.Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak 2008.

Kıbrıs Tarihi Gelişimi ve KKTC, Kıbrıs Kültür Derneği Yayınları, 1984.

“**Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası**”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006.

“**Komisyon çok ileri gitti**”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006.

“**Askı kararı değişmedi**”, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 2006.

İnternet Kaynakları

Helsinki Zirvesi, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/helsinkizirvesonuc-tr.pdf> (10 Eylül 2010).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Üyelik Başvurusu Üzerine Komisyon Görüşü, (http://www.kypros.org//CY_EU/eng/07documents/document001.htm)(8Eylül 2010).

Katılım Ortaklığı Belgesi, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2001.pdf> (10 Eylül 2010).

“Tek devlet olmazsa iki devlet olsun”

(<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16249887.asp?top=1>.(12 Kasım 2010).

“Türk’e övgü Rum’a öfke”,

(<http://www.milliyet.com.tr/2004/06/dunya/adun.html>).(03.06.2004).

“Türkiye-AB Troykası’nın Gündemini Kıbrıs Oluşturdu”

<http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1476> (12.12.2010).

“Türkiye’nin Ankara Anlaşması’nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü” (<http://www.ikv.gov.tr/pdfs/a7.fec03c.pdf>. İKV Bülteni 1-15 Ağustos 2005. (27 Ağustos 2010).

“Kopenhag Zirve Sonuçları”(<http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>)(6 Eylül 2010).

“Erçakıca: Rumlar, Türkiye-AB sürecini Kıbrıs sorunuyla ilişkilendirmek istiyor” (<http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=2182>.__(17 Mayıs 2010)

“Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan’ın Açıklaması”

http://www.mfa.gov.tr/22-eylul-2005_-disisleri-bakanligi-sozcusu-namik-tan_in_ab_nin_karsi-deklarasyonu-hakkindaki-aciklamasi.tr.mfa

“BM’de Kıbrıs Görüşmeleri” <http://www.haberajans.com/bm-de-kibris-gorusmeleri-basladi-haberi-325507.html>_(10 Aralık 2010).

Brussels European Council, Presidency Conclusions,

<http://www.consilium.europa.eu/eudocs/cms/Data/docs/pressdata/en/ec/90111.pdf>
(09.08.2010).

“Gunter Verheugen’in Brüksel Açıklaması”

http://www.ena.lu/address_given_gunter_verheugen_cyprus_problem_brussels_15_april_2004-2-17747.(2 Eylül 2010)

“AB’nin Kıbrıs Deklarasyonu” http://www.Kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news_21663/Page_Name/ic_Haberler (4 Haziran 2010)

“Avrupa Parlamentosu Kararı”

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=2574&baslik=AVRUPA%20PARLAMENTOSU%92NUN%2010%20%DEUBAT%202010%92DA%20OYLADI%D0I%20T%DCRK%DDYE%20KARARI> (07 Aralık 2010)

“Avrupa Parlamentosu’nun Türkiye İle Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr/abgunce12.php?ID=1425>.(01.03.2010).

“İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz’i Paylaştı”, Haber: Zeynep Gürcanlı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16561924.asp?gid=373>)(17 Aralık 2010).

“TMK’nın Kuruluşu” <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5326822,00.html>.(06.03.2010), Haber:Kayhan Karaca.

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı 2000, <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob2000.html>. (28.04.2010).

Türkiye: 2000 Katılım Ortaklığı,<http://www.abgs.gov.tr>.(7 Mayıs 2010).

(3 Ekim’de Yapılan Açıklama)

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/avrupabirligi/2005/08/22x08x05.htm> (4 Mayıs 2010).

Türkiye: 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi,

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskiliri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf (30.12.2010).

“Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Üyelik Başvurusu Üzerine Komisyon Görüşü”

http://www.kypros.org/CY-EU/eng/07_documents/document001.htm.(10 Eylül 2010).

“Lüksemburg Zirvesi” (<http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>)(

4Ekim 2010).

“Kıbrıs Konusundaki Son Gelişmeler”, http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusundaki-son-gelistmeler_11_kasim-2002-tarihinden-itibaren_tr.mfa(11Nisan 2009).

“1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1998-duzenli_raporlartu_en.pdf(18 Mayıs 2010).

“1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/1999-duzenli_raporlartu_en.pdf(20 Haziran 2010).

“2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2000-duzenli_raporlartu_en.pdf(28 Haziran 2010)

“2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2001-duzenli_raporlartu_en.pdf(12 Temmuz 2010).

“2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2002-duzenli_raporlartu_en.pdf(6 Ağustos 2010)

“2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2003_duzenli_raporlarr_tk_final_en.pdf(10 Ağustos 2010).

“2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2004_-duzenli_raporlar-tr_2004_en.pdf (20 Ağustos 2010)

“2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2005-sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf(5 Eylül 2010)

“2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2006-tr_sec_1390_en.pdf(17 Eylül 2010)

“2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing%281%29.pdf>(25 Eylül 2010)

“2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2008_turkey_progress_report_en.pdf.(16 Eylül 2010)

“2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2009-tr_rapport_2009_en%5B1%5D.pdf (25 Eylül 2010)

“2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ilerleme_raporu_2010-orijinal_metin%281%29.pdf.(12 Kasım 2010)

Kıbrıs’taki İngiliz Üsleri (<http://www.turkiye-rehberi.net/kuzey-kibris-haritasi.asp>)(4 Eylül 2010).

“Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temel Yapısı”

http://tr.wikisource.org/wiki/Z%C3%BCrih_Antla%C5%9Fmas%C4%B1. (26.01.2011)

2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Güncel Haber Özel Sayı, No:3, Kasım, 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı: Ayça ARI

Doğum Tarihi: 8 Mayıs 1984

Doğum Yeri: Keskin

Eğitim-Öğretim:

Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı (2009-)

Ankara Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü (2002-2006)

Ankara Kalaba Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı)-(1998-2002)

Ankara Kalaba Orta Okulu (1995-1998)

Ankara Fevzi Atlıoğlu ilköğretim Okulu (1990-1995)

Yabancı Dil: İngilizce

İş Deneyimleri:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü'nde staj (15 Eylül-15 Ekim 2004)

Kafkas Üniversitesi, Sarıkamış Beden Eğitimi Spor ve Meslek Yüksekokulu'nda ders (2008-2009) güz yarıyılı.